

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
KATALIKŲ TEOLOGIJOS FAKULTETAS
BAŽNYTINĖS TEISĖS KATEDRA

Tomas Žemaitis

SĄLYGOTAS SANTUOKINIS SUTIKIMAS (KAN. 1102)

Licencianto baigiamasis darbas

Bažnytinės teisės studijų programa, valstybinis kodas 62402H101
Teologijos studijų kryptis

Vadovas kun. prof. dr. Kazys Meilius

Apginta _____

(Fakulteto dekanas)

_____
(Parašas)

_____
(Data)

Kaunas, 2011

Turinys

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
I. SANTUOKINIS SUTIKIMAS – SANTUOKĄ SUDARANTIS ELEMENTAS.....	7
II. SANTUOKINIO SUTIKIMO SU SĄLYGA FENOMENAS	9
1. Sąlygos santuokiniame sutikime pagrindimas.....	10
2. Įvairios santuokinių sąlygų formos	13
III. ISTORINĖ KANONINIŲ NORMŲ, SUSIJUSIŲ SU SANTUOKINIU SUTIKIMU IŠKELIANT SĄLYGA, APŽVALGA.....	18
1. Pirmieji istoriniai faktai apie santuokas su sąlyga	18
2. Garsių kanonistų pastangos aptarti santuokas su sąlyga.....	19
3. Potridentinių laikų įtaka santuokoms su sąlyga	22
4. XX amžiaus kodeksų ir rytų Bažnyčių teisės normos santuokos su sąlyga	25
IV. SĄLYGŲ Į ATEITĮ NEGALIMUMO PAGRINDIMAS.....	27
1. Sąlygų susijusiu su praeitimi ir dabartimi aplinkybės	30
2. Santuokinės aplinkybės išprovokuojančios santuokinio sutikimo simuliaciją	32
2.1 Esminių santuokos savybių atmetimas santuokiniame sutikime	33
2.2 Visiškas santuokos atmetimas	36
2.3 Atmetimas teisės į lytinį aktą.....	38
2.4 Vaikų gimdymo ir auklėjimo paneigimas	39
2.5 Simuliacijos įrodymai iš atžvilgio į sutikimą su sąlyga	41
3. Klaidos dėl asmens savybės sąlytis su santuokiniu sutikimu su sąlyga	43
3.1 Klaidos įtakojančios sutikimą analizė	44
3.2 Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso 3.40 straipsnis apie klaidą sudarant santuoką ..	47
3.3 Apgaulės įtaka santuokiniam sutikimui kuriame buvo iškelta sąlyga.....	49
3.4 Retroaktyvumas kan. 1102.....	53
V. VIETOS ORDINARO LEIDIMO SANTUOKOMS SU SĄLYGA SVARBA.....	55
VI. SANTUOKOS NEGALIOJIMO DĖL IŠKELTOS SĄLYGOS PROCESINIO ĮRODYMO YPATYBĖS	57
1. Tikros sąlygos egzistavimo įrodymai.....	66
2. Sutikimo su sąlyga įrodymo pagrindai	68
IŠVADOS	75
LITERATŪRA.....	76
SANTRAUKOS.....	78

SANTRAUKA

Tuokiantis bažnyčioje sąlygotas santuokinis sutikimas yra labai retas atvejis. Kadangi tai anomalinis reiškinys kurį bažnytinė teisė toleruoja, tačiau nustato sąlygotam santuokiniam sutikimui griežtus reikalavimus. Pirmiausia reikia pastebėti, jog besituokiantieji ne visada gerai pažįsta vienas kitą ir vėliau santuokoje iškyla daugelis nesusipratimų. Santuokinis sutikimas, kaip dovana vienas kitam, realiai reikalauja iš besituokiančių žinių apie kitą sutuoktinį ir jo charakterio pažinimo. Asmens savybės tam tikru aspektu formuoja žmogaus asmenybę. Savybės gali būti moralinės, fizinės, socialinės, religinės ar teisinės, pavyzdžiui, sąžiningumas, priklausomybės (ligos), socialinis statusas, vedybinė padėtis, išsilavinimas, religinės pažiūros ir t.t. Visos šios savybės yra labai svarbios sutuoktinių gyvenime ir kuomet paaiškėja kad jų nėra arba jos kitokios nei buvo tikėtasi, tuomet santuokos tęstinumui iškyla rimti pavojai.

Kadangi sąlygų iškėlimas santuokai yra labai tampriai susijęs su besituokiančių požiūriu į santuokinį gyvenimą ir vienas kitą. Todėl šiame darbe analizuojamas Kanonų teisės Kodekso kan. 1102 pramato aplinkybes kada galima iškelti sąlygas santuokiniame sutikime.

Šis kanonas teigia, jog « § 1. Negalima sudaryti santuokos su sąlyga, susijusia su ateitimi. § 2. Santuoka su sąlyga, susijusia su praeitimi ar dabartimi, yra galiojanti arba negaliojanti, atsižvelgiant į tai, ar tai, kas sudaro sąlygą, egzistuoja ar neegzistuoja. § 3. Tačiau sąlygos, apie kurią kalbama § 2, negalima teisėtai iškelti, nebent su raštišku vietos ordinaro leidimu.

Pirmiausia darbe pateikiama istorinė sąlygotos santuokos teisinio reguliavimo apžvelgiama. Kurioje istorijos bėgyje pristatomi įvairūs teisinių mokyklų požiūriai į šį teisinį fenomeną santuokos. Kitose darbo dalyse analizuojama kodėl iškelti sąlygas į ateitį negalima o į praeitį ir dabartį – galima. Taip pat nagrinėjos situacijos kada iškeltos santuokai sąlygos tampriai susijusios su kitais santuokinio sutikimo pažeidimais. Todėl esant nekrikščioniškiems arba klaidingiems požiūriams iškyla daug kitų santuokinio sutikimo pažeidimų ir negaliojimų, tokių kaip simuliacija, ir apgavystė. Jei asmuo padaro klaidą dėl to, kad kitas asmuo nuslepia, specialiai pabrėžtą vieną ar kitą savybę, santuokinis sutikimas gali būti pripažintas negaliojančiu. Jeigu savybė yra tokia, kad ji prilygsta arba yra lygiavertė asmeniui, tuomet klaida būtų esminė, o ne atsitiktinė. Todėl santuokos sudarymas, kuomet santuokinis sutikimas būtų duodamas su sąlyga, apsaugotų besituokiančiuosius nuo klaidos ir apgaulės. Galiausiai darbas užbaigiamas pačia santuokinio sutikimo su sąlyga procesinio įrodymo analize.

SUMMARY

Conditional marriage contract (can. 1102)

In a case of a Catholic marriage, a conditional marriage contract is extremely rare. As it is an exceptional case, the canon law tolerates it, but imposes strict regulations in a case of such a contract. Firstly, it should be noted that future spouses do not know each other well before the marriage, which may cause misunderstandings in a new family. A conditional marriage contract, considered as a gift to each other, requires to obtain certain knowledge about a future partner and his/her personality. Personal qualities which form a person as such include moral beliefs, physical qualities, social, religious and legal circumstances, for example, honesty, addictions (illnesses), social status, marital status, education, religious beliefs. All these qualities are very important in family life; if it appears they are different from what has been expected before marriage, this fact can cause serious problems.

A conditional marriage contract concerns the attitude of future spouses to the marriage as an institute as well as each other. This work analyses the conditional marriage contract as presented in the canon 1102 of the Canon law.

This canon contains the following assertions: « § 1. Conditions of a marriage contract cannot be related to future. § 2. Conditions of a marriage contract which are related to present and past are valid or invalid depending on the existence or non-existence of the facts underlying the condition. § 3. Conditions, mentioned in § 2, are considered to be legal only in a case of obtaining a written permission from a local ordinary.

Firstly, the research contains the historical overview of the legal regulations of the conditional marriage contract. Views of different legal schools on the issue are presented. In other chapters of the work, the research is conducted with the view to the issue of relating the conditions to past, present and future. The work also includes the analysis of the situations in which the conditions are related to other violations related to the marriage contract. The research reveals that a lot of violations of a marriage contract such as simulation or cheating are caused due to non-christian or false viewpoints. If a person makes a mistake on the account of another person's misleading behaviour, for example, if another person lies about or emphasises one or another quality on purpose, the marriage contract can be annulled. If the quality can be considered essential or defining in respect to the person, the marriage contract can be annulled. A marriage contract is made in order to protect future spouses from deceit or a mistake. The final part of the research presents the analysis of the processual evidence of the conditional marriage contract.

IVADAS

Asmenys, kreipdamiesi į bažnytinius teismus, dažnai akcentuoja, kad tuokdamiesi nežinojo vienokių ar kitokių, kito sutuoktinio asmens savybių, sveikatos būklės ar nuslėpto teistumo ir t.t. <<Jeigu būtume žinoję, būtume nesituokę>> - sako sutuoktiniai. Tokioms situacijos atsirasti pagrindą galima rasi, pavyzdžiui, net ir LR CK 3.21 straipsnyje,¹ kuriame nustatoma, jog galima sveikatos dokumento nepateikimas nėra kliūtis įregistruoti santuoką. Neretai tiek pats sutuoktinis, tiek jo tėvai nuslepia ligas ir negalias, dėl kurių šeimos gyvenimas tampa sunkus o kartais net neįmanomas.

Santuokinis sutikimas, kaip dovana vienas kitam, realiai reikalauja iš besituokiančiųjų žinių apie kitą sutuoktinį ir jo charakterio pažinimo. Asmens savybės tam tikru aspektu formuoja žmogaus asmenybę. Todėl ne tik asmens sveikata gali nulemti santuokinės sutarties kokybę, bet ir moralinės, fizinės, socialinės, religinės ar teisinės savybės, kaip pavyzdžiui, sąžiningumas, priklausomybės (ligos), socialinis statusas, vedybinė padėtis, išsilavinimas, religinės pažiūros gali pasitarnauti arba pakenkti santuokos sudarymui ir pačiai santuokinio gyvenimo sėkmei. Mūsų nagrinėjamu klausimu visos šios savybės yra labai svarbios sutuoktinių gyvenime tuomet, kai paaikškėja rimti pavojai. Sąlygų iškelimas tampa labai tampriai susijęs su besituokiančiųjų požiūriams į santuokinį gyvenimą ir vienas kitą. Todėl esant nekrikščioniškiems arba klaidingiems požiūriams iškyla daug kitų santuokinio sutikimo pažeidimų ir negaliojimų, tokių kaip simuliacija, ir apgavystė. Jei asmuo padaro klaidą dėl to, kad kitas asmuo nuslepia, specialiai pabrėžtą vieną ar kitą savybę, santuokinis sutikimas gali būti pripažintas negaliojančiu. Jeigu savybė yra tokia, kad ji prilygsta arba yra lygiavertė asmeniui, tuomet klaida būtų esminė, o ne atsitiktinė. Todėl santuokos sudarymas, kuomet santuokinis sutikimas būtų duodamas su sąlyga, apsaugotų besituokiančiuosius nuo klaidos ir apgaulės.

Augant skrybų skaičiui, vis labiau auga tarp sutuoktinių noras apsidrausti dėl santuokinio gyvenimo ateities. Sudaromos santuokinės sutartys. Jos labiau išsprendžia materialiniu santuokos klausimus. Tačiau žmonių charakterių, sveikatos, jų elgesio su sutuoktiniais, jų praeities, kuri

---

¹ „3.21 straipsnis. Norinčių susituokti asmenų sveikatos tikrinimas 1. Norintiems susituokti asmenims, padavusiems prašymą įregistruoti santuoką, civilinės metrikacijos įstaigos pareigūnai pasiūlo patikrinti sveikatą ir iki santuokos įregistravimo dienos pateikti Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatytos formos sveikatos dokumentą. 2. Sveikatos dokumento nepateikimas nėra kliūtis įregistruoti santuoką. 3. Vieno iš norinčių tuoktis asmenų nepranešimas kitam apie tai, kad jis serga venerine liga arba AIDS, yra pagrindas santuoką pripažinti negaliojančia.“ Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso Komentarai. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Justitia. Vilnius. 2002. P. 56

įtakoja dabartį klausimai tokiose sutartyse neliečiami. Santuokinis sutikimas su sąlyga būtų rimtas apsidraudimas nuo klaidos ir apgavystės sudarant santuokas.

Todėl savo darbe noriu išanalizuoti kokios būtų teigiamos ir net prevencinės (skyrybų atžvilgiu) santuokos sudarymo su sąlyga savybės ir pasekmės.

Tyrimo objektas: sąlygų iškeliamų sudarant santuoką pagal kan. 1102 fenomenas.

Tyrimo metodas: teisinės literatūros analizuojančios santuokų su sąlyga fenomeną analizė.

Darbo tikslas: išanalizuoti santuokos su sąlyga aktualumą sudarant santuokas.

Darbo uždaviniai:

Apžvelgti kokios istorinės aplinkybės įtakojo kanonų reglamentuojančių santuokų sudarymą iškeliant sąlygas atsiradimą;

Apibūdinti sąlygų iškeliamų sudarant santuokas fenomeną;

Išnagrinėti, kodėl bažnytinė teisė neleidžia iškelti sąlygų į ateitį o tik į dabartį ir praeitį;

Atskleisti sąlygų, iškeliamų duodant santuokinį sutikimą, įrodymo svarbą.

I. SANTUOKINIS SUTIKIMAS – SANTUOKĄ SUDARANTIS ELEMENTAS

II Vatikano Susirinkimo konstitucija <<Gaudium et Spes (n.48)>>: išreiškia Bažnyčios požiūrį į santuoką: „Kūrėjo įsteigta ir savais įstatymais apdovanota glaudi santuokinio gyvenimo ir meilės bendruomenė kyla iš besituokiančių sutarties, tai yra iš neatšaukiamo asmeniško sutikimo. Taip iš žmogiško veiksmo, kuriuo sutuoktiniai atiduoda save vienas kitam ir vienas kitą priima, Dievo potvarkiu visuomenės akivaizdoje kyla tvirtas institutas. Dėl sutuoktinių, palikuonių ir visuomenės gerovės šis šventas ryšys jau nebeprislauso nuo žmogaus valios, nes pats Dievas yra įkūręs santuoką su įvairiomis jos vertybėmis ir tikslais“.

Kanonų teisės Kodeksas kanone 1055, § 1 po santuokos apibrėžimo „*Santuokos sąjunga, kuria vyras ir moteris tarpusavyje sukuria viso gyvenimo bendrystę, savo prigimtimi skirtą sutuoktinių gerovei bei palikuonių gimdymui ir auklėjimui, ...*“², kanone 1057, § 1 apibrėžia, kad „*Santuoką sudaro šalių sutikimas, teisėtai pareikštas tarp juridiskai veiksnių asmenų, kurio papildyti negali jokia žmogiška galia.*“³

Galime pasakyti, jog šiuose tekstuose pateikta visa santuokos doktrina. Čia atrandame fundamentalų romėnų teisės atgarsį Kanonų Kodekse, kurį galėtume išreikšti: „*non concubitus sed consensus facit nuptias – ne konkubinatas bet sutikimas sukuria santuoką*“.

Kan. 1055 C.I.C. nustato, jog santuokos sąjunga, kuria vyras ir moteris tarpusavyje sukuria viso gyvenimo bendrystę, savo prigimtimi skirtą sutuoktinių gerovei bei palikuonių gimdymui ir auklėjimui. Viešpaties Kristaus tarp pakrikštytųjų buvo pakelta į sakramento garbę. Santuokos sudarymas turi dvigubą vertę: kaip *sutartis* ir kaip *sakramentas* kadangi pagal kan. 1055 mintį, tarp pakrikštytųjų negali būti galiojančios santuokinės sutarties, kuri kartu nebūtų sakramentas. Tad santuoka turi tiek sutarties tiek sakramento vertę. Kadangi santuoka yra sakramentas, sutuoktiniai, kuomet tuokiasi, privalo turėti intenciją atlikti tai ko santuokos sudarymui nori Bažnyčia. Kadangi santuoka yra ir sutartis, sutuoktiniai gali norėti santuoką sudaryti su sąlyga. Santuokinis sutikimas pagal kan. 1057 yra valios aktas, kuriuo vyras ir moteris neatšaukiama sąjunga vienas kitam save duoda ir priima, kad sudarytų santuoką. Davimas ir priėmimas kurį sutuoktiniai duoda tuo momentu, išreiškia santuokinį sutikimą, kuris privalo būti integralus, valingas, racionalus, žmogiškas, be jokių išlygų ir sąlygų. Sutuoktinių valios davimo ir

---

² „Can. 1055 - § 1. Matrimoniale foedus, quo vir et mulier inter se totius vitae consortium constituunt, indole sua naturali ad bonum coniugum atque ad proles generationem et educationem ordinatum, a Christo Domino ad sacramenti dignitatem inter baptizatos evectum est.“

³ „Can. 1057 - § 1. Matrimonium facit partium consensus inter personas iure habiles legitime manifestatus, qui nulla humana potestate suppleri valet.“

priėmimo faktas privalo bŭti integralus, ir taip vadinamas davimas privalo bŭti besąlygiškas, antraip nebus tikrai tokiu.

„Mus užtenka prisiminti, kad dažniausiai paprastai manoma, kad santuoką reikia laikyti sutartimi <<sui generis>>. Sutartis, kadangi ji atsiranda dviejų žmonių norų (valios pareiškimų) pareiškime, būtent sutikimas, kurio buvimas yra būtinas, nes būtent sutikimas yra santuoką sudarantis elementas.

Mes taip pat turime prisiminti, jog santuoka yra ne tik juridinis institutas, bet ir prigimtinis institutas ir todėl krikščioniui yra sakramentas“.⁴

„Kiekviena konkreti kalba apie santuoką, niekada negali apsieiti be sutikimo akto realybės, kuris yra santuokos pagrindas.“⁵

Katalikų Bažnyčios Katekizmas apie santuokinį sutikimą rašo:

„1625 Santuokinę sutartį sudaro pakrikštyti vyras ir moteris, kurie yra laisvi sudaryti santuoką ir laisvai pareiškia savo sutikimą. „Yra laisvi“ reiškia:

— niekieno neverčiami;

— neturi prigimtinės arba bažnytinės teisės nurodomų kliūčių.

1626 Abipusį sutuoktinių sutikimą Bažnyčia laiko būtinu elementu „įvykti santuokai“ (kan. 1057, § 1.) Jei nėra sutikimo, nėra ir santuokos.

1627 Sutikimas yra „laisvas žmogaus veiksmas, kuriuo susituokiantieji atiduoda save vienas kitam ir vienas kitą priima“ (kan. 1057, § 2). „Aš imu tave savo žmona. Aš imu tave savo vyru.“ Tas abu sutuoktinius saistantis sutikimas atbaigiamas tuo, kad du „tampa vienu kūnu“ (Mk 10, 8).

1628 Sutikimas turi būti laisvas, be prievartos ir didelės išorinės baimės, abiejų šalių valios aktas.(kan. 1103) Jokia žmogiška valdžia negali pavaduoti šio sutikimo. (kan. 1057, § 1.) Jei minėtos laisvės nėra, santuoka negalioja.“⁶

Kitai tariant, visos teisinės – kanoninės tvarkos pagrindas ir prigimtis santuokoje yra principas: <<Matrimonium facit partium consensus, qui nulla humana potestate suppleri valet - Santuoką sudaro šalių sutikimas, teisėtai pareikštas tarp juridškai veiksnių asmenų, kurio papildyti negali jokia žmogiška galia >> kan 1057 § 1. Todėl Bažnyčios teisė tik iki tam tikro taško gali neigti natūraliai galiojančio santuokinio sutikimo kanoninį efektyvumą – veiksmingumą.

---

⁴ *Davino Eduardo*. Il consenso matrimoniale canonico condizionato, con particolare riferimento alle condizioni <<De praerito et de praesenti>> // Il consenso matrimoniale condizionato Dottrina e giurisprudenza rotale recente. Libreria editrice Vaticana Città del Vaticano 1993. P. 15.

⁵ *Davino E.* Ten pat. P. 15

⁶ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. LKB Tarpdiecezinės Katechetikos Komisijos leidykla. Kaunas. 1997. P. 345-346

II. SANTUOKINIO SUTIKIMO SU SĄLYGA FENOMENAS

Pačia bendriausia prasme, sąlyga yra toks būsimas faktas, įvykis, aplinkybės arba elgesys ir nėra aiškus arba kurio/ių buvimas, bent jau, nėra žinomas, kurių pasitvirtinimą vienas ar abu besituokiantieji savo valia sujungia su duoto santuokinio sutikimo veiksmingumu ir, kaip rezultate, santuokinio ryšio tobulumu. Tiesiogine prasme, sąlyga yra faktas arba neaiškus ateities įvykis, nuo kurio, dėka šalių pareikštos valios, priklauso juridinio sandorio veiksmingumas ir per tai, paties juridinio ryšio egzistavimas.

„Terminas <<sąlyga>> teisėje yra naudojama dviguba prasme: teisinė sąlyga ir savanoriška sąlyga.

Teisinės sąlygos (condiciones iuris) yra nustatytos teisės: apima reikalavimus <<ex iure>> nustatytus juridinio akto galiojimui ir veiksmingumui.

Savanoriškos sąlygos, dar vadinamos <<fakto>> (condiciones voluntatis seu facti) yra tos kurios pridėtos prie juridinio akto arba juridinės sutarties vienos arba abiejų šalių: susideda iš išorinių aplinkybių, nuo kurių priklauso paties akto arba sutarties galiojimas. Tokios sąlygos yra teisėtos, tokias sąlygas civilinė valdžia gali tam tikrais juridinių sutarčių atvejais jas drausti, kaip pavyzdžiui, santuokas. Ši teisė remiasi asmens laisvės teise ir autonomija.⁷

„Gilinantis į temą, suprantama, jog specialus tikslas, kurio besituokiantieji siekia, pasinaudodami sąlyga, nesuderina su santuoka. Tai besituokiančiųjų įvertinama kaip *alternatyva*.“⁸

„Galbūt toje pačioje studijoje būtų galima padaryti žingsnį į subjektyvios intencijos analizę dėl kurios iškeltas sutikimas su sąlyga. Kadangi sutikimas yra palenktas aplinkybei, kuri yra logiška prielaida, esanti labai svarbi ir tikrai egzistuoja prote. Šį dalyką reikia paanalizuoti su dideliu dėmesiu.“⁹

„Galima pripažinti, jog yra neįmanoma, kai viena iš šalių palenkia savo sutikimą aiškiai prisiimtam kitos šalies įsipareigojimui, pasireiškiančiam po santuokos, neiškelti aiškios situacijos, dėl kurios buvo sudaryta santuoka. Galima būtų pripažinti, jog požiūris į būsimą įsipareigojimą yra nuoširdus tokios pareigos prisiėmimo. Logiškai mąstant ateina mintis apie <<įsipareigojimus>> kurie kyla iš santuokos o ne reali <<sąlyga>>; tačiau yra naudinga reikalauti koncepcijose ir terminologijoje to kas yra palenkta įsipareigojimui, kas nėra <<apsisprendimas tuoktis>>, bet

⁷ Chiappetta Liugi. Prontuario di diritto canonico e concordatario. Edizioni Dehoniane Roma 1994 P. 340

⁸ Rosario Colantonio. La condicio de futuro// AA.VV. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Vol. II, Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2003. P. 411

⁹ Ruiz José Marija Serrano. Il consenso matrimoniale condizionato. // AA.VV. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana. 2003. P. 392

<< *pats sutikimas tuoktis* >> tai yra santuoka kaip tokia *sic et simpliciter*. Galima būtų pripažinti įsitikinimą tos šalies kuri sudaro santuoką su sąlyga *sic et simpliciter* – tokiose aplinkybėse, kadangi tiki kitos šalies nuoširdumu (iš tiesų toks yra). Tačiau dėl nenumatytų posantuokinių aplinkybių, trūksta ištikimybės priimtiems įsipareigojimams; Tuomet kita pusė pripažįstama nukentėjusia ir kreipiasi į teismą dėl santuokos su sąlyga paskelbimo niekine.¹⁰

1. Sąlygos santuokiniame sutikime pagrindimas

Kuo galėtume pagrįsti sąlygą santuokos sudaryme? Šios normos protingas pagrindimas: *esminė tiesa*, kurios tikimasi ir kurios tikrai norima; nepakeičiamumas; laisvė, kurią pabrėžia kan. 219: << *Christifideles omnes iure gaudent ut a quacumque coactione sint immunes in statu vitae eligendo.* - *Visi Kristaus tikintieji, rinkdamiesi gyvenimo luomą, turi teisę būti laisvi nuo bet kokios prievartos.* >> Ir tuo pat metu besąlygiškumas savęs dovanojime: todėl sąlyga nesiderina su santuokinio savęs vienas kitam dovanojimo tyrumu. Sąlygą pagrindžia įstatymų leidėjas kan. 1102, pabrėždamas, jog yra labai svarbu ko *realiai* nori sutuoktiniai, kadangi jokia galia negali nei papildyti nei atstoti santuokinio sutikimo. Santuokos su sąlyga pagrindas yra būtinume harmonizuoti iš vienos pusės laisvę apsispręsti pagal kan. 219 ir iš kitos pusės egzistuojanti neatitikimą tarp sutuoktinių savęs dovanojimo vienas kitam (ko reikalauja << *tyrumas – nuoširdumas* >>), besąlygiškumas ir pilnumas o ne reliatyvizmas) ir priklausomybės kurią asmuo nori nustatyti, atsižvelgdamas į kai kurias aplinkybes. Sąlygoje nutrūksta betarpiškas ir tiesioginis priešastingumas tarp santuokos *in fieri* ir *in facto esse*: tarp įvykusio sutikimo pareiškimo ir pilno jo veiksmingumo sustabdymo momento. Kitais žodžiais tariant: sutikimo veiksmingumas ar neveiksmingumas yra susietas su išorine priežastimi.

Šiaip ar taip yra sunku nustatyti santuokinės sąlygos pagrindą. Nėra aišku ar kanonuose pateiktos normos apie sąlygą yra pozityviosios teisės ar prigimtinės teisės. Nes santuoka yra besąlygiškas asmenų – vyro ir moters savęs vienas kitam dovanojimas, jų vedybose. Kaip, gi, tada gali būti dovana su sąlyga? Ar tai neprieštarauja santuokai? Juk Rytų katalikų Bažnyčios Kanonų Kodekso kan. 826 aiškiai teigia, jog << *Santuoka su sąlyga negali būti galiojančiai sudaryta* >>. Kai tuo tarpu Lotynų Bažnyčios Kodeksas nustato galimybę sudaryti santuoką iškeliant sąlygą į praeitį arba dabartį.

„Ypač atkreiptinas dėmesys į santuokos panaudojimo faktą, kada vien negaliojimo įtarimas neleistų sąžinėje tokio žingsnio (santuokos pavartojimo). Geriausiu atveju tai būtų santuoka su anuliuojančia sąlyga, dėl ko << *ab initio – nuo pradžios* >> su negaliojimo priežastimi turėtume

---

¹⁰ Ruiz José Marija Serrano. Ten pat. P. 393

būti atsargūs. Tačiau tai neatmeta tiek santuokos sudarymo momento nuoširdumo, tiek povestuvinių elgesį.¹¹

Iškyla nemažai egzistencinių klausimų į kuriuos nėra lengva atsakyti:

- Koks yra faktiškas turinys <<taip>> išreiškiant sutikimą su sąlyga?
- Ar būtinas kategoriškas tvirtinimas kuris paverčia <<sąlygos objektą>> į vien tik nuoširdžią intenciją, neatsižvelgiant į faktinį įsipareigojimų įgyvendinimą?
- Priešingu atveju, kaip gali būti sprendžiami sunkumai, kai pats sutikimas su sąlyga <<in fieri>> kai kuriais atvejais – objektyvus sąlygojančių aplinkybių realizavimas – neginčytinai santuokai padarys galiojančia; kitais atvejais, dėl minėtų motyvų, ar gali prašyti niekinumo?

Esame ant prigimtinės teisės ribos: tai ko siekia asmuo pridėjęs sąlygą prie sutikimo, turi garantuoti santuokos sėkmę. Būtinose savybėse egzistavimą laikytume sutuoktinių visišku atsidavimu apimančiu santuoką. Sutuoktiniai nori vienas kitam save dovanoti besąlygiškai, tačiau yra koks tai motyvas dėl kurio iškeliamas sąlyga, kad šis atsidavimas būtų veiksmingas. Dėl šios priežasties mes ir sakome, jog esame ant santuokos galiojimo ribos. Įstatymų leidėjo pasirinkimas, nepripažinti galiojančia santuokos, kurioje buvo iškelta sąlyga į ateitį, remiasi Pozityvia teise, kad būtų išvengta sutikimo su sąlyga anomalijos. Tačiau labai dažnai tie, kurie pajungia savo santuoką būsimam ir neaiškiam įvykiui, gali tuo pat metu turėti ketinimą pasilaikyti sau teisę atšaukti šį sutikimą su sąlyga, kito nuoširdaus sutuoktinio ne naudai arba visiškai atsisakyti noro vesti ar tekėti. Būtent šis atšaukiamas sutikimas, pateiktas su sąlyga, kuris turi savyje *išlygą galimybes*, jog sąlyga į ateitį padarys sutikimą neišbaigtu, būtent tokį sutikimą įstatymų leidėjas ir laiko negaliojančiu dėka Prigimtinės teisės.

Sutuoktinis, kuris iškelia sąlygą trokšta pateikti sutikimą ir tuo pat metu nori, kad padariniai būtų *tik jei* įvyks tam tikros aplinkybės (nes turi savitą santuokos projektą – sampratą); antraip sutikimas neteks veiksmingumo arba atšauks duotą sutikimą. Čia yra ryšys tarp sutikimo ir aplinkybių: asmuo siekia <<blokuoti - išaldyti>> santuokinio sutikimo veiksmingumą arba sustabdyti tuos padarinius atsižvelgiant ar pasitvirtins ar nepasitvirtins aplinkybės. Štai kodėl Įstatymų leidėjas nustatė, jog leistinau galima duoti santuokinį sutikimą su sąlyga tik raštiškai leidus vietos Ordinarui, priešingu atveju nepritariama sutikimui su sąlyga.

Teismų praktikoje ir teisminiame taikyme, tiek medžiagos tiek procedūrinėje srityse, svarbus principas, pagal kurį tikrai yra svarbūs <<res - dalykas>>o ne <<nomina rerum – dalykų pavadinimas>>. Kalbant apie mūsų argumentą, kad aiškiai neįvardinant sąlygos pavadinimo, gali

---

¹¹ Ruiz José Marija Serrano. Ten pat. P. 393

atskirtais atvejais vadintis tikromis *aplinkybėmis* tos kurioms yra pajungtas sutikimas. Arba priešingai, gali iškelti hipotezes kuriose pastoviai pažymimas, terminas <<sąlyga>>.¹²

„Ši tema paliečia dvi dalis: viena dalis - labiau dogmatiška ir doktrinalinė, apimanti sąvokas ir sąlygų rūšis juridinėse sutartyse ir to pritaikomumą santuokose. Kita dalis - labiau susijusi su pozityviaja apreikštąja teise, kuria siekiama plėtoji iškeltą temą. Pirmojoje labiau vartota traktatų autorių ir vadovėliuose. Antrojoje temoje labiau pratkiškai aprašoma ir susipažįstama su esminėmis idėjomis. Tinka palyginti ir galiojančias ir atšauktas teises normas. Išryškinti aiškius skirtumus kurie egzistuoja tarp 1917 ir 1983 metų Kanonų teisės Kodeksų, kad suprastume esminius pagrindus ir dabartinio 1983 Kodekso atnaujintą požiūrį į santuoką.“¹³

„Žvelgiant į paskutinius pozityvius pokyčius kanonų teisėje, negalima ignoruoti Rytų Bažnyčios teisės, kuri labai aiškiai, be jokių išlygų, draudžia santuoką <<*sub condicione*>>: <<*Matrimonium sub condicione contrahi nequit – Santuoka negali būti sudaryta su sąlyga*>>.“¹⁴ Taip teigia Rytų Bažnyčios kan. 83.

Ta pačia linkme buvo redaguotas ir naujasis Kodeksas, tai išdėstyta aktuose: <<*Sunkus santuokos sudarytos „su sąlyga“ klausimas ilgą laiką buvo diskutuojamas. Neatrodė pakankamai aiškiai nustatyta, kodėl negali būti sudaroma santuoka su sąlyga: taip pat nėra aišku ar sakoma tik dėl leistinumo ar dėl sutikimo galiojimo*>>.

„Santuokos su sąlyga fenomeno išaiškinimo problema sudaro teisės ekspertams nemažą sunkumą. Visas prioritetas bandyti identifikuoti šią juridinę figūrą kuri taip sunkiai įsiterpė į kanonų teisinę. Santuokinio sutikimo su sąlyga figūra pasitvirtina kai besituokiantys arba vienas iš jų užuot nedelsiant įgyvendinti jų santuokinę valią, siekia padaryti valią priklausomą nuo specialių aplinkybių – pvz.: namų ar darbo vietos suradimui – pagal jų dominuojantį troškimą, faktiškai patenkinantį jų ypatingą interesą.“¹⁵ „Turima galvoje *netipišką* santuokinį sutikimą, sutikimą kuris buvo įstatymo nenorėtas, kuris jį sugražindamas, savyje nukrypsta nuo normalaus ir tipiško sutikimo.“¹⁶

„Nors santuokinis sutikimas savo prigimtimi būna be jokių išimčių ir apribojimų, tačiau jis gali būti priklausomas savo veiksmingumu nuo sąlygos, kaip pavyzdžiui, egzistavimu kažkokios savybės iš besituokiančiojo pusės, arba neturėjimu kokio nors trūkumo, paaikšėjant kokiam nors

¹² Ruiz José Marija Serrano. Ten pat. P. 392

¹³ Ruiz José Marija Serrano. Ten pat. P. 387

¹⁴ Ruiz José Marija Serrano. Ten pat. P. 388

¹⁵ Rosario Colantonio. La condicio de futuro// AA.VV. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Vol. II, Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2003. P. 411

¹⁶ Ruiz José Marija Serrano. Ten pat. P. 387

įvykiui, atsitinkant kažkokiam faktui. Viena iš šalių nusprendžia sudaryti santuoką tik jei ir kada bus nustatytos aplinkybės. To trūkstant, nebus ir paties sutikimo.¹⁷

„Tai yra įprasta atspindėti objektyvias kategorijas ir abstrakčią logiką <<*animus - sielos*>> apsisprendime, dėl kurio yra sudaroma santuoka iškeliant sąlygą. Pagal logiką atrodytu absurdiška ir nesuderinama su realiomis santuokos savybėmis, sąlyga tiesiogiai arba netiesiogiai lemianti santuokos galiojimą. Pagrįstai manoma, jog spekuliuojama, jog santuoka yra arba jos nėra, negrįžtamai, kai pasitvirtina sąlyga; ji negali būti <<*pakeista*>> savo egzistavime dėka vėlesnių įvykių. Būtų galima pasiūlyti tam tikrą besituokiančiųjų atsargumo intenciją, kuri apibūdina duoto sutikimo galiojimo arba negaliojimo kriterijus.“¹⁸

„Sąlyga, nuo kurios priklauso sutikimo galiojimas, daugeliu atvejų suformuluojama iki vestuvių, tačiau yra būtina, kad to asmens, kuris ją išskėlė nebūtų atšaukta ir tęstųsi sudarant santuoką. Sąlyga gali būti pridėta vieno iš sutuoktinių, nepritariant kitai šaliai ir net jai nežinant, arba pridėta abiejų kartu“¹⁹

„Pagrindas, dėl ko šalys griebiasi sąlygoto sutikimo sistemos, yra abejojimas ar yra būtina savybė, kuri jų vertinimu, yra svarbi jų šeimos laimei. Tam garantuoti, nurodytos aplinkybės egzistavimas turi įtakos duodamo sutikimo galiojimui. Trūkstant šios aplinkybės, sutikimas yra negaliojantis ir nesukuria santuokos. Šalys lieka laisvos.“²⁰

2. Įvairios santuokinių sąlygų formos

„Bendra prasme *sąlyga* gali būti apibrėžta kaip bet kurios aplinkybės pridėtos prie sutarties sudarančiojo valia, nuo kurių priklauso juridinės sutarties galiojimas. Tokios aplinkybės gali būti suprantamos tiek siaura tiek plačia prasme. Pirmiausia susijusios tik su ateities nepatikimomis aplinkybėmis pridėtomis prie juridinės sutarties, nuo kurių priklauso akto galiojimas, antra – bet kurios aplinkybės susijusios su praeitimi, dabartimi ir ateitimi nuo kurių priklauso akto galiojimas.

Sąlygos gali būti *įmanomos* ir *neįmanomos*:

Įmanomos jeigu padarinys – įvykis, pridėtas kaip sąlyga, gali įvykti ateityje (*conditio possibilis* – įmanoma sąlyga, susijusi su aplinkybėmis, kurios, pagal natūralią dalykų prigimtį gali pasitvirtinti) ir ***neįmanomos***, jeigu padarinys-įvykis, pridėtas kaip sąlyga, niekada negalės ateityje

---

¹⁷ Abate Antonino M. .Il matrimonio nella nuova legislazione canonica.Pontificia Universitas Urbaniana. Paideia Editrice Brescia 1985. P. 72

¹⁸ Ruiz José Marija Serrano. Il consenso matrimoniale condizionato. // AA.VV. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2003. P. 393

¹⁹ Abate Antonino M. Ten pat. P. 72-73

²⁰ Abate Antonino M. Ten pat. P. 73

įvykti, nes tai neįmanoma. (*Conditio impossibilis*- neįmanoma sąlyga, kuri neegzistuoja gamtoje arba natūraliai negali įvykti, arba yra virš fizinių, moralinių arba juridinių veikiančiojo galimybių).

Sąlyga gali būti **potestativa** – priklausanti nuo žmogaus norų, kadangi priklauso nuo antrosios sutartį sudarančios šalies noro ir **priežastinė** – kuri tiesiogiai nepriklauso nuo žmogaus valios, bet nuo progos – aplinkybių sutapimo.

Mišri – kuomet priklauso tiek nuo žmogaus valios tiek nuo aplinkybių.

Sąlyga gali būti **garbinga** (*conditio honesta* – atitinkanti dieviškąją ir žmogiškąją teisę) arba **nedora** priklausomai nuo to kiek atitinka ar neatitinka dieviškiems ir žmogiškiems įstatymams. Sąlyga gali būti **atidedanti** arba **anuliuojanti** priklausomai ar pasitvirtins į sąlygą įtrauktas padarinys išprovokuojantis atidėjimą arba nutraukimą juridinio akto.²¹

„Besituokiančiojo su sąlyga vidinė pozicija yra abejotina. Vidinė pozicija to kuris savo santuoką sudarydamas iškelia sąlygą į ateitį yra netikra ir skirtinga nuo to kuris sudaro santuoka per klaidą, nes pirmu atveju praabejotina situacija o antruoju atveju situacija tikra. Tas kuris klysta, kad ir klysdamas yra tikras dėl antrosios pusės kažkokios savybės ir nėra verčiamas santuokinį sutikimą duoti su sąlyga, o tas kuris iškelia sąlygas, abejojamas dėl trokštamų aplinkybių buvimo. Jis savo santuokos galiojimą padaro priklausomą nuo trokštamos savybės egzistavimo.

„Terminas *sąlyga* yra vartojamas dvejopa prasme: teisinė sąlyga ir valios sąlyga. *Teisinė sąlyga (condiciones iuris)* yra ta kurią nustato įstatymas: turima mintyje nustatyti reikalavimai „ex iure“ juridinio akto arba sutarties galiojimui ir veiksmingumui. *Valingos (savanoriškos) sąlygos* arba taip vadinamos (*de facto*) yra tos kurios pridėtos prie akto arba juridinės sutarties vienos arba abiejų šalių: susideda iš išorinių aplinkybių, nuo kurių gali priklausyti paties akto arba sutarties valiojimas.“²²

„Pagal **padarinius**, sąlyga gali būti **atidedanti** – **suspenduojanti** arba **anuliuojanti**.

Suspenduojanti – jeigu pasitvirtins sąlyga nuo kurios priklauso sutarties atsiradimo galiojimas. Pvz.: Susituoksiu su tavimi, jeigu bus tavo tėvų sutikimas.

Anuliuojanti – jei sutartis kuri yra sudaryta, praranda bet kokias pasekmes arba anuliuojama jeigu sąlyga nepasitvirtina (neišsipildo).

Pvz.: Susituoksiu su tavimi, bet jeigu tavo tėvai neduos sutikimo, santuoka bus nutraukta.

Iš atžvilgio į **laiką**, sąlyga gali būti susijusi su **praeitimi, dabartimi ir ateitimi**.

---

²¹ *Takanen Flavio*. La Condizione.

<http://www.takanenla.w.com/studi%20giuridici%20canonistici/condizione.htm>

²² Plg. *Chiappetta L*. Il Matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria. Roma. Edizioni Dehoniane. 1990. P. 241-242

Sąlyga į ateitį susideda nepatikimo rezultato – padarinio kuris turi įvykti ir net nežinoma ar įvyks (netikrumas objektyvus ir subjektyvus). Pvz.: Susituoksiu su tavimi, jeigu mano dėdė man padovanos butą kurį turi mieste.

Priešingai, sąlyga į **praeitį** ir **dabartį**, turi sąlygą kurioje pabrėžiamas rezultatas arba aplinkybės nuo kurių priklauso akto arba sutarties galiojimas egzistuoja dabar realiai objektyviai ir netikrumas kuris egzistuoja tik pačiose šalyse, kurių nežinome arba abejojame (netikrumas subjektyvus).

Pavyzdžiai:

- Susituoksiu su tavimi, jeigu tikrai tavo tėvai yra tau davę sutikimą (sąlyga į praeitį).
- Susituoksiu su tavimi, jei tikrai nesergi AIDS (sąlyga į dabartį).²³

„Prie sąlygų prisijungia tam tikri, tačiau konceptualiai skirtingi ir su skirtingais padariniais, būdu, įrodymais, priežastimi ir terminais.

Būdas yra sąlyga – klauzulė pridėta prie sutarties (dovanojimo, palikimo, paveldėjimo) kuri uždeda garbės pareigą arba pareigą susijusią su juridiniu aktu, kuris jau yra užbaigtas „ex se“.

Pvz.: Tave paskiriu savo paveldėtoju, su įpareigojimu aukoti kasmet dešimt Mišių už mane.

Įrodymas išreiškia kokybę kurios dėka apibūdina sutarties partnerį. Pvz.: Susituoksiu su tavimi, *jei* esi savo šeimos pirmagimis.

Priežastis išreiškia juridinės sutarties motyvą. Pvz.: Susituoksiu su tavimi, *kadangi* esi savo šeimos pirmagimis.

Terminas yra dvigubas: laikinai atidedantis –(dies a quo) ir anuliuojantis-panaikinantis (dies ad quem). Terminas *laikusiai atidedantis* yra labiau įprastinis, jis sustabdo juridinio akto arba sutarties veiksmingumą ir jų padarinius atidedant tam tikram laikui.

Pvz.: Tau parduodu šį namą, bet tu perimsi jį nuosavybėn po šešių mėnesių: tuo laikotarpiu aš juo naudosisiuos.²⁴

„Teisinga sąlyga yra tradiciškai atskirti nuo:

a. *būdas*, kuris yra priedas išlygų sutikimo kuri jau buvo suteikta, pavyzdžiui, "Aš tuoksiuosi su jumis, bet po to reikės pradėti eiti į bažnyčią";

b. *motyvas* – pagrindas kuri yra vedybų priežastis, nuo kurio laisvas sutikimas nepriklauso, pavyzdžiui, "Aš būsiu jums žmona, kai jūs tapsite pasiturintis " ;

c. *demonstravimo*, kuri išryškina kai kurią savybę, kuri manoma sutuoktinio ateityje, pavyzdžiui, "Aš išteku už jūsų, kadangi esi kaukazietis."²⁵

²³ Plg. *Chiappetta L. Il Matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria*. Roma. Edizioni Dehoniane. 1990. P. 242

²⁴ Plg. *Chiappetta L. Ten pat. P. 243*

„Santuoka yra savo esmėje yra sutartis pagrįsta sutikimu: kuri kaip tokia gali priklausyti nuo sąlygos, jeigu to nedraudžia įstatymas. Savaime aišku negalima pridėti santuokai *anuliuojančią* – *panaikinančią* sąlygą, kadangi santuoka (ex natura sua – savo prigimtimi) yra nesuardoma (kan. 1056). Tokia sąlyga pridėta sudarant santuoką padarytą santuoką niekine, kadangi išskirtų vieną iš esminių santuokos savybių: neišardomumą. Tačiau gali būti pridėta sąlyga, *teoriškai*, tiek sąlyga <<į ateitį>>, <<dabartį>> ir <<praeitį>>.

Pavyzdžiai:

- Sąlyga susijusi su **praeitimi**: Ketinu susituokti su tavimi, jei tikrai nesi sėdėjęs kalėjime.
- Sąlyga susijusi su **dabartimi**: Ketinu susituokti su tavimi, jei tikrai esi mergaitė (nekalta, skaisti).
- Sąlyga susijusi su **ateitimi**: Ketinu susituokti su tavimi, jeigu tikrai šiais metais gausi savo dėdės dovaną, kurią jis tau pažadėjo. (Savaime suprantama, kad sąlyga <<į ateitį>> egzistuoti jeigu santuoka jau sudaryta *pirmiau* nei dėdė padovanos dovaną. Jeigu santuoka būtų sudaryta *po* dovanojimo, sąlyga <<į ateitį>> jau nebeegzistuoti).²⁶

„Todėl sąlygos *prieš santuokos esmę* niekad negali būti pridėtos prie santuokinės sutarties antraip santuoka bus absoliučiai niekina.“²⁷

„Galima sakyti, jog <<įstatymo dvasia>> nenori santuokinio sutikimo su sąlyga; nėra pritaikyta prie teisės modelio ir visiškai jo prigimčiai. Sakėme, jog tai <<anomalinis>> sutikimas ir tuo norime pasakyti, jog sutikimas su sąlyga yra daugmaž teorinis institutas kanonų teisėje. Iš tiesų doktrina sustojo studijose apie sąlygą, ypač atidedant ar nukeliant sutikimo galiojimo momentą į tai kada jis buvo sudarytas formaliai. Iš tiesų teisėje nesurandama atvejų kuomet sąlyga sustabdo santuoką. Prof. E. Graziani 1950 m. teigia: <<Veltui ieškotume visoje bažnytinėje teisėje bylos kurios pagrindas būtų sąlygos suspendavimas>>. Kardinolas Dino Staffa, buvęs Romos Rotos auditorius ir Apaštalinės Signatūros prefektas, 1955 m. taip pat teigia: <<Nullius condicionis de futuro invenimus causam agitatam apud S. Romanam Rotam – Nerandame jokios bylos apie sąlygą į ateitį svarstytos Šv. Romos Rotoje>>.“²⁸

„Esminė reikšmė, kodėl kanonų teisė prisiima santuokinį sutikimą – nes tai yra *internus animi consensus - vidinis dvasios sutikimas*, kaip dviejų asmenų susijungiančių santuokai, tikra ir reali valia, būtinai atsižvelgianti į sąlygos fenomeną. Sąlygos apspręsta valia gali iš tiesų paaiškėti,

²⁵ The Code of Canon Law. A Text and Commentary. Edited by J.A. Coriden, T.J. Green, D. E. Heintschel, New York/Mahwah: Paulist Press. 1985 P. 787

²⁶ Plg. *Chiappetta L.* Il Matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria. Roma. Edizioni Dehoniane. 1990. P. 243

²⁷ *Tinti Myriam.* Il consenso matrimoniale condizionato, con particolare riferimento alle condizioni „De praeterito et de prasenti“ // A.A.V.V. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Vol. II. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana. 2003. P.441

²⁸ *Ruiz José Marija Serrano.* Ten pat. P. 389

jog nėra nukreipta į santuoką, nes sutuoktinis nori santuokos tik esant kažkokioms ypatingos aplinkybėms.²⁹

„Trūkstant šios aplinkybės, besituokiančiojo ketinime užimančios dominuojančią reikšmę iš atžvilgio į santuoką, išnyksta bet kuri subjekto valia tuoktis ir su ja išnyksta galimybė atsirasti galiojančiai santuokai.“³⁰

„Kanonų teisė būtina turi atsižvelgti į šį fenomeną ir pateikti tam tikrą teisinį reguliavimą, suderintą su tuo, jog santuokiniame sutikime yra elementas <<*qui nulla humana potestate suppleri valet - kurio papildyti negali jokia žmogiška galia*>>.“³¹

„Naujasis Kanonų Kodeksas žymiai supaprastino santuokos su sąlyga sritį, lyginant su ankstesne teise, tiesiogiai atsižvelgdamas ir suteikdamas kiekvienai sąlygai skirtingą teisinį požiūrį – tik dvi tipines prielaidas: santuoka sudaroma su sąlyga į ateitį (<<*sub condicione de futuro*>>) ir kita – santuoka sudaroma iškeliant sąlygą į praeitį arba dabartį (<<*sub condicione de praeterito vel de presenti*>>) (kan. 1102).“³²

---

²⁹ Moneta Paolo. Il matrimonio// Il diritto nel mistero della Chiesa. Pontificia università Lateranense. Roma. Quaderni di Apolinaris 10. 1992. P. 258-259

³⁰ Moneta P. Ten pat. P. 259

³¹ Moneta P. Ten pat. P. 259

³² Moneta P. Ten Pat. P. 259

III. ISTORINĖ KANONINIŲ NORMŲ, SUSIJUSIŲ SU SANTUOKINIŲ SUTIKIMU IŠKELIANT SĄLYGA, APŽVALGA

Žvilgsnis į teisės istorijos vystymąsi yra labai naudingas ir padeda suprasti šiandienius įstatymus. „Klasikinėje romėnų teisėje, iš kurios daug ką perima kanonų teisė, neegzistavo santuokos su sąlyga institutas. Kadangi santuoka išardoma sutuoktinių nuožiūra, nebuvo reikalo griebtis sąlygos iškėlimo modelio, idant būtų garantuota laimingesnė santuoka. Tai buvo spraga, leidusi kanonistams plėtoti savo autonomišką santuokos su sąlyga institutą, nesusijusį su klasikinės romėnų teisės šaltiniais. Keletą šimtmečių Bažnyčios teisėje, nebuvo kalbama apie sąlygas, nei jas priimant nei atmetant.“³³

1. Pirmieji istoriniai faktai apie santuokas su sąlyga

„Sąlyginės santuokos prasidėjo Gracianui paminint Dekrete. Jis pažymėjo, kad santuokos galiojimas neturėtų būti paremtas kažkuriais ateities įvykiais (arba sutartis turi būti sudaryta arba ne). Taigi sutikimas visiškai buvo nutrauktas arba visiškai atmestas. Vėliau Raimondas iš PenaFort įtraukė į Grigaliaus bendras Dekretales, ketinant paaikškinti visas teises abejones ir susumuoti tą dalyką bažnyčios teisėje. Dekretalė išskiria sąžiningas, gėdingas ir neįmanomas sąlygas ir sąlygas priešingas santuokos esmei.“³⁴

„Pirmą kartą sąlyga numatyta pas Gracianą, net jei ir negalime su tikrumu tai tvirtinti, kad priskiriama santuokai su sąlyga. Gracianas, iš tiesų, neatsako į kanoninį klausimą, bet suteikia galimybę Paucapalae (XII a. kanonistui, kuris parašė komentarus Graciano Dekretams) aprašyti santuokos su sąlyga instituto pagrindus. Nuostabus atsakymas yra duotas dvejose 7 ir 8 dalyse: sąlyga turi būti laikoma kaip nepridėta ir santuoka laikoma galiojanti ir pilnai sudaryta. Tai yra savotiška, kad santuokos su sąlyga instituto istorija prasideda neginat patį institutą!“³⁵

„Apie santuoką su sąlyga pradėta kalbėti kanoninėse normose XII a. antroje pusėje, kamaldulių vienuolis kanonistas Gracianas savo veikalė: Nesuderinamų kanonų harmonija (lot.*Concordia Discordantium Canonum, Decretum Gratiani*). Pirmas paminėjimas buvo Decretum Gratiani tarp 1140 ir 1142 m. Galiausiai santuoka su sąlyga buvo patvirtinta Grigaliaus IX (1227-

³³ Tinti Myriam. Ten pat. P. 443

³⁴ The Code of Canon Law. A Text and Commentary. Ten pat. P. 787

³⁵ Tinti Myriam. Ten pat. P. 443

1241) Dekretalėse išsireiškiant: <<De conditionibus appostis in desponsatione vel in aliis contractibus>>.“³⁶

„Kanonistai tuoj pat pradėjo studijuoti Dekretales ir sutiko, kad garbingos sąlygos liečiančios ateitį, suspenduoja santuokos galiojimą kol bus įvykdytos. Neįmanomos, amoralios ir nuodėmingos sąlygos kurios buvo priešingos santuokos esmei, buvo laikomos kaip neturinčios poveikio santuokos galiojimui. Ateities sąlygos priešingos santuokos esmei-turiniui padaro negaliojantį sutikimą. Dekretalės pateikia tris pavyzdžius sąlygų kurios priešingos santuokos esmei, kiekviena yra kaip pavyzdys kaip viena iš pažeidžiančių – sudrumsiančių santuokinę gerovę.“³⁷

2. Garsių kanonistų pastangos aptarti santuokas su sąlyga

Istorijos šaltiniai teigia, jog Grigalius IX panaudoja santuokos sudaryme terminą – sutartis. Šis žodis atvėrė kelią nesibaigiančioms diskusijoms tarp tų kurie norėjo šį terminą panaikinti ir tų kurie negalėjo be jo išsiversti. Taip ir mes šiandien santuoką laikome šalių sutikimu. Šalių sutikimas kyla pasireiškus dviem valiom ir tampa santuokos sudarumo pagrindu.

„Du kanonai, laikui bėgant, tapo studijų ir skirtingų interpretacijų objektu, padėjusiu pagilinti sudėtingą santuokos su sąlyga institutą. Per tą laiką, praėjusį nuo Dekreto (1140) ir Grigaliaus IX Dekretalių (1234), kartu su akademinė veikla, įskaitant aktyvią Bažnyčios įstatymų leidimo veiklą, ypač Romos Popiežių, įgauna tam tikrą vaidmenį kiekybiškai ir kokybiškai, kanonų teisės istorijoje. Šis kultūrinis kontekstas lėmė būtinybę turėti po ranka ekstravagantišką kolekciją, kuri vienija tiek juridinės reikšmės tekstus neįrašytus į Dekretą, tiek naujus įstatymus, ypač išleistus Popiežių jų dekretalėse. (Dekretalės – lot. Decretum – nutarimas, nurodymas, sprendimas – tai Popiežių nutarimai, nuo IV a. pabaigos, laiškų forma. Dekretalės skiriasi nuo enciklikų, kadangi apiformintos, kaip laišakai konkrečiam asmeniui, atsakymas į klausimą, kurio atsakymas gali tapti bendra taisykle.)“³⁸

„Šiose kolekcijų džiunglėse iškyla taip vadinamos *Quinque Compilationes Antiquae*, kuriose randame tam tikrą santuokos su sąlyga reguliavimą, ypač pirmoje ir trečioje dalyse. *Compilatio priima* (*ją parašė apie 1191 kardinolas Bernardas iš Pavios, kuris įvedė sisteminių Dekretalių skirstymą į penkias knygas, knygas į titulus, o titulus į skyrius*) ketvirtoje knygoje, V skyriuje pavadinimu *De conditionibus appostis in desponsatione vel in aliis contractibus* kuris buvo vėliau išsaugotas Grigaliaus IX ir sekančiose kolekcijose. Pagal šią rubriką, santuokai su sąlyga yra skirti du iš keturių skyrių: pirmasis cituoja kanoną *Quicumque* kurio autorius pseudo

³⁶ Plg. *Chiappetta L.* Il Matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria. Roma. Edizioni Dehoniane, 1990. P. 241

³⁷ The Code of Canon Law. A Text and Commentary. Ten pat. P. 787-778

³⁸ *Tinti M.*. Ten pat. P. 443-444.

Afrikos Susirinkimas, kai antrasis apima popiežiaus Urbono III (1185-87) dekretales *Super eo* ir abu jie patenka į Grigaliaus IX dekretales, kaip 1 ir 5 dalys atitinkamai pagal pavadinimus.³⁹

„Du pareiškimai Dekretalėse *Super eo* mus ypač domina: bendras principas pagal kurį <<canonica instituta non improbat- kanonis institutas nedraudžia>> *conditionem appositam matrimonio- sąlygai pridėtai prie santuokos*, daroma logiška išvada, kad niekas nėra pateikęs santuokinio sutikimo su sąlyga <<cogendus est ad matrimonium contrahendum>>, arba <<ad matrimonium consummandum compellendus>>. Pirmą kartą laikoma, kad sąlyga gali nutraukti santuoką, ir kad šis dalykas tarpinis tarp sužadėtuvių ir vedybų.⁴⁰

„*Compilatio tertia* (1210) parašyta Pietro da Benevento, apima dekretales dvylikos pirmųjų Inocento III popiežiavimo metų. Tai buvo pirmas autentiškas rinkinys, paskeltas bule *Devotioni vestrae* 1210 m. Dalyje pavadintoje *De conditionibus apposis in desponsatione*, cituojamos popiežiaus dekretalės *Per tuas* kurios vėliau atsidurs Grigaliaus IX dekretalėse, kaip VI skyrius. Popiežius, į klausimą kurį pateikė Marsikos Vyskupas, atsakė, kad po sužadėtuvių su sąlyga buvo kūniškas bendravimas, <<pro matrimonio est vehementer quidem praesumendum, quia videtur conditione apposta recessisse>>. Popiežiaus Inocento III dekretalėse ypač atsižvelgiama į *sužadėtuves* su sąlyga ir pasitarnavo Popiežių įstatymų leidimo pagrindams ir kanonistų svarstymams ateityje apie santuoką su sąlyga.⁴¹

„Grigaliaus IX (1227-1241) paskelbia savo rinkinį, darbą šv. Raimondo iš Penaforto (Šv. Raimondas de Peñafort 1175-1275, teologas ir geriausias savo laikų kanonistas, Grigaliaus IX kapelionas), bule *Rex Pacificus* 1243 09 05, kaip autentišką, universalų, ypatingą ir išskirtinį rinkinį. Penktame skyriuje, *De conditionibus apposis in desponsatione veli in aliis contractibus*, kadangi kalba eina apie santuokas su sąlyga, be minėtų ankstesnių rinkinių, kiti du labai reikšmingi: Aleksandro III dekretalė *De illis* ir Grigaliaus IX *Si conditiones*, abi dekretalės yra ypač svarbios nes jose kalbama apie santuokos su sąlyga institutą. Dekretalėje *De illis*, kartu su Inocento III *Per tuas*, sukūrė doktrinalinį ir teisinį pagrindą tariamai santuokai su sąlyga. Tuo tarpu dekretalė *Si conditiones* įveda į įstatymų leidybą aiškų skirtumą, tarp sąlygų *contra substantiam matrimonii – prieštaraujančių santuokos esmei*, kurios padaro santuokinę sutartį <<careat effectum-neturinčių pasekmių>> ir gėdingų ar neįmanomų sąlygų kurios privalo <<propter eius [matrimonii] favorem pro non adiectis haberi>> (laikomos nepridėtomis). Galima sakyti, kad skyriuose 3,5,6,7 penktame titule iš ketvirtos knygos *Liber Extra*, randame tuos principus ir pagrindines taisykles kurie sudarė sąlygas, kuriomis rėmėsi ateities amžiai iki 1917 Kanonų Kodekso.⁴²

³⁹ *Tinti Myriam*. Ten pat. P. 444

⁴⁰ *Tinti Myriam*. Ten pat. P. 444

⁴¹ *Tinti Myriam*. Ten pat. P. 444-445.

⁴² *Tinti Myriam*. Ten pat. P.445

Šie principai ir taisyklės yra šios: *garbinga sąlyga į ateitį* yra priimta į santuokinę sutartį ir suspenduojama iki sąlyga pasitvirtins; *neįmanomos* arba nedoros sąlygos negali būti teisėtai pridėtos prie santuokinės sutarties, ir jeigu būtų pridėtos, privalo *pro non adiectae haberi* – laikytinos kaip nepridėtomis; sąlygos prieštaraujančios santuokos esmei pažeidžia pačią santuokos sutartį, todėl turi būti laikoma niekine; galiausiai, jeigu po jungtinių su sąlyga į ateitį – *sub condicione de futuro*, seka lytinis aktas arba duodamas absoliučia forma santuokinis sutikimas, tuomet santuoka yra galiojanti.⁴³

„Nustatytas tokiu precizišku būdu santuokos su sąlyga institutas negalėjo nesukelti sąmyšio, sukeliančio įsimintinas nuomones. Pavyzdžiui, Šv. Tomas Akviniėtis knygoje *Summa theologiae*, į klausimą, ar užtenka santuokai sutikimo su sąlyga, atsakė, kad jeigu sąlyga yra susijusi su esančiu dabar dalyku, neprieštaruoja santuokos gerovei, tiek garbinga tiek negarbinga, tai reiškia, kad santuoka atsiranda ar neatsiranda priklausomai nuo to, ar sąlyga pasitvirtina ar ne. Tačiau, jei tai prieštaruoja santuokos gėriui, tuomet santuokos nėra. Jeigu sąlygos objektas yra ateities įvykis, būtina atskirti nuo būtinų įvykių (jei rytoj patekės saulė), kurie nedaro santuokos negaliojančia, kadangi įvykiai jau yra ir neapibrėžti įvykiai (jei turėsi krautį; jei mano tėvas sutiks) ir šiuo atveju sutikimas bus laikomas kaip <<sutikimas su sąlyga į ateitį>> kuris nesukels santuokos. Šv. Tomas Akviniėtis neabejotinai priima sutikimą į ateitį su sąlyga santuokoje, bet priskiria veiksmingumą ne sutikimui į dabartį, bet į ateitį, atitinkamai ir sužieduotuvėms į ateitį. Šia nuomone seks žymūs teologai ir kanonistai, tarp jų Šv. Alfonsas Marija de Liguori.“⁴⁴

„Teisė Dekretalėse apie santuoką su sąlyga, liko nepakitusi iki Tridento Susirinkimo (1546-1563), kuris tiesiogiai nereguliavo santuokos su sąlyga instituto, jis turėjo lemiamą įtaką kanoninės santuokos formos būtinumui kad santuoka galiotų. Santuokos su sąlyga instituto sudėtinga problema persipina prigimtinės ir žmogiškosios teisės klausimuose. Objektivos tiesos prielaida išorės srityje po Tridento Susirinkimo, pridėda vieną naują klausimą ir santuokos su sąlyga institutas tampa dar labiau, kanoniškai žiūrint, sudėtingesnis, kadangi santuokinės formos privalomumas sukelia naujas problemas ir naujus konfliktus tarp vidinės ir išorinės sričių. Ar dabar galima, kad sutikimas privalo būti pareikštas klebono ir dviejų liudininkų akivaizdoje, pridėdant santuokai sąlygas? Ar gali būti išorės srityje pripažintos santuokos, kuomet sąlygos pridėtos prie santuokinės sutarties? Ar įrodoma išorės srityje – net dalyvaujant klebonui – sąlygos patvirtinimas? Ar toliau turi vertę teisinės prielaidos nustatytos dekretalėse?“⁴⁵

„Visų pirma reikėtų pažymėti, kad tai kas susiję su kanonine forma, įstatymų leidybos srityje liko nepakitusi, vietose kur nebuvo paskelbtas dekretas *Tametsi* (tai Tridento Susirinkimo 1563 dokumentas pridėdantis slaptų santuokų sudaromų bažnyčioje kliūtį. Šis dokumentas nebuvo

⁴³ Plg. *Tinti M.*. Ten pat. P.446

⁴⁴ *Tinti M.*. Ten pat. P.446

⁴⁵ *Tinti M.*. Ten pat. P.446-447.

paskelbtas protestantiškuose kraštuose. Dokumentas buvo šiek tiek pakeistas *Ne Temere* 1908), su visais nepatogumais susijusiais su slaptomis santuokomis, su sąlyga ir esančiomis.⁴⁶

„Akivaizdu, teologai ir kanonistai, savo traktatuose turėjo mintyje visų pirma santuokų su sąlyga problematiką, tiek tas kurios kyla iš prigimtinės teisės, tiek tas kurios pagrįstos doktrina ir įstatymais iki Tridento Susirinkimo, nepamirštant naujų problemų kilusių iš kanoninės santuokos formos. Iš tikrųjų, kai kurios santuokinio sutikimo sritys pasireiškia tiek kazuistikoje tiek kanoninėse ir moralinėse studijose, kaip santuoka su sąlyga“.⁴⁷

3. Potridentinių laikų įtaka santuokoms su sąlyga

Ižymūs potridentiniai moralistai ir kanonistai, ypač santuokos specialistai, pateikė argumentus. Reikia pažymėti dvi moralistų ir kanonistų tendencijas, visada labiau akcentuotas Tridento Susirinkimo iki buvo paskelbtas 1917 metų Kanonų Kodeksas. Būtent: tendencija duoti vis daugiau šviesos rimtiems santuokos su sąlyga trūkumams, ypač dėl sąlygos *de futuro – į ateitį*. Buvo tendencija tiek prieštaraujanti sąlygai, tiek klebonui asistuojant santuokai su sąlyga, laikant tai moraliai neteisėtais aktais.⁴⁸

a) „Pirmosios tendencijos autoriai matė pirmą neatitikimą tokios santuokos (su sąlyga į ateitį) santykiyje su sakramentu. Tuomet buvo cituota Coninck'o (Giles de Coninck, jėzuitų teologas + 1633) formuluoatė: << Talia matrimonia non sunt facile permittenda – tokia santuoka tenebūna laisvai leidžiama [...] quia parum decent dignitate sacramenti – kuri labai kenkia sakramento garbingumui>>. G. Gobat (+1679, savo veikale *Opera moralia*) pabrėžė šį sunkumą ir akcentuodamas kaip <<tikėtiniausia>> kad santuoka įvyksta tuo momentu, kada pasitvirtina sąlyga, <<fiet saepissime ut matrimonii Sacramentum conficiatur dum uterque, vel alteruter coniugum est in statu peccati mortalis, in ebrietate etc.>> (dažnai santuokos Sakramentas sudaromas abiemis arba vienam iš sutuoktinių esant sunkioje nuodėmėje arba girtam). Į tai daugelis atsakė, kad šio sakramento prigimtis yra neatskiriama susijusi su jungtųjų sutartimi ir nėra teorinio sunkumo kad pasitvirtina (kaip santuokos pataisyme iš pagrindų) tuo metu kai sutuoktiniai miega arba yra nuodėmės stovyje arba girti.“⁴⁹

„Antroji, autorių pabrėžta problema yra ta, kad kyla pavojus jog sutuoktiniai panaudoja santuoką (lytiškai santykiausia) pirmiau nei pasitvirtins sąlyga. Pabrėžiama, kad atsižvelgiant į autorių nuomonių įvairovę, santuoka sudaryta su sąlyga, sukelia neaiškią ir neapibrėžtą situaciją, tampančią abejonių ir sąmyšio priežastimi. Todėl galima teigti, kad net jei santuoka su sąlyga *į ateitį* buvo leistina ir pramatyta kanonų teisėje, tokia santuoka niekada nebuvo praktikuojama dėl

⁴⁶ *Tinti M.* Ten pat. P. 447

⁴⁷ *Tinti M.* Ten pat. P. 447

⁴⁸ Plg. *Tinti M.* Ten pat. P. 447-448.

⁴⁹ *Tinti M.* Ten pat. P. 448

paminėtų nepatogumų ir prieštaravimo bendrai tikinčiųjų nuomonei. G. Gobat sako, kad jis padarė klebonų, turinčių didelę patirtį, apklausą ir kad nei vienas iš jų niekada neasistavo santuokai su sąlyga.⁵⁰

b) Atsižvelgiant į problemas, kurios autoriams kildavo santuokoje su sąlyga, vėliau ji buvo laikoma neteisėta ir ypač draustina. Giovanni's Clericato (+1717, italų kanonistas) drąsiai tvirtina: <<Peccant letaliter omnes qui contrahunt matrimonium sub conditione: coniuges, parochus ac testes>> - *Mirtinai nusideda visi kurie sudaro santuoką su sąlyga: sutuoktiniai, klebonas ir liudininkai. Su tokia pat narsa Honofatus Tournellius teigia jog mirtinai nusideda tie kurie sudaro santuoką su garbinga sąlyga į ateitį: << Peccant letaliter tum hii qui sub conditione honesta de futuro contrahunt, tum qui eorum coniugio intersunt>>. Dažniausiai autoriai, kurie laikė neleistina sudaryti ir asistuoti santuokoms su sąlyga, nedrįso jų apibūdinti kaip sunkiai neleistina (*letaliter peccat* – sunkiai susideda) bet tiesiog kaip neteisėtą, be jokių kitokių vertinimų.⁵¹*

„Tačiau buvo neabejojama santuokos galiojimu: <<*Quantumque illicitum matrimonium su tali conditione editum semper est validum*>> tvirtino kardinolas Philippus De Angelis (+1877).⁵²

Dėl šių priežasčių, per šį laiką, tampa bendra tarp teologų ir kanonistų doktrina apie santuoką su sąlyga, net jei tai pramato teisė, nepatariama, atsižvelgiant į nepatogumus kuriuos tokia santuoka sukelia ir yra moraliai neleistina. Reikalaujama, mažiausiai vienos rimtos priežasties, kuri tai pateisintų kiekvienu konkrečiu atveju.⁵³

„Santuokos su sąlyga kontekste yra akivaizdu, kad klebonai ne visada drįso imtis atsakomybės asistuoti santuokai su sąlyga, be Vyskupo leidimo, kai pasitvirtina *gravis ratio* (svarbi priežastis) leidžianti santuokos sudarymą atskirais atvejais. Tokiu būdu, po truputį atsirado paprotys arba veikiau praktika, kad klebonai, iki sudarant santuoką su sąlyga, privalėjo kreiptis į Ordinara. Austrijoje šis leidimas tapo privalomu, kaip dalinės teisės norma, kurią išleido Vienos kardinolas Joseph Othmar Raucher 1856 m. Tačiau ši norma nebuvo priimta 1917 Kanonų teisės Kodekso, įstatymo leidėjai ją priėmė 1983 Kodekse, kaip griežtas reikalavimas santuokos su sąlyga leistinumui (kan. 1102, § 3). Reikia pažymėti, kad ši norma privalėjo atgrasyti nuo santuokos su sąlyga, nepasiekė to, kaip kad nepasiekė ir 1983 Kanonų teisės Kodekse. Visuose šiuose atvejuose sąlyga buvo *mente retinta* – *saugoma prote*, tais atvejais, kada nebuvo pritarta nei sutuoktinių nei pranešta klebonui.⁵⁴

Ryšium su šia problema, moralistų ir kanonistų buvo plačiai kalbama, apie klebono intervencijos (ir dviejų liudininkų) būtinybę, konstatuojant, sąlygos pridėtos prie santuokos

⁵⁰ Tinti M. Ten. pat. P. 448

⁵¹ Tinti M. Ten pat. P. 449

⁵² Tinti M. Ten pat. P. 449

⁵³ Plg. Tinti M. ten pat. P. 449

⁵⁴ Tinti M. Ten pat. P. 450

pasitvirtinimą, tuokiantis pagal kanoninę formą, jog santuokinė sutartis nėra išpildyta iki galo, kol nepasitvirtins sąlyga. Nuomonės pasiskirstė pagal pozicijas iš atžvilgio į kitus klausimus, tačiau autoriai sutiko tvirtindami, kad santuoka sudaryta kanonine forma, pridodant išreikštą ir išorės srityje priimtą sąlyga, negali būti pripažinta galiojančia išorės srityje, kol nepasitvirtins sąlyga. Daug gilesnis klausimas yra tame, jog sąlygos pasitvirtinimo faktas iškelia santykį su pradžioje duotu sutikimu. Klausama: vieną kartą sąlygai pasitvirtinus, ar santuoka įvyksta *eo ipso – tuo pačiu* dėka santuokinio sutikimo su sąlyga, ar yra būtinas naujas sutikimas *de prasenti - sąlyga į dabartį*, kuris būtų veiksmingas pateikti santuokinį ryšį?⁵⁵

„Dviejų galimų paaiškinimų priešingybė, atsiskleidžia tam tikra prasme Aleksandro III dekretalėse *De illis* ir Urbono III *Super eo*. Kaip matėme anksčiau, Urbonas III, žinodamas sprendimą, duotą jo pirmtako, mano, jog sutikimas su sąlyga, nebūtų sutikimas ne *de prasenti – apie dabartį*, bet *į ateitį – de futuro*. Šv. Tomas Akvinielis pritaria Urbono III aiškinimui, ir tas abejonės buvo labai svarbu autoriams, nes ši pozicija buvo dominuojanti iki XVII amžiaus. Po to lėtai ėmė vyrauti nuomonė pagal kurią santuoka pradžioje sudaryta su sąlyga, daro absoliučiai galioja pasitvirtinus sąlygai.“⁵⁶

„Atsižvelgiant į tai, labai svarbus Susirinkimo Kongregacijos (Šventoji Susirinkimo Kongregacija buvo įsteigta Tridento susirinkimo įgyvendinimui ir kanonų aiškinimui 1564 metais) sprendimas apie santuoka *su sąlyga į ateitį* yra leistina ir galima, kurioje susipina santuokos su sąlyga natūralaus veiksmingumo klausimas ir kanoninės sutikimo formos įtaka, kai sąlyga pasitvirtina. Šiuo atveju buvo paklausta Kongregacijos nuomonės, jeigu pasitvirtina sąlyga, <<*eo ipso matrimonium consisteret, vel renovandus esset consensus coram parcho et testibus – tuo pačiu santuoka susidaro, atnaujinus sutikimą klebono ir liudininkų akivaizdoje*>>. Nuomonės Kongregacijoje buvo skirtingos. Todėl klausimai buvo pateikiami tiek popiežiui Šv.Pijui V (1566-1572) tiek Klemensui VIII (1592-1605). Iškilus aiškštėn abejonės motyvams, daroma prielaida, jog sutikimas su sąlyga, pasitvirtinus sąlygai, veiksmingai sukuria santuoką, visas sunkumas Popiežiui kyla iš pritaikant tai kanoninės formos institutui.“⁵⁷ „Aiškus sprendimas šiuo klausimu, kurį pateikė Susirinkimo Kongregacija tapo bendriausia iki 1917 Kanonų Kodekso paskelbimo.“⁵⁸

---

⁵⁵ Plg. *Tinti M.* Ten pat. P. 450

⁵⁶ *Tinti M.* Ten pat. P. 450

⁵⁷ *Tinti M.* Ten pat. P. 451

⁵⁸ *Tinti M.* Ten pat. P. 452

4. XX amžiaus kodeksų ir rytų Bažnyčių teisės normos santuokos su sąlyga

„Ankstesnių kanoninių mokyklų nesutarimuose, nugalėjo nuomonė, kad pridėjimas sąlygos sudarant santuokas yra pasekmė požiūrio kaip į sutartį, todėl buvo nutatyta, jog <<*condicio apponi potest non solum in matrimonio, sed etiam in aliis contractis – sąlyga gali būti pridėta ne tik prie santuokos, bet ir prie kitų sutarčių*>>. Tačiau buvo daromas skirtumas atsižvelgiant į sąlygos prigimtį ir juridines pasekmes, atmetant tas sąlygas kurios <<*yra priešingos santuokos esmei, gėdingos arba neįmanomo*>>. Ši teorija nuo XIII a. dominavo teisės doktrinoje ir buvo įtraukta į lotynų Bažnyčios teisinę, pasiliko galiojanti iki 1983 Kodekso.“⁵⁹

„Iki XIX amžiaus sutikimo su sąlyga taikymas santuokoms buvo Rytų Bažnyčioms nežinomas. Šiose Bažnyčiose santuokos atžvilgiu buvo teigiama absoliučiai atmetamas sutartinis požiūris, buvo nustatyta jog santuoka tai abipusis šalių vienas kitam dovanojimas – esminė šventų apeigų dalis susideda iš kunigo palaiminimo jaunesiems ir turi labiausiai juridinę funkciją.

Šventos apeigos yra būtinos santuokos sakramento formos galiojimui, todėl santuoka sudaryta iškeliant sąlygą į ateitį yra negaliojanti dėl formos trūkumo. Santuokos aktualiai nėra, nes buvo sudaryta ne santuokinio sutikimo keliu ir todėl suspenduojama ir tuo momentu kai pasitvirtina įvykis iškeltas sąlygoje, tuomet teigiama jog yra švento rito trūkumas.

Savyje ir netiesioginė sąlyga nesuderinama su rytietiška santuokos koncepcija, suprantama kaip sandora arba veiksmas be jokių apribojimų.

Todėl rytų Bažnyčiose – tiek katalikiškose tiek ortodoksiškose - pridėjimas sąlygų santuokai buvo visada laikomas juridškai negaliojančiu.

XIX amžiuje kai kurios rytų katalikų Bažnyčios perėmė lotynų Bažnyčios santuokų su sąlyga normatyvus.“⁶⁰

„Motyvas, dėl kurio paskutiniu momentu tai buvo įterpta į ankstesnio (CIC 1917) kodekso 1092 kanoną, kuris ne tik priima sąlygą, bet ir suteikia platų galimybių spektrą, gali padaryti išvadą, mąstant apie santuokinio sutikimo ypatumus santykyje su civiliniais juridiniais aktais. Taip pat ir politinius klausimų, kurie vyko kodekso kūrimo metu.“⁶¹

Kanonų teisės Kodekso 1917 metais paskelbimas neatnešė naujovių nes buvo kodifikuoti (buvo susistemintas kanonai reguliuojantys santuoką su sąlyga) teisės aktai parengti iki to. Santuokinį sutikimą su sąlyga 1917 Kodeksas reglamentavo kanonu 1092:

“*Conditio semel apposite et non revocata:*

⁵⁹ Plg. *Rosario Colantonio*. La condicio de futuro// AA.VV. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Vol. II, Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2003. P.424-425

⁶⁰ *Rosario C.* Ten pat. P.425

⁶¹ *Ruiz José Marija Serrano.* Ten pat. P.388

1° Si sit de futuro necessaria vel impossibilis vel turpis, sed non contra matrimonii substantiam, pro non adiecta habeatur;

2° Si de futuro contra matrimonii substantiam, illud reddit invalidum;

3° Si de futuro licita, valorem matrimonii suspendit;

4° Si de praeterito, vel de praesenti, matrimonium erit validum vel non, prout id quod conditioni subest, existit vel non"

„1917 metų Kodekse ir dabartiniame kodekse kalbama apie trijų rūšių sąlygas: praeitis, dabartis ir ateitis. Kiekviena turi skirtingą poveikį sutikimo galiojimui.“⁶²

„1917 metų Kodeksas (CIC 1092) sugražino santuoką su sąlyga ir pridėjo paragrafą kalbantį apie praeities ir dabarties sąlygas. Šį kanoną galima susumuoti sekančiais:

- a. Sąlygos paremtos ateities aplinkybėmis arba įvykiais kurie yra reikalingi, negalimi, amoralūs, bet ne priešingi santuokos esmei. Jos neturi jokio poveikio galiojimui, kadangi jos buvo laikomos ne pridėtos.
- b. Ateities sąlyga priešinga santuokos esmei, padaro santuoką negaliojančia, tuo tarpu ateities sąlygos laikomos teisėtomis – leistinėmis ir nėra priešingos santuokos esmei sustabdo jos galiojimą, iki tol kol sąlyga yra įvykdyta.
- c. Jeigu sąlygos yra paremtos praeities arba dabarties aplinkybėmis santuokos galiojimas priklauso ar faktiškai jos egzistuoja. Jeigu ne tai santuoka negalioja.“⁶³

Dabartinis Kanonų tiesės Kodeksas yra daug paprastesnis negu 1917 kodekse. Bet kokios rūšies sąlygos gali būti pridėtos prie santuokinio sutikimo. Tačiau jeigu yra pridėta sąlyga į ateitį, net jeigu ji ir nėra priešinga santuokos esmei, sutikimas yra negaliojantis. Praeities ir dabarties sąlygos veikia sutikimą priklausomai nuo to ar yra ar ne iširtųjų ar buvo įvykdytos. Jeigu žmogus nori patvirtinti dabartinę arba praeities sąlygą teisėtam sutikimui, vietos Ordinaras turi suteikti raštu leidimą.

---

⁶² The Code of Canon Law. A Text and Commentary. Edited by J.A. Coriden, T.J. Green, D. E. Heintschel, New York/Mahwah: Paulist Press, 1985 P. 787

⁶³ The Code of Canon Law. A Text and Commentary. Ten pat. P.778

IV. SĄLYGŲ Į ATEITĮ NEGALIMUMO PAGRINDIMAS

Kanonas 1102 reguliuoja sąlygas pridėtas prie santuokinio sutikimo, žymiai supaprastindamas 1917 metų Kodekso normas šiuo klausimu. Dabartinis Kodeksas nustato normą pirmame paragrafe: <<§ 1. Negalima sudaryti santuokos su sąlyga, susijusia su ateitimi.>>

Santuokų sudarymas su sąlyga veikiausiai yra *anomalija*, gali sukelti sunkius nepatogumus. Jeigu galvotume apie laukimą ateityje įvyksiančių įvykių (nes gali praeiti daug metų), besituokiantieji gali atšaukti jau duotą santuokinį sutikimą ir galiojančiai susituokti su kitais asmenimis, nes santuoka <<su sąlyga į ateitį>> juridiskai yra neegzistuojanti. Sąlyga į ateitį yra sąlyga esminiai *neaiški* nes pastato santuoką į absoliučiai neaiškia situacija.⁶⁴

Aptarimas santuokos su sąlyga į ateities, yra subtilus dalykas, kadangi sąlyga kartais gali būti kaip numanoma (nuspėjama). Nepaisant draudimo, kuris santuoką padarytą negaliojančią žmonės tikriausiai tęs įtraukimą ateities sąlygų į santuokinį sutikimą. Kodėl asmuo vestų su sąlyga? Viena iš šalių gali abejoti apie santuokos tvirtumą ir dėl santuokos sąlygos santuokos laimingos ateities. Santuoktinis ateityje gali padaryti visą eilę klaidų dėl santuokinių įsipareigojimų prigimties, liečiančių sąlygą apie būsimus vaikus: pvz.: Asmens vertybių sistema yra tokia, kad ji ar jis sąlygoja santuokos įvykdymą pagal dėl tam tikras vertybes. Visuomenės vertybių sistema yra labai reikšminga sudarant asmens vertybes. Wrenn'o studija apie socialinių ir asmeninių vertybių sistemas dėl santuokų su sąlyga, pramato, kad gali būti didelis skaičius negaliojančių santuokų. Rezultate: kai visi šie stebėjimai kartu paėmus atskleidžia, jog kiekvienas suvokia, kad asmuo gali tas sąlygas priimti nesvyruodamas-neabejodams, kai jis gali motyvuoti santuoką iškeldamas sąlygą be jokios ypatingos abejonės, paprasčiausiai dėl objektyvių aplinkybių; kad jam nereikia suvokti, kad taip darant jis atšaukia santuoką; kad jo vertybių sistema ir jai lygių, yra nepaprastai svarbi pagreitinti tos sąlygos pateikimą ir kad pati sąlyga įsigaliotų per keletą metų laikotarpį, kol visa tai bus pasitvirtins.⁶⁵

„Negaliojimas priklauso nuo įrodymo, kad tokia sąlyga faktiškai egzistavo sutikimo metu. *Neleistina į ateitį sąlyga gali būti aiškiai atsiskleisti kuomet sąlyga pašalinima esminės santuoką sudarančias dalis – pagrindus.* Svarbiu santuokinio sutikimo pažeidimus yra laikoma kuomet pašalinimas svarbios esminės santuokos dalies santuokiniame sutikime. Ateities sąlyga rimtai apriboja laisvą atsidavimą kuriam reikia sutikimo. Santuokinio gėrio augimas priklauso nuo santuoktinio kilnumo be ne nuo ankstesnės sąlygos įvykdymo. Yra svarbu, kad dabartinis kodeksas

⁶⁴ Plg. *Chiappetta L.* Ten pat. P. 243-244

⁶⁵ Plg. *The Code of Canon Law. A Text and Commentary.* Ten pat. P.778

neleidžia galiojančių sąlygų į ateitį, netgi jeigu tai buvo įmanoma Lotynų Bažnyčioje eilėje amžių. Šio pakeitimo priežastys nėra oficialiai įvardintos, tai kiekvienas teišnikas tik kaip hipotezę išreikškia koks būtų logiškas to išaiškinimas ir pagrindimas. Yra pagrindo tikėti, kad kanonai apie santuokos prigimtį (kan. 1055) ir sutikimą (kan. 1057) pateikia apie santuokos sutartį, kuri draudžia santuokos galiojimą su sąlyga į ateitį.⁶⁶

Taip vadinama (sąlyga į ateitį) yra apibrėžta: <<*Valios pareiškimo egzistavimas, kuria neleistinai, teisiniai santykiai priklauso nuo abejotino ateityje įvykio.*>> Sutarties padariniai įvyksta tada, kada pasitvirtina sąlyga, kad nėra būtinas šiuo atveju naujas sutikimas ir padariniai veikia atgal, jei sukelia šį atgal veikimą. Jeigu, priešingai, sąlyga nepasitvirtina, sutartis nėra įvykdyta, ir todėl turi būti laikoma kaip nekilusi. Teisėje yra leidžiama kitos sąlygos, kuriose padariniai nepriklauso nuo ateityje nepatikimų įvykių ir, bendrai, yra vadinamas neteisingsomis sąlygomis: tai tokios, kai juridinė sutartis, priklauso nuo praeityje įvykusio įvykio (*conditio de praeterito*) arba dabar esančio (*conditio de praesenti*).⁶⁷

Netinkamų sąlygų atveju, sutartis kyla arba ne, priklausomai ar pridėta sąlyga pasitvirtina praeityje arba dabartyje. Negalima sudaryti galiojančios santuokos su sąlyga, susijusia su ateitimi. Tokia sąlyga daro santuoką niekine vien dėl fakto prieštaraujančio santuokiniam sutikimui, nepriklausomai nuo to ar įvykis ar aplinkybės pasitvirtins ar ne.

Šis pirmas kan. 1102 pateiktas pramatymas atkreipia dėmesį į *laikinai atidedančią – suspenduojančią* sąlygą, kuomet besituokiantis asmuo santuokos padarinius – veiksmingumą daro priklausomus nuo to ar pasitvirtins – įvyks abejotinas įvykis ateityje (pvz.: *Susituoksiu su tavimi su sąlyga kad gausi paveldėjimą*)⁶⁸ Tokiu atveju juridinės sutarties veiksmingumas, pagal sudarančiojo valią, privalo būti atidėtas iki kol pasitvirtins – įvyks rezultatas išsakytas sąlygoje.

Santuoka su sąlyga su sąlygą į ateitį *negali būti galiojančios sutarties*. Tokia sąlyga sukuria santuokos niekinumą tik dėl to, kad ji buvo pridėta prie santuokinio sutikimo, nepriklausomai ar vėliau sąlygojamas įvykis ar aplinkybės pasitvirtino ar ne.⁶⁹

„Ši pirmasis numatymas kan. 1102 susijęs su *atidedančia* sąlyga (dar vadinama sava sąlyga), kai besituokiantysis santuokos veiksmingumą padaro priklausomą nuo neaiškaus ateities įvykio: pvz.: *Aš susituoksiu su tavimi, su sąlyga tad tu gausi paveldėjimą*. Tokiu atveju juridinio sandorio veiksmingumas, pagal besituokiančiojo norą, turėtų būti suspenduotas iki kol pasitvirtins sąlygotas rezultatas-padarinys. Jeigu tai neįvyksta, tuomet santuoka, nors ir formaliai sudaryta, nebuvo realiai norėta ir tegali tapti tik negaliojančia dėka radikalus valios trūkumo susituokti.“⁷⁰

⁶⁶ The Code of Canon Law. A Text and Commentary. Ten pat. P.778

⁶⁷ Tinti M. Ten pat. P. 439

⁶⁸ Moneta P.. Il matrimonio//Il diritto nel mistero della Chiesa. III. Quaderni di Apolinaris 10. Roma. Pontificia università Lateranense. 1992. P. 259.

⁶⁹ Plg. Moneta P. Ten pat. P. 259

⁷⁰ Moneta P. Ten pat. P. 259

Senasis Kodeksas (1917) ypač atkreipė dėmesį į besituokiančiojo valią veikiamą sąlygos, pramatydamas, jog sąlyga <<*de futuro licita –leistina į ateitį*>> sugriautų santuokos vertę (kan. 1092 n. 3). Tačiau šis sprendimas kelia didelių problemų, ypač tai pajuntama santuokų atveju: nepatogumus dėl iškelto į ateitį sąlygos *neišspręsto* dėl periodo netikrumo. Periodas esantis tarp sutikimo pateikimo ir rezultato, iškelto sąlygoje, pasitvirtinimo ar nepasitvirtinimo. Per šį laikotarpį, kuris gali trukti metų metus, nėra žinoma iki kokios ribos (iki kada) du sutuoktiniai realiai bus vyras ir žmona. Ar bus įteisintas jų santuokinis gyvenimas, jeigu pirm nei pasitvirtins iškelta sąlyga atsisakys prisiimtų santuokinių įsipareigojimų ir susituoks su kitu asmeniu. Ši netikrumo situacija dėl asmenų padėties, būdama tokia labai svarbi, paskatino įstatymų leidėją priimti labai drastišką sprendimą ir laikyti santuoką sudarytą iškeliant sąlygą *į ateitį* nuo pat pradžių niekina (negaliojančia).⁷¹

Tokios rūšies sąlyga į ateitį dažnai iškyla teisinėje praktikoje sukelia problemas ir prieštaringas interpretacijas ankstesnėje teisėje, tokia *reikšminga* sąlyga, sąlyga turinti objektu faktą kurio realizavimas (įvykdymas) paliktas priešingos šalies valiai: *susituoksiu su tavimi, su sąlyga, jeigu atsiversi į katalikybę; jei tu liausiesi gerti; jeigu sutiksi persikelti į Ameriką*. Šios sąlygos apsunkina netikrumu laikotarpį tarp santuokos sudarymo iki sąlygos pasitvirtinimo ir labai dažnai begaliniai ilgai pratęsia šį laikotarpį, kadangi sąlygos įvykdymas labiau priklauso nuo kitos šalies (kito sutuoktinio ar sutuoktinės) valios. Daugeliu atvejų nėra nustatytas atskiras veiksmas bet besitęsiantis elgesys, kartais neveikimo pobūdžio, kuris turėtų trukti iki santuokos gyvenimo pabaigos - pvz.: *persikėlimas gyventi į Ameriką gali būti pastoviai atidedamas* ir t.t. Siekiant išvengti kad santuoka nebūtų suspenduota iki vieno iš sutuoktinių mirties, be galimybės kada nors įgyti pilną veiksmingumą, jurisprudencija buvo skatinama, atsižvelgiant į kitos šalies (kito sutuoktinio) elgesį, šias sąlygas laikyti ne sąlygomis į ateitį, bet laikyti jas sąlygomis į dabartį, sudarančiomis *įsipareigojimą, pažadą* laikytis tam tikro elgesio. Buvo laikoma kad tai, kas tikrai domino besituokiantį ir kam jis palenkė visą pilną santuokos realizavimą, tai priklauso jei tik kita šalis, (kitas sutuoktinis) santuokinio sutikimo davimo momentu, rimtai ir atsakingai įsipareigoja, elgtis taip kaip to trokšta kitas sutuoktinis.⁷²

Šitaip suprantama *potestativa -galios* sąlyga negalėjo būti susieta su sąlyga į ateitį apie kurią kalba pirmas paragrafas kan. 1102. Bet galėtų būti taikoma prie juridinės normos pramatos sąlygoms dabarčiai arba praeičiai apie kurias kalba antras minėto kanono paragrafas. Sąlyga, kuri santuokos nepadaro niekinos (negaliojančios) vien dėl jos pridėjimo, bet jei tik yra prielaida kuria ji remiasi. Santuoką laikysime negaliojančia (niekine) tuo atveju, jeigu besituokiantysis realiai

---

⁷¹ Plg. *Moneta P.* Ten pat. P. 259-260.

⁷² Plg. *Moneta P.* Ten pat. P.260

neprisiėmė, santuokos sudarymo momentu, įsipareigojimo (pažado) elgtis taip, kaip to trokšta priešinga šalis (kitas sutuoktinis/ė).⁷³

Labai abejotina, kad tokia jurisprudencijos konstrukcija, šalia tų atvejų kuriuose faktiškai paaikėtų, jog besituokiantysis iš tikrųjų turėjo tikslą, kitos šalies sąlygą, laikyti paprastu įsipareigojimu, palenkdamas tik tam savo valią idant susituoktų, būtų praktikuojama teisinėje sistemoje kaip tai yra nustatyta naujajame Kanonų teisės Kodekse, tvirtai pažymint nepalankumą visam tam, kas gali apriboti arba sumenkinti visa tai ko reikalauja *consortium totius vitae - viso gyvenimo bendrystė*, kurią sutuoktiniai yra pašaukti tarpusavyje sukurti. Todėl atrodo, kad *galios* sąlygos turėtų būti *susieta* (essere sottoposte) su juridine norma bendrai pramatyta sąlygoms į ateitį ir neleidžia atsirasti galiojančiai santuokai.⁷⁴

1. Sąlygų susijusiu su praeitimi ir dabartimi aplinkybės

Turime išanalizuoti teisinę situaciją susijusią su sąlygomis į praeitį ir dabartį kurias išskirti leidžia kan. 1102 § 2 << *Santuoka su sąlyga, susijusia su praeitimi ar dabartimi, yra galiojanti arba negaliojanti, atsižvelgiant į tai, ar tai, kas sudaro sąlygą, egzistuoja ar neegzistuoja.*>>⁷⁵

Šiame paragrafe pateikia norma dėl savo aiškumo nereikalauja didelių išaiškinimų.⁷⁶

„Praeities ir dabarties sąlygos neturi tokio paties neigiamo poveikio sutikimui kaip ateities sąlygos, kadangi jos nei atmeta visišką prigimtinę dovaną nei padaro vedybinį įsipareigojimą priklausantį nuo ateities atsitiktinio atvejo.

Praeities sąlyga yra aplinkybė, kuri atsirado anksčiau santuokinio sutikimo laiko kuris daro įtaką vieno sutuoktinio kitam įvertinimui arba asmens tapatybei: Aš vedu tave jeigu tu niekada nebuvai vedęs. *Praeities sąlyga* susijusi su buvimu arba nebuvimu istorinių faktų, kuris turi didelę subjektyvią reikšmę vienam iš sutuoktinių.⁷⁷

„*O sąlyga į dabartį* paremta ne tuo kas įvyko praeityje arba kas atsitiks ateityje, bet paremta aplinkybe tiesiogiai susijusia su asmeniu santuokinio sutikimo metu. Tokios sąlygos paprastai sudaromos esant numanomiems lūkesčiams: aš vesiu tave jeigu tu neesi alkoholikas, laikinai sergantis, amoralus. Tokios galimybės gali būti susijusios su tokiais faktoriais su fizine nekaltybe, gera šeima, teistumas, religijos praktikavimas, užsiėmimas ir t.t. Žmogus gali būti taip paveiktas gyvenimo patirties, kad tai kas galėtų būti normaliai tikėtina savybe sutuoktiniyje, tampa

⁷³ Plg. *Moneta P.* Ten pat. P.260 -261.

⁷⁴ Plg. *Moneta P.* Ten pat. P.261

⁷⁵ „Can. 1102 § 2 - Matrimonium sub condicione de praeterito vel de praesenti initum est validum vel non, prout id quod condicioni subest, existit vel non.“

⁷⁶ Plg. *Jose.F.Castano.* O.P. Il sacramento del matrimonio. Roma 1992. P. 391

⁷⁷ The Code of Canon Law. A Text and Commentary. Ten pat. P.779

sąlyga sine qua non. Ar alkoholikų tėvų vaikas galėtų sąlygoti santuoką kad sutuoktinis negertų. Tuo tarpu tas pagrįstumas, šeimos pagrindas, nekaltumas nėra faktoriai kurie nėra būtini sėkmingai santuokai, tokios arba panašios aplinkybės gali būti labai svarbios tam tikram sutuoktiniui. ⁷⁸

Santuokos galiojimas, kuris yra paremtas dabarties arba praeities sąlyga, priklauso ar buvo ar ne priežastis, savybė ar aplinkybė. Jeigu pamatoma, kad numanoma sąlyga arba aplinkybė nevykdoma, sutuoktinis pakeičia sutikimą - įsipareigojimą iki tokio lygio, kad santuoka nutraukiama. Tuomet manoma, kad santuoka buvo tikriausiai susieta su sąlyga. Jeigu atskleidimas neturi svarbaus poveikio vieno asmens įsipareigojimui kitam, tada negalima būtų sakyti, kad ta santuoka tikrai buvo su sąlyga. Nors kanonai neskiria tiesioginės ir netiesioginės sąlygos praeities teisėtvarkoje ir leidžia abu. Jeigu viena pusė reikalauja dabarties arba praeities sąlygos, tada ji išreiškiama tik aiškiai vietos Ordinarui leidus. Reikia pažymėti, kad šis reikalavimas yra tikrai santuokos leistinumui. Aiški šio nurodymo priežastis yra tam tikra prasme varžyti tuoktis su sąlyga. Nežiūrint kad dauguma tų sąlygų neišreikštos aiškiai, jos neturi savo realizacijos ir kažin ar jos turi poveikį santuokinio sutikimo galiojimui. ⁷⁹

Šios sąlygos iš esmės nėra nesuderinamos su santuokos galiojimu. Jos turi formaliai pridėtos formaliai, kadangi privalo būti raštiškai autorizuotos vietos Ordinaro (kan.1102 § 3). Tai praktiškai retai pasitaiko, kadangi įprastai Ordinaras bando įtikinti besituokiantį/čią atsisakyti sąlygos iškėlimo minties, stengdamasis atsisakyti konkrečioje situacijoje netikrumo, kuris verčia jį nepriimti santuokos pilnumo. ⁸⁰

Sąlygoje iškeltos aplinkybės yra arba įvykusios arba dabar egzistuoja (daugiausia tai susiję su asmeninėmis kito sutuoktinio asmens savybėmis): būsimas sutuoktinis neturi pakankamų žinių apie tai, kad ir subjektyviai, nėra tikras kitu sutuoktiniu (kaip ir ateities įvykiu) todėl prideda santuokinę sąlyga. Šiuo atveju nėra kitaip kaip neišspręstas – <<kabantis>> periodas, kada laukiama ar pasitvirtins ar nepasitvirtins sąlyga kuri yra tipiška sąlyga *de futuro* – į ateitį. Vis dėl to tai yra subjektyvi neapibrėžtumo – netikrumo būklė, kuri tęsiasi iki sutuokiantis/nė nesužinos ar tikrai egzistuoja ar neegzistuoja aplinkybė įvardinta sąlygoje. ⁸¹

Santuoka bus galiojanti ar niekina nuo pirmo momento, tačiau žinojimas kurį vėliau įgys besituokiantysis, kartais tęsis gana ilgai. ⁸²

„Gilinantis į psichologinę besituokiančiojo būklę analizuojant iškeltas tokio tipo sąlygas, reikia pažymėti kad tai charakterizuoja konkretų troškimą nukreiptą į konkrečią aplinkybę, sujungtą su abejojimu dėl aplinkybės egzistavimo. Besituokiantysis trokšta, pavyzdžiui, daugiau už bet kokius

---

⁷⁸ The Code of Canon Law. A Text and Commentary. Ten pat. P.779

⁷⁹ The Code of Canon Law. A Text and Commentary. Ten pat. P.779

⁸⁰ Plg. *Moneta P.* Ten pat. P.261

⁸¹ Plg. *Moneta P.* Ten pat. P.261

⁸² Plg. *Moneta P.* Ten pat. P.262

kitus dalykus, turėti vaikų ir todėl susituoktų su moterimi kuri būtų normaliai pajėgi gimdyti vaikus: tačiau vyras turi abejonę gal ateityje žmona gali neturėti tokios galimybės –pajėgumo. Nepavykus arba negalint išspręsti šios abejonės iki vestuvių, vyras sutinka kelti vestuves, bet tik su sąlyga, kad kita šalis iš tikrųjų bus normaliai pajėgi gimdyti vaikus. Trūkstant šios savybės, jis laikys save nesusaistytas galiojančia santuoka. Sąlyga leidžia besituokiančiajam reliazuoti savo ypatingą troškimą ir tam tikru būdu apsidrausti, jog šiuo klausimu bus tikra santuoka tik tada, kai išsipildys, tam tikru konkrečiu būdu, jo troškta aplinkybė.“⁸³

„Be šios abejonės – egzistuojančios bet jau pradžioje, kada duodamas santuokinis sutikimas – sunku yra suprasti iš kur ir kaip kyla tikra sąlyga. Jurisprudencija, tam tikrais labai išskirtiniais atvejais, kuomet konkrečios aplinkybės troškimas ypatingais atvejais tampa įkyria įdėja, manija, (net ir išausto neesant abejonės) jog leidžia atpažinti, nors ir *netiesiogiai*, sutikimą su sąlyga. Tačiau įsigaliojus naujam Kodeksui šis netiesioginės sąlygos variantas buvo perdirbtas į kan. 1097 kuriame kalbama apie klaidą dėl savybės kuri daro santuoką negaliojančia, kuomet pasitvirtina, jog savybė buvo klaidingai <<*directe et principaliter –tiesogiai ir esminiai*>> paveikusi sutuoktinį/nę.“⁸⁴

2. Santuokinės aplinkybės išprovokuojančios santuokinio sutikimo simuliaciją

Santykiyje tarp sąlygos ir *atmetimo-išskyrimo*, visų pirma būtina pažymėti skirtumą tarp to asmens kuris iškelia sąlygą ir tarp to kuris iškeldamas sąlygą pažeidžia esmines santuokos savybes ir tikslus. Dažnai pasitaiko tokios situacijos kuriose asmenų, kurie siekė sudaryti santuoką su sąlyga, atsiskleidžia apgaulinga-simuliuojanti valia. Teisminėje praktikoje bylos vestos sutikimo su sąlyga pagrindu buvo perkvalifikuotos į simuliaciją. Pavyzdžiui: žmona buvo nusprendusi nuraukti santuokinį gyvenimą jeigu atsiskleistų vyro neištikimybė; arba buvo iškelta sąlyga susilaukti tik vieną vaiką. Čia buvo aptiktas santuokos neišardomumo ir vaikų gėrio atmetimas.

Iškeldami sąlygas sutuoktiniai gali peržengti ribą, kuri padarytų jų santuoką negaliojančia. Sąlygoje negali būti įrašyti tie teiginiai kurie prieštarautų santuokos pagrindinėms savybėms ir tikslams. Pavyzdžiui: susituoksiu su tavimi, jeigu trijų metų laikotarpyje pagimdysi man vaikus, antraip paliksiu tave. Padarius tokią sąlygą santuoka tampa niekine-negaliojančia dėl simuliacijos, todėl kad atšaukia santuokos neišardomumą.

Bažnyčia akcentuoja santuokinės priesaikos neatšaukimo ir šeimos vienumo svarbą mokydama, jog “patvirtinta vieno kitam duota priesaika ir svarbiausia – pašventinta Kristaus

---

⁸³ Moneta P. Ten pat. P.262

⁸⁴ Moneta P. Ten pat. P.262

sakramentu, ta meilė pasisekimuose ir nelaimėse lieka neišardomai ištikima kūnu ir siela, todėl svetima bet kokiam svetimavimui arba skryboms.⁸⁵

„Šv. Tomas Akvinielis, kalbėdamas apie ištikimybę ir vaikus, pastebi: <<Šie dalykai eina iš pačios santuokinės sutarties. Tad jei sutartyje, kuriama sudaroma santuoka, būtų įterpta kas nors šiems dalykams priešinga, tikros santuokos visai nebūtų>>“⁸⁶

„Popiežius Grigalius IX savo dekretuose pateikė pavyzdžius iliustruojančius kokios yra sąlygos prieštaraujančios krikščioniškos santuokos esmei - <<si prolem evites – jei vengsi vaikų>>, <<donec aliam digniorem inveniam - iki kol rasiu labiau vertą>>, <<si dulteriam te tradas - jei atsiduosi nedorybėms-neištikimybei>> šiuo įvardinama bonum prolis – vaikų gerovė, bonum sacramenti – sakramento gėris ir bonum fidei – ištikimybės gėris, ir t.t. visus šiuos ir kitus atmetimus pozityviu valios aktu, įvardina kan. 1102 §2.“⁸⁷

2.1 Esminių santuokos savybių atmetimas santuokiniame sutikime

Esminės santuokos savybės, pagal kan. 1056, yra *vienumas* ir *neišardomumas*. Pozityvus santuokos vienumo ir neišardomumo išskyrimas, atliktas vieno arba abiejų besituokiančiųjų daro santuoką niekine tiek krikščionims tiek nekrikščionims, t.y. nekrikštytiems, kadangi šios santuokos savybės yra prigimtines teisės ir galioja kiekvienai santuokai, atmetant galimybę pakeisti ar modifikuoti tiek iš pačių sutuoktinių tiek iš civilinės valdžios pusės.⁸⁸

Formalus santuokinio sutikimo objektas yra esminių santuokos elementų ir savybių visuma. Vienumas ir neišardomumas sudaro esmines santuokos savybes o sutuoktinių gerovė, ištikimybės gerovė ir vaikų gerovė sudaro santuokos elementus.

„Simuliacija (lot. *simulatio* – *apsimetimas*), melagingas tikrovės vaizdavimas, norint suklaidinti, apgauti; apsimetimas, norint ko nors išvengti.“⁸⁹

„Simuliacija tai *neatitikimas tarp valios ir pareiškimo*.

Viena arba abi šalys nenori santuokinės sutarties (pačios santuokos), tačiau nori ją parodyti tik išoriškai ir tai išreiškia išorine forma, neatitinkančia vidinio nusistatymo – vidinės valios. Kadangi nori arba siekia juridinio akto negaliojimo, išorinis pareiškimas nesudaro melagingo įspūdžio. Kadangi apgaulinga arba atmetanti esminius santuokos elementus valia, nori ne tik niekinumo, bet ir apgaulingo išorinio galiojimo, kadangi trokšta formalios apgaulingos valios pasireiškimo santuokinėje sutartyje. Todėl kanonistai sako: <<*qui simulat, nihil facit*>>. Šis

⁸⁵ GS 49

⁸⁶ Pijus XI . „Casti Connubii“ 3. //Paskutiniųjų popiežių enciklikų ir P. Pijaus XII kalbų rinkinys. LUX. 1949. P.350.

⁸⁷ Tinti M. Ten pat. P. 471

⁸⁸ Chiappetta L. Ten pat. P.232

⁸⁹ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius. Vyriausioji enciklopedijų redakcija. 1985. P. 449

išsireiškimas, kuris turi prasmę tik tuomet, kai jis yra taikomas sutarties niekinumui aptarti. Tačiau, kaip žmogaus aktas, valingos simuliacijos fenomenas atskleidžia, jog tas kas simuliuoja neveikia indiferentiškai: jis simuliuoja, apgaudinėja, kadangi to nori, tą skatina kažkokie svarbūs motyvai.⁹⁰

„Simuliacijos fenomenas nesusideda iš dviejų priešingų norų, kurie vienas kitą anuliuoja. Du priešingi norai dažniausiai ganėtinai sunkiai suderinami. Simuliuojanti valia yra pozityviai nukreipta atskirti vidinę valią nuo to kas išreiškiama išorėje. Simuliacija yra viena valia, vienas noras dviem kryptimis ir turinti du norėtus padarinius: vidiniai nepritari ir vaizduoti jog pritaria, apsisprendus nepritari. Tai apsimestinė valia, apsimestinis noras. Tai kas sudaro vidinį valios aktą yra noras apgauti. Aktas atliktas turint intenciją jo nesudaryti arba sudaryti apgaulingai.“⁹¹

Iškelia sąlygą prieštaraujančią santuokos neišardomumui, tas, kuris siekia sudaryti išardomą santuoką, tai prieštarauja ir kanonui 1134 << *Iš galiojančios santuokos tarp sutuoktinių atsiranda savo prigimtimi amžinas ir išimtinis ryšys; be to, krikščioniškoje santuokoje sutuoktiniai specialiu sakramentu sustiprinami ir tarsi pašventinami savo luomo pareigoms ir kilnumui*>>.⁹²

Ši tema susijusi su žinojimu arba klaida susijusi su esminėmis santuokos savybėmis, todėl būtina akcentuoti, jog kanonų teisė nereikalauja aiškaus visų esminių santuokos savybių ir elementų supratimo. Kan. 1099 sako, jog << *Klaida dėl santuokos vienatimumo ar neišardomumo arba dėl santuokos sakramentinės garbės, jei tik neapsprendžia valios, nepažeidžia santuokinio sutikimo.* >>

93

„Nepateikia teisiškai galiojančio veiksniaus sutikimo ir negaliojančiai sudaro santuoką tie, kurie pozityviai ir išankstine valia :

- Siekia, pav. sudaryti santuoką kaip <<*bandymą*>> (*ad experimentum*)
- Siekia laikyti save laisvais nuo bet kokio santuokinio ryšio, pasibaigus nustatytam laikui (*ad tempus*) arba išaiškėjus įvykiui (sąlygotos santuokos atveju);
- Siekia sudaryti kitą santuoką, išlaikant pirmąjį ryšį, kas yra priešinga monogamijos įstatymui (tai gali pasitaikyti tose šalyse kur leidžiama poligamija).
- Kas pasilieka sau skyrybų *teisę* (neprašydamas paprasčiausios separacijos, t.y. atsiskyrimo išliekant santuokiniam ryšiui) santuokos sugriuvimo atveju.⁹⁴

⁹⁰ Nuovo dizionario di diritto canonico. Ten pat. P. 992-993.

⁹¹ Nuovo dizionario di diritto canonico. Ten pat. P. 993

⁹² Plg. *Sebott Reinhold, Marucci Corrado*. Il nuovo diritto matrimoniale della Chiesa, Commento giuridico e teologico ai can. 1055 -1165 del nuovo CIC. Neapoli. Edizioni Dehoniane. 1985. P. 147.

„Can. 1134 – Ex valido matrimonio enascitur inter coniuges vinculum natura sua perpetuum et exclusivum; in matrimonio praeterea christiano coniuges ad sui status officia et dignitatem peculiari sacramento roborantur et veluti consecrantur.“

⁹³ Can. 1099 - Error circa matrimonii unitatem vel indissolubilitatem aut sacramentalem dignitatem, dummodo non determinet vel voluntatem, non vitiat consensum matrimonialem“

⁹⁴ *Chiappetta L*. Il Matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria. Roma. Edizioni Dehoniane. 1990. P. 232. *Chiappetta Liugi*. Prontuario di diritto canonico e concordatrio. Edizioni Dehoniane Roma 1994 P. 1147.

„Šie apribojimai ir išlygos, tiesiogiai priešingos neišardomumui ir vienatinumui, santuokinį sutikimą nevieksniu ir santuoką negaliojančia“⁹⁵

„Reikia pažymėti jog iš pačios santuokos prigimties išplaukia, jog sutuoktiniai neturi jokios galios nustatyti savo santuokos *trukmės terminą* t.y. pabaigą, lygiai kaip negali nustatyti *pradžios termino (dies a quo – dienos nuo kada)*, kas paprasčiausiai galima juridinėse sutartyse. Sudarydami sutartį, suinteresuotieji gali atidėti galiojimo datas. Santuokinėje sutartyje šitai nėra leidžiama ir pagrindiniai padariniai (juridinis ryšys, teisės ir pareigos) būtinai prasideda nuo santuokos sudarymo momento. Neįsivaizduojama galiojanti santuoka kurios pagrindiniai padariniai būtų atidėti laike.“⁹⁶

Santuoka yra niekina tik tuomet, kada vienas arba abu partneriai tuokdamiesi kaip esmine savo santuokine valia atmeta esminį santuokos savybę ir nori santuokos tik su šia išlyga, ir nenori jos be šių išlygų (*volutas praevalens - dominuojanti valia*). Šis dalykas visada yra numanomas visais tais atvejais, kuomet besituokiantieji iki santuokos sudarymo sudaro išlygos sutartį (iškelia sąlyga) arba vienas iš jų tai rezervuoja kaip būtiną sąlygą - *condicio sine qua non* (plg. Kan. 1102)⁹⁷

Būtų negaliojanti santuoka jeigu sutuoktiniai atmestų ir iš savo santuokinio sutikimo išskirtų ištikimybę, kurią krikščioniškos santuokos koncepcija laiko viena iš pagrindinių santuokos savybių.

Iškelia išlygą prieštaraujančią santuokos vienatinumui, tas kuris sudarydamas santuoką nesiekia priimti santuokinės ištikimybės įsipareigojimo arba pasilieka sau teisę turėti intymius seksualinius santykius su įvairiais asmenimis.⁹⁸

„Kas atmeta ištikimybę abipusiu susitarimu arba su sąlyga - *conditio sine qua non* tas, kuris, santuokos sudarymo momentu, yra neleistinai santykiais susijęs su kitais ir formaliai atmeta bet kokią pasitaisymą; yra verčiamas tuoktis su nemylimu asmeniu; kas betarpiškai pirma arba po vestuvių turi lytinius santykius su kitu asmeniu; kas laiko pasileidimą neatimama savo teise; kas tuokiasi su ketinimu arba *sąlyga* kad jo žmona užsiiminėtų prostitucija, trint tikslą išspręsti ekonominę situaciją“⁹⁹

Panašius kriterijus susijusius su neištikimybe pateikia ir kiti autoriai

“Požymiai rodantys <<bonum fidei – ištikimybės>> atmetimą, kuomet kažkas faktiškai tuokiasi:

- Kaip alternatyvą pasilikdamas kitus santykius kartu likdamas santuokoje.
- Tuokiasi turėdamas intenciją neatsisakyti meilužio/ės.

⁹⁵ Chiappetta L. Il Matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria. Roma. Edizioni Dehoniane. 1990. P. 232

⁹⁶ Chiappetta L. Ten pat. P. 232

⁹⁷ Sebott R., Marucci C. Ten pat. P. 142.

⁹⁸ Sebott R., Marucci C. Ten pat. P. 147.

⁹⁹ Nuovo dizionario di diritto canonico., Ten pat. p. 997

- Yra įsitikinęs jog neįmanoma užlaikyti Bažnyčios reikalaujamą ištikimybę arba dar blogiau, pasilieka sau teisę turėti seksualinius santykius su kitu asmeniu.
- Išskiria formaliu abipusiu aktu ištikimybę arba su sąlyga “sine qua non”.
- Santuokos sudarymo momentu yra surištas kitais ryšiais ir atmeta bet kokį pasitaismą iš tokio savo netvarkingo gyvenimo, būtų verčiamas tuoktis su nemylimu asmeniu.
- Betarpiškai prieš arba po santuokos sudarymo atsiduoda intymiems santykiams su kitais asmenimis.
- Laiko ištvirtavimą kaip neatimamą savo teisę.¹⁰⁰

“Negaliojančiai sudaro santuoką tas, pavyzdžiui kuris su pozityvia ir išankstine valia:

- Pasilieka sau *teisę* turėti santykius šalia santuokos: taip vadinama <<atvira santuoka>>, su teise į laisvą meilę;
- Siekia tuo pat metu turėti kitą moterį kaip meilužę ar konkubiną;
- Kaip ir anksčiau nori tęsti pasileidėlišką gyvenimą.¹⁰¹

2.2 Visiškas santuokos atmetimas

„Kan 1101 § 2 akcentuoja tris konkrečius simuliacijos atvejus arba neatitikimus tarp dviejų vidinio ir išorinio faktorių, pagal objektą:

- Pačią santuoką
- Arba esminį santuokos elementą;
- Arba esminę jos savybę.¹⁰²

Sakramentinio kilnumo išskyrimas yra juridiškai (net jei ir ne psichologiškai) visiška simuliacija, kadangi daug kartų yra kartojama jog pakrikštytiesiems sakramentas nėra atskiriamas nuo sutarties, nes pati sutartis Kristaus yra pakelta į malonės ženklą. Todėl paties sakramentališkumo išskyrimas - atmetimas bažnytinėje jurisprudencijoje, dažnai nėra laikomas kaip vienintelis santuokos niekinimo pagrindas, bet laikomas pačios santuokos atmetimu - išskyrimu.¹⁰³

Popiežius Leonas XIII enciklikoje *Arcanum divinae sapientiae* (Apie krikščioniškąją santuoką) 11 skyriuje <<Krikščionių santuokoje negalima atskirti sutarties nuo Sakramento>> pabrėžiama: “Tenesuklaidina [...] skelbiamas skirtumas tarp moterystės sutarties ir Sakramento. [...]”

¹⁰⁰ Chiappetta L. *Il Matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria*. Roma. Edizioni Dehoniane. 1990. P. 236

¹⁰¹ Chiappetta L. Ten pat. P. 235

¹⁰² Chiappetta L. Ten pat. P. 228

¹⁰³ Plg. Chiappetta L. *Il Matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria*. Roma. Edizioni Dehoniane. 1990. P. 230.

tikras dalykas, kad krikščioniškoje santuokoje sutartis nuo Sakramento neatskiriama ir kad todėl sutartis negali būti tikra ir teisėta, nebūdama kartu Sakramentas, nes Viešpats Kristus pridėjo santuokai Sakramento garbę; [...] Kiekviena teisėta santuoka tarp krikščionių savyje ir savaime yra Sakramentas ir kad nieko nėra klaidingesnio, kaip sakyti, jog Sakramentas yra prie santuokos prijungtas kažkoks išviršinis papuošalas arba išviršinė pridėta savybė, kuri nuo sutarties žmonių nuožiūra savavališkai galima atskirti”¹⁰⁴

Tuo Popiežius akcentuoja tai, jog sutuoktiniai negali, dėl jokios priežasties, savavališkai atskirti krikščionišką santuoką nuo jos sakramentališkumo, nes tai aplamai yra teologiškai neįmanoma. Todėl ir iškeltose santuokinėse sąlygose apie tai net minties negali būti.

Visiškas simuliacijoms kuomet trūksta santuokinio kadangi išskiriama pačios santuokos esmė gali turėti įvairias formas ir būdus. Štai, pavyzdžiui, *visiškai - totališkai simuliuoja* santuokinį sutikimą:

- Kas nesiekia susituokti su jokių partneriu;
- Kas nesiekia susituokti su konkrečiu asmeniu;
- Kas nesiekia sukurti <<*consortium totius vitae - viso gyvenimo bendrystę*>> (kan. 1055, § 1) bet tik paprastą sąjungą, tiesiog sugyvenimą <<more uxorio – sugyventi kaip vyrui su žmona; gyventi pagal paprotį>>.¹⁰⁵

Šis principas galioja ir dėl dalinės simuliacijos. Pavyzdžiui: jeigu vienas iš besituokiančiųjų pozityviu valios aktu atmeta santuokos neišardomumą, pasilikdamas sau teisę išsiskirti, įrodant valios pozityvumą nebūtina tyrinėti kuri intencija dominavo, ar siekiančioji sudaryti santuoką ar pasiliekančioji teisę skirtis. Noras pasiliekančias sau teisę skirtis yra dominuojantis savo prigimtimi.¹⁰⁶ Pozityvus valios aktas yra reali ir efektyvi subjekto intencija.

Teisinis aspektas: Idant santuokinis sutikimas būtų galiojantis, jis turi savyje ne tik santuoką kaip tokią, bet ir neturi išskirti jos esminių elementų bei savybių, be kurių santuoka negali egzistuoti. Čia kalba eina apie esminius elementus bei savybes kylančius iš prigimtinės teisės, kurie negali būti nei pakeisti, nei modifikuoti tiek pačių besituokiančiųjų sava valia, tiek kokio nors kito žmogiško autoriteto.

Kanonų teisėje santuokos negaliojimo koncepcija yra objektyvaus charakterio ir niekad nepriklauso nuo to ar besituokiantieji apie tai žinojo ar nežinojo, ar dalyvavo santuokos apeigose

---

¹⁰⁴ Leonas XIII .Arcanum divinae sapientiae 11.// A.A.V.V. Paskutiniųjų popiežių enciklikų ir P. Pijaus XII kalbų rinkinys. 1949 LUX. P. 57

¹⁰⁵ Plg. *Chiappetta L.* Ten pat. P. 229

¹⁰⁶ Plg. *Chiappetta L.* Ten pat. P. 230.

gera ar bloga valia. Esminis dalykas yra *pozityvus valios aktas* t.y. kuomet valia specialiai ir faktiškai išskiria –atmeta esminį santuokos elementą.¹⁰⁷

Toks išskyrimas privalo būti atliktas su *pozityviu valios aktu*, su ypatinga intencija realiai išreikšta, apsispręsta, tvirta absoliučia, pastovia, kuri dominuoja virš bendros intencijos su kuria kiti sudaro santuoką, ir bendrąją intenciją anuliuoja. Toks aktas gali būti atliktas vieno arba abiejų sutuoktinių. Nebūtina kad tarp jų būtų sudaryta kokia nors sutartis ar kad kita šalis tą žinotų. Toks pozityvus valios aktas gali kilti dar sužieduotuvių periode, suformuluotas iki vestuvių ir vėliau neatšauktas.¹⁰⁸

Bažnyčia akcentuoja santuokinės priesaikos neatšaukimo ir šeimos vienumo svarbą mokydama, jog “patvirtinta vieno kitam duota priesaika ir svarbiausia – pašventinta Kristaus sakramentu, ta meilė pasisekimuose ir nelaimėse lieka neišardomai ištikima kūnu ir siela, todėl svetima bet kokiam svetimavimui arba skyryboms.”¹⁰⁹

Santuoka tarp dviejų pakrikštytų asmenų visada yra sakramentas, tokiu atveju yra neįmanoma atskirti dviejų koncepcijų <<galiojančios santuokos>> ir <<santuokos sakramento>> (kanonai 1055 § 2 ir 1134)¹¹⁰.

Laikoma jog sakramentališkumas yra esminis krikščioniškos santuokos kriterijus. Iš to kyla, jog dviejų krikščionių santuoka negali būti galiojanti, jeigu vienas ar abudu besituokiantieji atmeta sakramentališkumą su *voluntas praevalens* (dominuojančia valia), ką daugmaž išreiškia frazė: << tarp pakrikštytųjų negali būti galiojančios santuokinės sutarties, kuri tuo pat metu nebūtų sakramentu>>.

Taip pat paprasta išlyga-sąlyga mintyse (be abipusės sutarties ar sąlygų), išreiškianti besituokiančiojo valią, turi padarinius darančius santuoką niekine ir gali būti faktiškai įrodoma.¹¹¹

2.3 Atmetimas teisės į lytinį aktą

Jeigu išskiriamas - atmetamas santuokos elementas arba esminė savybė, bet ne santuoką kaip tokia (*totius vitae consortium*: kan. 1055, § 1), tuomet turime *dalinę simuliaciją – apgaulė*, taip

¹⁰⁷ Plg. *Moneta P.* Ten pat. P. 233

¹⁰⁸ Plg. *Abate M. Antonino.* Il matrimonio nella nuova legislazione canonica. Pontificia Universitas Urbaniana. Roma. Paideia editrice. 1985. P.57.

¹⁰⁹ GS 49

¹¹⁰ „Can. 1055 - § 1. Matrimoniale foedus, quo vir et mulier inter se totius vitae consortium constituunt, indole sua naturali ad bonum coniugum atque ad prolis generationem et educationem ordinatum, a Christo Domino ad sacramenti dignitatem inter baptizatos euectum est. § 2. Quare inter baptizatos nequit matrimonialis contractus validus consistere, quin sit eo ipso sacramentum.“ „Kan. 1055 § 1. Santuokos sąjunga, kuria vyras ir moteris tarpusavyje sukuria viso gyvenimo bendrystę, savo prigimtimi skirtą sutuoktinių gerovei bei palikuonių gimdymui ir auklėjimui, Viešpaties Kristaus tarp pakrikštytųjų buvo pakelta į sakramento garbę. § 2. Todėl tarp pakrikštytųjų negali būti galiojančios santuokinės sutarties, kuri kartu nebūtų sakramentas.“

¹¹¹ Plg. *Sebott R., Marucci C.* Ten pat. P. 142.

vardinamą <<išlyga>> arba <<proto apribojimas>>, kuomet subjektas ketina arba siekia sudaryti santuoką sukuriant ją pagal asmenišką schemą, arba pagal savo laisvą valią (savivalę) o ne pagal tai, kas santuoka yra iš tikrųjų pagal teisę, kuri negali būti pakeista pagal pačių besituokiančiųjų valią. Simuliacija gali būti atlikta tiek vieno, tiek abiejų besituokiančiųjų atskiru aktu arba bendru sutarimu (*alterutra vel utraque parte*).¹¹²

„Santuokos esmei priklauso tas faktas, kad santuoka yra skirta ir vaikų gimdymui bei auklėjimui. Tai abipusis dviejų sutuoktinių savęs dovanojimas (kan. 1057 § 2)¹¹³ ir tai neatskiriama yra susiję su teise į tuos aktus, kurie yra skirti vaikų gimdymui, t.y. į seksualinės prigimties aktus. Tai galioja bet kuriai sudarytai santuokai net ir tai, kur pagal savo amžių sutuoktiniai jau nebegali daugiau gimdyti. Ši teisė yra išskirtinė tarp dviejų sutuoktinių ir tęsiasi iki vieno iš jų mirties (žr. kan. 1056). Atsižvelgiant į šias prielaidas gaunasi, jog nesudaro galiojančios santuokos:

- a) kas visiškai nesiekia suteikti arba priimti teisės į lytinį gyvenimą;
- b) kas siekia tik teisės į seksualinius piktnaudžiavimus, t.y. į aktus nukreiptus prieš prigimtį – kurie visiškai nebūtų santuokiniai aktai ir negali būti teisės į tokius aktus.
- c) kas siekia lytiškai santykiauti pagal prigimtį teisę tačiau tik konkrečiam laikui (pav. iki pirmo vaiko gimimo arba tik nuo to momento kada pora turės savo namus arba tik nevaisingomis moteriai dienomis).¹¹⁴

2.4 Vaikų gimdymo ir auklėjimo paneigimas

Popiežius Jono Pauliaus II moko, kad „Dievas, sukurdamas vyrą ir moterį pagal savo paveikslą, panašius į save, apvainikuoja savo rankų darbą ir padaro tobulą, pašaukdamas juos dalyvauti savo meilėje, kartu suteikdamas jiems Kūrėjo ir Tėvo galią laisvu ir atsakingu bendradarbiavimu perduoti žmogiškąją gyvybę: „Ir Dievas juodu palaimino ir tarė: Veiskitės ir dauginkitės, ir pripildykite žemę, ir ją paverkite“. Taigi pagrindinis šeimos uždavinys – tarnauti gyvybei, įgyvendinti istorijoje pirmąją Kūrėjo palaiminimą: per gimdymą perduoti Dievo paveikslą iš žmogaus žmogui. Vaisingumas yra santuokinės meilės ženklas ir vaisius, gyvas liudijimas visiško sutuoktinių atsidavimo vienas kitam: „...Neminint kitų santuokos tikslų, turime pažymėti, jog tikros vedusiųjų meilės ugdymas ir išplaukiantis iš to šeimyninio gyvenimo būdas siekia, kad sutuoktiniai tvirtai ir noriai bendradarbiautų su Kūrėjo ir Išganytojo meile, kuris per juos nuolat plečia ir praturtina savo šeimą“. Vis dėlto santuokinis vaisingumas neapsiriboja tik fiziniu

¹¹² Plg. *Chiappetta L.* Ten pat. P. 228-229

¹¹³ „Can. 1057 - § 2. Consensus matrimonialis est actus voluntatis, quo vir et mulier foedere irrevocabili sese mutuo tradunt et accipiunt ad constituendum matrimonium.“ „§ 2. Santuokinis sutikimas yra valios aktas, kuriuo vyras ir moteris neatšaukiama sąjunga vienas kitam save duoda ir priima, kad sudarytų santuoką.“

¹¹⁴ *Sebott R., Marucci C.* Il nuovo diritto matrimoniale della Chiesa. Commento giuridico e teologico ai can. 1055 - 1165 del nuovo CIC. Napoli. Edizioni Dehoniane, 1985. P. 142-143.

vaikų gimdymu, nors ir suprantamu žmogišku požiūriu: jis įvairiais požiūriais praplečia ir praturtina moralinį, dvasinį ir antgamtinį gyvenimą, kurį dėl savo pašaukimo tėvas ir motina turi perduoti vaikams, o per vaikus – Bažnyčiai ir pasauliui.¹¹⁵

<<Ordinatio ad bonum prolis – skirta vaikų gimdymui>> tai santuoka atvira vaikų gimdymui. Šis atvirumas neturi būti atmetas santuokos sudarymo metu, kadangi vyras ir moteris, kaip tokie, tuo save pilnai realizuoja.

Ordinatio ad prolem – vaikų gimdymas yra universali ir objektyvi struktūra, kuri negali būti pakeista savo vertybėse ir esminėse reikšmėse kiekvienai porai. *Ordinatio ad prolem* yra pamatinė žmogaus vertybė, neįmanoma be lytinių santykių ir negalima ir šalia santuokos. Vaikų gėrio - gerovės atmetimo atvejai ir būdai yra įvairiausi. Pavyzdžiui, Tas kas sudarytų santuoką, nutardamas po pirmo ar antro vaiko nutraukti lytinius santykius su savo sutuoktiniu, tuokiasi negaliojančiai. Būtų tas pats, jeigu pasitvirtintų jog kažkas viliasi turėti daugiau vaikų ir tuo pat metu atmeta teisę į pilnus santuokinius aktus. Vaikų (gimdymo atmetimas), atliktas sutarties forma arba sąlygos <<*conditio sine qua non – būtina sąlyga*>> įprastai sukelia prielaidą, jog yra apribojamos teisės, todėl santuoka yra negaliojanti.¹¹⁶

„Pateikiame labiau bendresnius santuokos negaliojimo pavyzdžius kuomet išskiriami esminiai santuokos elementai.

Pavyzdžiui: negaliojančiai sudaro santuoką tas, kuris pozityvia ir išankstine valia:

- Siekia išskirti teisę į bet kokį vedybinį aktą;
- Siekia absoliučiai išvengti bet kuria kaina ir bet kokiomis priemonėmis vaikų;
- Siekia pastoviai naudoti kontracetines priemones arba praktikuoti onanistinius santykius, abortus arba vaikžudybę;
- Siekia apriboti vaikų gimimą šeimoje;
- Siekia apriboti neleistinomis priemonėmis apsiriboti vieno arba dviejų vaikų skaičiumi;
- Siekia visiškai nesidomėti vaikų auginimu ir auklėjimu ir t.t.¹¹⁷

Priešingai labiau delikatus ir diskutuotinas, yra atsisakymas gimdyti vaikus *laikinai* vaikų klausimas, kuomet vienas ar abu sutuoktiniai atsisako susilaukti vaikų tam tikrais laiko periodais arba nutaria neturėti daugiau vaikų, gimus tam tikram jų skaičiui arba neturėti vaikų pasiekus tam tikrą sutuoktinių amžių. Jurisprudencija tenka griebtis labai siauro skirtumo tarp sutuoktinių kurie atmeta *teisę turėti vaikų* ir tų, kurie atmeta *naudojimąsi šia teise*. Radikalus ir visam laikui skirtas

---

¹¹⁵ FC 28

¹¹⁶ Plg. Nuovo dizionario di diritto canonico. Ten pat. P. 995-996.

¹¹⁷ Chiappetta L. Ten pat. P. 234-235.

vaikų atmetimas yra *pačios teisės* atsisakymas, teisės kurią kiekvienas sutuoktinis turi suteikti kitam kaip esminį santuokinio gyvenimo komponentą.¹¹⁸

Laikinas vaikų susilaukimo atmetimas, priešingai, suprantamas kaip paprastas *naudojimosi šia teise* apribojimas: tai susiję su konkrečiu vaikų gimdymo funkcijų vykdymu santuokiniame gyvenime, siekiant pasinaudoti šia teise kai tik susidarys aplinkybės. Šiuo atveju laikino vaikų gimdymo atsisakymo apriboto neturtingumu, negalima laikyti santuokos negaliojimo pagrindu. Tam tikrais atvejais laikinas vaikų gimdymo atsisakymas pavirsta šios *teisės* atsisakymu ir santuoka tampa negaliojančia.¹¹⁹

Santuokos niekinumas lengviau pripažįstamas, kuomet vaikų gimdymo atmetimas įvyksta sąmoningai nukeliant į ateitį. Sutuoktiniai nusprendžia susilaukti vaikų tik tuomet, kai jų santuokinis gyvenimas pasieks tam tikrą harmonijos ar santarvės lygį arba tam tikrą ekonominį lygį.¹²⁰

Kai vaikų gimdymas yra atidedamas neribotam laikui, priklausomai nuo kažkokių situacijų pasitvirtinimo, kurios gali ir niekada neįvykti: tokiais atvejais laikinas vaikų atidėjimas, faktiškai gali pavirsti pastoviu visam laikui ir turėti savyje *ordinatio ad prolem* paneigimą per visą santuokinį gyvenimą. Net ir paprastas *laikinas* (kaip pvz.: sutuoktiniai nenori turėti vaikų pirmaisiais santuokinio gyvenimo metais arba ketina susilaukti tik vieno vaiko o likusiame santuokiniame gyvenime vengti daugiau vaikų) gali įgauti santuokos negaliojimo reikšmę, tuomet galima aiškiai įrodyti, jog tam tikru laikotarpiu buvo troškimas absoliučiai paneigiantis *teisę* atlikti aktus normaliai skirtus vaikų gimdymui.¹²¹

Tėvus rūpintis vaikais *tiesiogiai* įpareigoja kan. 1136 << Parentes officium gravissimum et ius primarium habent proles educationem tum physicam, socialem et culturalem, tum moralem et religiosam pro viribus curandi. >> ir *netiesiogiai* kan. 1055 <<§1. Santuokinei sutarčiai, kuria vyras ir moteris tarpusavyje sudaro visą gyvenimą trunkantį bendravimą, savo prigimtimi skirtą sutuoktinių gerovei bei palikuonių gimdymui ir auklėjimui, pakrikštytųjų atžvilgiu Viešpats Kristus suteikė sakramento kilnumą.>>.

2.5 Simuliacijos įrodymai iš atžvilgio į sutikimą su sąlyga

Nustatyti santuokos nutraukimo *sąlygas*, kuriose buvo atmetamas santuokos neišardomumas, yra nesunku. Net ir iškeliant sąlygas į praeitį ar dabartį: jeigu asmuo siekia sudaryti santuokinį ryšį kuris bus nutrauktas jeigu nepasitvirtins sąlyga, bus galima nustatyti neišardomumo

---

¹¹⁸ Plg. *Moneta P.* Ten pat. P. 241

¹¹⁹ Plg. *Moneta P.* Ten P. 241

¹²⁰ Plg. *Moneta P.* Ten pat. 241

¹²¹ *Moneta P.* Ten pat. P. 241

atmetimą. Simuliacijos įrodymuose lemiančią reikšmę turi <<simuliacijos priešastis>>, skirtinga, tačiau neatsiejiama nuo <<tuokimosi priešasties>>. Bažnytinio teismo teisėjams būtina atkreipti dėmesį į sąlygos rūšis ir būtent į tasi kas yra sąlygojama: ar sutuoktiniai nerezervuoja sau teisės atšaukti santuokos neišardomumą, vienumą, santuokinį gėrį, vaikų susilaukimą ir vaikų gėrį. Visa tai ir aptaria kan. 1101, § 2 ir visiškai nesvarbu kad išskeldami sąlygas sutuoktiniai nenorėjo simuliuoti, užtenka, kad iškeltos sąlygos tekste atsispinti sutikimo negaliojimo aspektai pateikiami kan. 1101, § 2.

Kaip tvirtina jurisprudencija (teisės mokslas) apgaulės įrodymai gali būti laikomi patikimi, jeigu įrodoma tikrais ir neabejotiniais argumentais, kuriuos teisės mokslas skirsto į *tiesioginius įrodymus*, konkrečiai susijusius su įrodomu objektu ir *netiesioginius įrodymus*, įvairius įrodyti būtinus faktus, susijusius su pagrindiniu faktu. Tuo būdu žinotini faktai gali kilti iš nežinomo fakto; taip atsitinka dėka netiesioginių įkalčių ir prezumpcijų.

Tiesioginis įrodymas pasiekiamas dėka simulianto kaltės pripažinimo ir parodymų duotų teisme, dokumentų ir liudininkų parodymų; Netiesioginis įrodymas pasiekiamas dėka <<*causa contrahendi et simulandi* - susituokimo ir apgaulės priešasties >> ir aplinkybių.

Turime naudoti schemą jau pasitvirtinusių praktikoje, paminint būtiną paragrafą apie griežtą įrodymų patikrinimą, pozityvios valios pareiškimą, priešįkumą <<geros santuokos>> sudarymui, simuliacijos objektą. Jeigu tai neegzistuoja, tuomet neįmanoma teigti jog buvo simuliacija, kiekvienu atveju, neišvengiamai kompromituojant sakramentinę santuoką¹²²

Tiesioginis įrodymas apima prisipažinimą ir pareiškimus pareikštus teisme paties simuliacijos asmens, dokumentai ir liudininkų parodymai; *Netiesioginiai* tai santuokos sudarymo arba simuliacijos priešastys ir aplinkybės.

Simuliacija santuokos sudarymo apeigose turi būti rimtai įrodoma, nes apeigose matome tik išorinę apeiginę santuokinio sutikimo formą, nematydami žmogaus vidinio dvasios nusiteikimo. Aiškiai prieš apsimitinėjimus iškyla <<*presumptio iuris – teisės prielaida; prezumpcija – [fakto pripažinimas teisėtai patikimu, kol neįrodyta kitaip]*¹²³ >> turi būti protingai laikoma jog niekas neturi skelbti jog išoriniai veiksmai atitinka vidinį nusiteikimą, kol neįrodoma priešingai. Asmuo, kuris sudarė santuoką tik fiktyviai, arba visai jos nenorėdamas (visiškai atmesdamas santuoką kaip tokia) arba atmesdamas esmines santuokos savybes (dalinis santuokos atmetimas), privalo įrodyti, jog padarė tą <<fikciją>> pozityvaus valios akto dėka.¹²⁴

Simuliuojantis privalo įrodyti pateikęs priešingą valią, nei apeigose duotas sutikimas. Santuokos negaliojimas dėl <<*ob exclusum bonum sacramenti* - iš santuokos sakramentališkumo

¹²² Plg. *Boccardelli Bruno*. La prova della simulazione del nonsenso matrimoniale /La simulazione del consenso matrimoniale canonico. Città del Vaticano. Libreria editrice Vaticana. 1990. P. 222.

¹²³ Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, Vilnius 1985 Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, Vilnius 1985 P. 398

¹²⁴ Plg. *Boccardelli B*. Ten pat. P. 223

atmeto >> šitai privalo paaiškėti iš besituokiančiojo valios akto, jei konkrečiai paneigė santuokos neišardomumą ar tuomet buvo sąmoningas, ar apgautas. Tik aktuali ir virtuali valia pozityviai veikia sutikimą, priešingu atveju būtų tik paprasčiausiai inertiška valia.¹²⁵

Santuokinė sutartis atmetanti santuoką <<*bonum matrimonii*>>, bus laikoma įrodyta, dėka apgaulingos valios išorinio pasireiškimo; be išorinio pasireiškimo įrodymo, išlyga bus laikoma vidine, tačiau ir tokiu atveju ji turės santuokos negaliojimo motyvą, jeigu tik jis bus įrodytas.

Tas pats taikoma kuomet santuoka atmetama dėka *sąlygos*. Tokia *sąlyga įtakoja prezumpciją*, jog santuokinis sutikimas buvo pažeistas.¹²⁶

Visa tai ypač svarbu analizuojant santuokas su *sąlyga į ateitį*. Tik tuomet įvyksta atmetimas-prieštaravimas, kai asmuo sąmoningai suvokia, kad jo santuokos vizija skiriasi nuo tos, kurią turi Bažnyčia. Gali atsitikti, jog kas nors, faktiškai suvokdamas, kad santuoka yra neišardoma, bando ją suderinti su savo įsivaizdavimais apie santuoką, manydamas, kad neišardomumas yra vien tik Bažnyčios skelbiamos santuokos idealas, o ne esminė santuokos savybė, be kurios nebūtų krikščioniškos santuokos. Šiuo atveju simuliacijos nebūtų, tačiau kalba eitų apie klaidą, kuri gali paveikti valią. Tokios klaidos atveju asmuo, nors esminiai trokšta sudaryti išardomą santuoką, net nesuvokia, kad jo intencija nesutinka su tuo, ką apie santuoką moko Bažnyčia.

3. Klaidos dėl asmens savybės sąlytis su santuokiniu sutikimu su sąlyga

Labai dažnai sąlyga būna susijusi su kito sutuoktinio savybe. Todėl gali būti konkretūs atvejai kuomet yra sunku atskirti skirtingus santuokinio sutikimo aspektus: klaida dėl kito besituokiančiojo asmens savybės, kurios buvo tiesiogiai ir principiniai siekta.

Klaida – tai netikras įsitikinimas, prieštaraujantis. Klaida gali būti susijusi tiek su asmeniu tiek su asmens savybėmis. Santuoka bus negaliojanti, jeigu išreiškiant santuokinį sutikimą, įvyko klaida dėl paties sutuoktinio asmens (kan. 1097 § 1). Tai atitinka bendrą jurisprudencijos principą, pagal kurį juridinis aktas negalioja, jei buvo įvykdytas, suklydus dėl jo esmės. Kan. 126 *„Aktas, atliktas dėl nežinojimo ar klaidos, esančių tame, kas sudaro jo esmę, ar sąlygoje sine qua non, yra negaliojantis; kitu atveju, jei teisė nenustato kitaip, galioja, tačiau aktas, atliktas dėl nežinojimo ar klaidos, gali tapti panaikinimo veiksmų pagrindu pagal teisės normą.“*¹²⁷

¹²⁵ Plg. *Boccardelli B.* Ten pat. P. 223

¹²⁶ Plg. *Boccardelli B.* Ten pat. P. 222-223.

¹²⁷ „Can. 126 - Actus postus ex ignorantia aut ex errore, qui versetur circa id quod eius substantiam constituit, aut qui recidit in condicionem sine qua non, irritus est; senus valet, nisi aliud iure caveatur, sed actus ex ignorantia aut ex errore initus locum dare potest actini rescissoriae ad normam iuris.“

Šis kanonas atsižvelgia į žmogiškojo akto pažinimą, žinant ką asmuo daro. Klaida ar ne nežinojimas esminių juridinio akto elementų, tokių, kaip santuokoje sutarties arba kokios teisės bei įsipareigojimų perdavimas sutartimi, visa tai daro aktą negaliojančiu.

„Kanonų teisėje abejonė nėra esminis sąlygos pagrindas, todėl nežiurima jokio prieštaravimo tarp klaidos ir sąlygos. Sąlygos įvedimo į santuokinį mechanizmas, pagal kurį valia įveda į esminį akto elementą dar ir atsitiktinį (antraeilį) elementą, norėtą su dominuojančia valia. Kita vertus, kad aiški sąlyga nėra įmanoma klaidos atveju, būtina padaryti išvadą, kad iškelta sąlyga buvo klaida <<*qui recidit in condicionem*>> kai klaida išprovokuojanti sąlygą įvardinančią būtiną savybę <<*error recidens in condicionem sine qua non – klaidos, esančių tame, kas sudaro jo esmę, ar sąlygoje sine qua non*>>, būtų savo prigimtimi netiesiogine sąlyga. Galime geriau suprasti netiesioginę sąlygą atmetimo būdu arba atvejuose įvardinamuose kaip <<*qualitatis directe et principaliter intentae - savybė būtų numatyta tiesiogiai ir iš esmės*>> kan. 1097 ir <<*dummodo non determinet voluntatem - jei tik neapsprendžia valios*>> kan. 1099.“¹²⁸

3.1 Klaidos įtakojančios sutikimą analizė

„Netiesioginė sąlyga turinti tikslą surasti vienijantį principą kuris paklusta naujo kanonų kodekso pasikeitimams. Šie pasikeitimai:

1) uždraudimas <<*conditio contra substantiam – sąlygos prieštaraujančios esmei*>> pagal kan. 1102 skirtą sąlygos aptarimui santuokoje;

2) pakeitimas iš <<*error qualitatis redundans in errorem persone – klaida dėl savybės virstanti į klaidą dėl asmens*>> ir <<*error qualitatis directe et principaliter intentae – tiesiogiai siektos savybės klaida*>> į <<*error facti – fakto klaidą*>> materiją (kan. 1097);

3) pridėta klausulė-sąlyga <<*dummodo non determinet voluntatem- jei tik neapsprendžia valios*>> įvardinta kan. 1099 apie klaidą dėl santuokos vienatiniu ar neišardomumo – esminių santuokos savybių arba dėl santuokos sakramentinės garbės. Šie, įstatymo leidėjo priimti, pasikeitimai yra skirti pažymėti santuokinėje teisėje sutikimo reikšmę, kuri gali pateikti su sąlyga ir klaidos atveju, sutikimas būtų susijęs su <<*error qui recidit in condicionem sine qua non*>>“.¹²⁹

„*Kan. 1097 § 1. Klaida dėl asmens santuoką daro negaliojančia.*“ Šis paragrafas nėra aktualus mūsų nagrinėjamai temai, nes mus domina ne klaida dėl paties asmens (nes tokia klaida labai retai pasitaiko) bet klaidingos žinių apie sutuoktinį pasekmės santuokiniam sutikimui. Jei klaida padaryta identifikuojant sutuoktinį kaip asmenį, sutikimas tampa negaliojančiu. Ši klaida laikoma kaip esminė klaida, kadangi viena iš esminių dalių, bet kurio juridinio akto galiojimui, yra teisingas pažinimas ir tikras, o ne klaidingas supratimas.

¹²⁸ Tinti M. Ten pat. P.469

¹²⁹ Tinti M. Ten pat. P.470

Žvelgiant į kan. 1097, pastebime, jog įstatymo Leidėjas nurodo, jog aktas neįvyksta, jei turinyje pastebima klaida arba nežinojimas, nebent įstatymas nurodytų, jog tai nėra esminga. Klaida gali nulemti santuokinio sutikimo davimą tiek asmens, tiek pačios santuokos atžvilgiu. Klaida yra neteisingas sprendimas apie kažką kuris pasireiškia intelekto defektu. Galime sakyti, jog besituokiantis asmuo turi kažkokias žinias apie kitą sutuokinį, bet jos yra klaidingos. Tuomet besituokiantis asmuo formuoja savo nuomonę ir galiausiai padaro apsisprendimą tuoktis, remdamasis klaidinga nuomone arba klaidingomis žiniomis apie kitą sutuoktinį.

Santuokinis sutikimas, kaip dovana vienas kitam, realiai reikalauja iš besituokiančiųjų žinių ir pažinimo. Sutikimas duodamas konkrečioms vyriui ir moteriai. Asmens savybės tam tikru atžvilgiu formuoja-sudaro žmogaus asmenybę. Klaida dėl tam tikros savybės nėra kliūtimi darančia santuoką negaliojančia. Sutuoktinis ar sutuoktinė gali vesti ar ištekti už kito asmens dėl kurios nors siekiamos priežasties, kuri besituokiantiems atrodo svarbi, patraukli ir net būtina. Jei asmuo suklysta ir ta savybė neegzistuoja, santuoka vis tiek lieka galiojančia. Nes svarbiausiai atsižvelgiama jog sutikimas duodamas konkrečiam asmeniui, t.y. tuokiamasi su asmeniu o ne su jo vienokia ar kitokia savybe. Todėl laikoma, kad santuokinio sutikimo esmė išlieka ir esminės klaidos nėra.

Akivaizdoje trūkstamos kito sutuoktinio savybės, dėl kurios iškilo santuokos krizė, turime akcentuoti vaidmenį tos kokybės dėl kurios buvo pasirinkta santuoka su konkrečiu asmeniu. Besituokiančiojo valiai sudaryti santuoką turi įtakos kito sutuoktinio biografija, kurioje atsiskleistų asmens savybės, kurios žavėtų pirmąjį ir taptų noro tuoktis priežastimi. Turime sutikti, jog asmens savybes formuoja mūsų požiūrį į asmenį. Šios savybės yra labai įvairios: fizinės, moralinės, religinės – dvasinės, socialinės ir t.t. Čia dar galime paminėti besituokiančiųjų buvusias ar esamas ligas ar priklausomybes, įvairų socialinį statusą, asmens išvaizdą, vedybinę padėtį, religinius įsitikinimus ir dar daugelį kitų savybių ir bruožų kurie yra reikšmingi besituokiančioms šalims.

Kan. 1097 daro skirtumą klaidose. Jeigu besituokiantis asmuo padaro klaidą dėl to, kad kita šalis specialiai išskirtinai pabrėžė vieną ar kitą savo savybę, tuomet santuokinis sutikimas bažnytinio teismo gali būti pripažintas negaliojančiu. Nes suklaidentas asmuo gali net pridėti prie sutikimo sąlygą kurioje ir bus įvardinta kito asmens neegzistuojanti savybė ar aplinkybė.

Todėl antras cituojamo kanono paragrafas atkreipia dėmesį į tai, kad jei besituokiantis asmuo ypatingai-pabrėžtai siekai vienos ar kitos asmens savybės, tai sutikimas gali būti teismo keliu pripažįstamas negaliojančiu: „*Kan. 1097 § 2. Klaida dėl asmens savybės, nors ir buvo sutarties priežastis, nedaro santuokos negaliojančia, nebent ši savybė būtų numatyta tiesiogiai ir iš esmės.*“¹³⁰

---

¹³⁰ „Can. 1097 - § 1. Error in persona invalidum reddit matrimonium. § 2. Error in qualitate personae, etsi det causam contractui, matrimonium irritum non reddit, nisi haec qualitas directe et principaliter intendatur.“

Čia aiškiai daromas skirtumas tarp paties asmens, kuriam sutuoktininis išreiškia sutikimą ir skirtumas tarp jo savybės, kurios aiškiai ir principiniai kitas sutuoktinis įvardina ir siekia. Todėl labai svarbu bažnytinio teismo teisėjams patikrinti, ar tokia savybė, vos ne prilygsta arba tiesiog yra lygiavertė asmeniui, tuomet klaida būtų esmė o ne paprasta atsitiktinė.

Jau senovės teologai ir kanonistai bandė analizuoti šią situaciją. T. Sanchez laikė, jog savybė, dėl kurios buvo padaryta klaida, turi būti unikali ir individuali yam asmeniui, su kuriuo apsisprendžiama susituokti. Jeigu savybė yra tokia, kad prilygsta arba yra lygiavertė asmeniui, tuomet klaida būtų esminė. Būtent dėl konkrečios savybės ir yra pasirenkamas šis o ne kitas sutuoktinis ir ši savybė tampa santuokinio sutikimo priežastimi, pats asmuo lika lyg antrame plane. Šv. Alfonsas Marija Liguoris laikė, jog savybė turi būti unikali ir vienintelė, priklausanti tik vienam konkrečiam asmeniui, nors ši savybė gali būti būdinga ir daugeliui kitų asmenų, tačiau ji yra pagrindiniu asmens, duodančio sutikimą, interesu.¹³¹

Savybės turi būti taip tiesiogiai ir principiniai siekiama tokiu lygiu, jog santuokinio sutikimo priežastimi būtų konkreti savybė o ne asmuo. Nors ši savybė gali būti dažna daugeliui asmenų, tačiau turi būti būdinga tam asmeniui, taip stipriai ir svarbiai, jog vos ne užstoja patį asmenį. Todėl, jei asmuo tiesiogiai ir pirmučiausiai siekia vienos ar kitos savybės, kuri yra santuokos sudarymo priežastimi, tačiau vėliau pamato, jog ta savybė neegzistuoja, tai laikoma klaida ir santuokiniai santykiai yra irti, nes sutuoktinio savybė stovi aukščiau už asmenį.¹³²

Apie klaidas susijusias su valia ir darančias santuoką negaliojančia kalba ir kan. 1099 „*Klaida dėl santuokos vienatinumo ar neišardomumo arba dėl santuokos sakramentinės garbės, jei tik neapsprendžia valios, nepažeidžia santuokinio sutikimo.*“¹³³

Šis kanonas atskleidžia naują santuokos negaliojimo priežastį – valios įtaką klaidingam apsisprendimui: valią apsprendžianti klaida naikina santuokinį sutikimą ir yra santuokinio sutikimo negaliojimo priežastimi. Klaidos teisinis veiksmingumas nekyla iš klaidos objekto, tačiau yra asmens valios priežastinio sąlygotumo (determinacijos) priežastimi. Sąlygota klaidos valia negali teisingai pasirinkti krikščioniškos santuokos, nes turi susikūrusi savitą, klaidingą santuokos modelį. Pavyzdžiui, asmuo mano, jog tikra santuoka yra poligamiška ir išardoma.

Todėl determinuojanti (sąlygojanti) klaida tol veikia autonimiškai, kol asmuo esantis klaidoje nesužino, kad jo santuokos vizija nėra vienintelė galima ir teisinga, kad egzistuoja tikroji krikščioniškos santuokos koncepcija. Tačiau jeigu klystantis asmuo ir toliau užsispyrusiai laikysis savosios šeimos koncepcijos ir ja remdamasis pareikš santuokinį sutikimą, tuomet jis atmes esmines

¹³¹ Plg. Coriden, James A., Green Thomas J, and Heintschel Donald E... *The Code of Canon Law: a text and commentary* New York: 1985. Paulist Press P. 781

¹³² Plg. Coriden, James A., Green Thomas J, and Heintschel Donald E. Ten pat. P. 785

¹³³ „Can. 1099 - Error circa matrimonii unitatem vel indissolubilitatem aut sacramentalem dignitatem, dummodo non determinet vel voluntatem, non vitiat consensum matrimoniale.“

santuokos savybes ir jo santuoka bus negaliojanti. Todėl bažnytinio teismo teisėjams visuomet būtinas ištirti konkretaus asmens konkrečią valią sudarant santuoką. Neužtenka, kad asmuo tik būtų klaidos būsenoje. Reikalinga, kad jis pozityviai siektų priešingos esminėms santuokos savybėms santuokos, t.y. kad jis norėtų sudaryti santuoką, kurioje būtų leidžiamas išsiskyrimas ir neištikimybė. Santuokinio valios aktas, nepaisant kad jis nori sudaryti santuoką pagal savo įsivaizdavimą, nėra santuokos sudarymo aktu. Teisiškai esminga yra ne tai, kad kas nors sudarė santuoką vienokiais ar kitokiais motyvais, tačiau esminga tai, kad jo valios objektas visiškai neatitinka krikščioniškos santuokos prigimties.

3.2 Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso 3.40 straipsnis apie klaidą sudarant santuoką

Apie klaidą susijusią su tikrosios valios neišreiškimu kalba ir LR Civilinis Kodeksas Šeimos teisės 3.40 straipsnio 3 dalis:

„3.40 straipsnis. Santuokos pripažinimas negaliojančia dėl tikrosios valios neišreiškimo

3. Sutuoktinis, davęs sutikimą sudaryti santuoką dėl esminės klaidos, gali reikalauti santuoką pripažinti negaliojančia. Klaida yra esminė, jeigu buvo suklysta dėl tokių su kitu sutuoktiniu susijusių aplinkybių, kurias žinodamas sutuoktinis nebūtų sutikęs sudaryti santuokos. Preziumuojama, kad klaida yra esminė, jeigu buvo suklysta dėl:

- 1) kito sutuoktinio sveikatos būklės ar lytinės anomalijos, dėl kurių normalus šeimos gyvenimas neįmanomas;*
- 2) to, kad kitas sutuoktinis padarė sunkų nusikaltimą.“*

„Komentuojamo straipsnio 3 dalyje numatyta klaida kaip santuokos pripažinimo negaliojančia pagrindas. Klaida kaip santuokos negaliojimo pagrindas – tai klaidinga prielaida dėl esminių santuokos sudarymo aplinkybių, reikšmingų susiformuoti tokiam asmens valiai sudaryti santuoką. Komentuojama norma reikalauja, kad klaida būtų esminė, t.y. kad būtų suklysta dėl tokių su kito sutuoktinio asmeniu susijusių faktų, kuriuos žinodamas asmuo tikrai nebūtų sudaręs santuokos. Pavyzdžiui, suklysta dėl kito sutuoktinio asmens tapatybės (sutuoktinis laikytas visai kitu asmeniu); suklysta dėl būsimos žmonos nėštumo ar sutuoktinis klaidingai manęs esąs biologinis būsimos kūdikio tėvas; suklysta dėl kito sutuoktinio sveikatos būklės, pavyzdžiui, paaiškėja, kad jis yra narkomanas, ir panašiai.

Tačiau gali būti suklysta ir dėl paties veiksmo esmės, pavyzdžiui, kurčnebylis nesuvokia, kad sudaro santuoką. Tuo tarpu santuokos sudarymo motyvas nelaikytas esmine klaida, dėl kurios būtų galima pripažinti santuoką negaliojančia. Esminė klaida nebūtų pripažįstami tokie atvejai, kai, pavyzdžiui, manyta, kad būsimasis sutuoktinis yra turtingas, o paaiškėja priešingai; manyta, kad

būsimasis yra turtingas, o paaiškėja priešingai; manyta jį tikrai mylint, o paaiškėja, kag mylimas kitas, ir panašiai.

Komentuojama norma taip pat įtvirtina dvi prezumpcijas, t.y. įstatymas pripažįsta, kad komentuojamo straipsnio 3 dalies 1-2 punktuose numatytais atvejais klaida buvo esminė. Todėl kad santuoka būtų pripažinta negaliojančia, tereikia įrodyti šios normos numatytus faktus, ir nebereikia įrodinėti, jog tie faktai yra esminiai, t.y. jie būtų galėję nulemti asmens apsisprendimą sudaryti santuoką.

Sutuoktinių sveikata yra svarbus šeimos sukūrimo veiksnys, reikšmingas ne tik sutuoktiniams, bet ir jų palikuonims. Viena pagrindinių šeimos funkcijų yra reprodukcinė, o deramas lytinis sutuoktinių gyvenimas yra viena iš santuokos ir šeimos stabilumo garantijų. Tačiau ne bet kokios sutuoktinio ligos nežinojimas laikytina esmine klaida, dėl kurios būtų galima pripažinti santuoką negaliojančia. Komentuojamoje normoje turimas omenyje tik toks sutuoktinio sveikatos sutrikimas ar lytinė anomalija, dėl kurių sutuoktiniai negali gyventi deramo šeimos gyvenimo, pavyzdžiui, negali turėti normalių lytinių santykių ar šie keltų grėsmę kitam sutuoktiniui, negali susilaukti palikuonių ar yra apsigimimų tikimybė ir panašiai. Tai gali būti tam tikros užkrečiamos, paveldimos ligos, psichikos sutrikimai, lytinis nepajėgumas, potraukis tos pačios lyties asmenims ir t.t.

Sprendžiant klausimą dėl santuokos pripažinimo negaliojančia šiuo pagrindu reikia atsižvelgti į tai, kad šiuolaikinė medicina daugelį ligų ir anomalijų gali išgydyti. Be to, svarbu atsižvelgti ir į sutuoktinių elgesį prieš sudarant santuoką, pavyzdžiui, ar jie domėjosi vienas kito sveikata, ar ją pasitikrino CK 3.21 straipsnyje nustatyta tvarka. (3.21 straipsnis. Norinčių susituokti asmenų sveikatos tikrinimas

1. Norintiems susituokti asmenims, padavusiems prašymą įregistruoti santuoką, civilinės metrikacijos įstaigos pareigūnai pasiūlo pasitikrinti sveikatą ir iki santuokos įregistravimo dienos pateikti Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatytos formos sveikatos dokumentą.

2. Sveikatos dokumento nepateikimas nėra kliūtis įregistruoti santuoką.

3. Vieno iš norinčių tuoktis asmenų nepranešimas kitam apie tai, kad jis serga venerine liga arba AIDS, yra pagrindas santuoką pripažinti negaliojančia.)

Aplinkybė, kad sutuoktinis žinojo, jog serga arba turi lytinę anomaliją ir dėl to deramas šeimos gyvenimas nebus galimas, tačiau apie tai kito sutuoktinio neinformavo, vertinama kaip apgaulė ir santuoka gali būti pripažinta negaliojančia remiantis komentuojamo straipsnio 2 dalimi. Kai sutuoktinis kito sutuoktinio neinformavo sergąs venerine liga ar AIDS, santuoka gali būti pripažinta negaliojančia pagal CK 3.21 straipsnio 3 dalį.

Esminės klaidos dėl sunkaus nusikaltimo prezumpcija grindžiama moraliniais sumetimais. Nepaneigiant nusikaltimą padariusio asmens integravimo į visuomenę būtinumo, jo praeitis,

moralinės savybės yra labai svarbūs veiksniai, galintys turėti įtakos apsisprendimui sudaryti santuoką. Sąvoką <<sunkus nusikaltimas>> būtina aiškinti taip, kaip ji apibrėžiama baudžiamojoje teisėje, todėl į šią nusikaltimų kategoriją patenka sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai (BK 11 str. 5-6 d.).

(BK 11 straipsnis. Nusikaltimas 5. Sunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija šešerius metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo. 6. Labai sunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo).

Taigi prezumpcija netaikoma nusikaltimams, kurių baudžiamoji teisė nelaiko sunkiais ar labai sunkiais. Atsižvelgiant į nekaltumo prezumpciją (Konstitucijos 31 str.), šiuo atveju komentuojamame straipsnyje numatyta prezumpcija taikoma tik įrodytam, t.y. įsiteisėjusiu teismo nusprendžiu patvirtintam, sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymo faktui. Sprendžiant dėl santuokos pripažinimo negaliojančia šiuo pagrindu būtina atsižvelgti į laiką, praėjusį nuo asmens nuteisimo iki santuokos sudarymo, taip pat į tai, teistumas išnykęs ar ne, kitas sutuoktinis buvo informuotas apie šį faktą ar ne ir t.t.¹³⁴

Bažnytinė jurisprudencija atskleidžia kaip sutuoktiniai, gali net nepastebėti jog įvyko klaida dėl kito asmens savybės ir šios savybės nebuvimas visiškai padaro šeimos gyvenimą neįmanomu. Todėl santuoka su sąlyga gali sutuoktinių porą apsaugoti nuo ateityje grėšiančių pavojų šeimai.

3.3 Apgaulės įtaka santuokiniam sutikimui kuriam buvo iškelta sąlyga

Kalbant apie klaidą, ji kai kuriais atvejais gali įtakoti valios nusistatymą arba gali pasireikšti kito asmens *įvedimu į klaidą*, norint paveikti jo valią ir išgauti santuokinį sutikimą.

„Kan. 1098 *Tas, kuris sudaro santuoką apgautas tyčia, siekiant išgauti sutikimą, dėl kokios nors kitos šalies savybės, savo prigimtimi galinčios sunkiai sudrumsti santuokinio gyvenimo bendrystę, ją sudaro negaliojančiai.*“¹³⁵

Pirmasis reikalavimas nustatytas įstatymo leidėjo yra egzistavimas << *apgautas tyčia, siekiant išgauti sutikimą*>>, apgavystės kuri turį tikslą vieną iš sutuoktinių paskatinti - pastūmėti duoti santuokinį sutikimą.¹³⁶

„Visų pirma, teisė nenustato kas turi būti apgaulės autorius ir tai reiškia, kad ji nenorėjo nustatyti tik vieną atvejį kai vienas sutuoktinis apgauna kitą, bet ir trečiųjų asmenų įtaką,

¹³⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso Komentarai. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Justitia Vilnius 2002. P. 91-94

¹³⁵ „Can. 1098 - Qui matrimonium in it deceptus dolo, ad obtinendum consensum patratō, circa aliquam alterius partis qualitatem, quae suapte natura consortium vitae coniugalē graviter perturbare potest, invalide contrahit.“

¹³⁶ *Moneta P.* Ten pat. P. 253

pavyzdžiui: vienas iš tėvų. Kalbant apie pačią apgaulę, veiksmą ar elgesį skirtą apgauti, reikia klausti koks yra pagrindumas, kokia sudėtis ir kuri būti apgaulės intensyvumas; pavyzdžiui, ar gali būti pakankama parasto tylėjimo, neapsakymo, vien tik fakto, jog sutuoktinis nesupažindinamas su tam tikromis aplinkybėmis.¹³⁷

„Atsakymo reikia ieškoti intencijoje kuri savo ruožtu turi pristatyti dvi glaudžiai susijusius vienas su kitu komponentus: *animus decipiendi* – *apgavėjo dvasią-protą* ir *intuitus matrimonii* – *požiūris į santuoką*. Reikia išanalizuoti kas verčia asmenį taip elgtis (nesvarbu ar veikama ar neveikimą –apleidžiama) ketinant apgauti kitą sutuoktinį ir pasėkoje siekiant išgauti jo santuokinį sutikimą. Toks elgesys, pavyzdžiui: nepasisakant apie savo ligą arba fizinį apsigimimą, gali būti tyčiniu elgesiu, turint ketinimą-intenciją apgauti kitą sutuoktinį ir įsitikinat, jog pastarasis nesituoktų, jei žinotų tikrąją realią dalykų padėtį.“¹³⁸

Faktas, jog įstatymų leidėjas nereikalauja-neįvardina apgaulės sunkumo dydžio, (kan. 1098 tekalba tik apie *apgaulę*) reikia pažymėti šią kanono interpretaciją ir atkreipti dėmesį į kitą aspektą, jog neturi reikšmės suklaidinto subjekto elgesys. Šis kanono lengvumas ir paprastumas jokiū būdu negali pateisinti kitos šalies padarytos apgaulės ir absoliučiai negatyvios įtakos kurių dėka siekiama galimybės sukurti tikrą *consortium vitae coniugalīs*.¹³⁹

„Apgaulė turi apimti <<*circa aliquam alterius partis qualitatem* – *kokią nors kitos šalies savybę* >>: būtent, kai sutuoktinis yra apgautas ir suklaidintas dėl kito sutuoktinio savybės.“¹⁴⁰

Šis antras reikalavimas, visų pirma, netaikomas savybėms, požymiams ar aplinkybėms kurios nėra tiesiogiai susijusios su kito besituokiančiojo asmeniu: ir ne tik sutuoktinis – apgavikas bet ir tretysis asmenuo (kažkas iš šalies), kuris yra apgaulės autorius ir nepriklausomai nuo klaidos fakto dėl tų savybių, buvo lemiančiai paveikiančios subjektą duoti santuokinį sutikimą.¹⁴¹

Kalbant apie *savybę*, jai taikoma plačiausia prasmė, apimanti kokius tai požymius ar būklę: fizinius, moralinius, socialinius ar kitokios prigimties – kurie yra būtingi besituokiančiam asmeniui ir kokiu tai būdu nusako – apibrėžia asmenybę. Kalba turi eiti apie kitam besituokiančiajam būdingus požymius arba savybes esančias santuokos sudarymo metu o ne apie lūkesčius, viltis ar spėjimus-prognozes, kurios realiame gyvenime dažnai apvilti ir neįvykti (melu ir apgaulė yra verčiama galvoti - svajoti apie sutuoktinio savybes, apie tam tikrą jo darbinę karjerą, būsimą skaitlingą šeimą, tačiau vėliau, tikrinant faktus pamato, jog yra apgautas-apviltas dėl šių lūkesčių). Atskirti tikrą savybę nuo grynai vilties ar iliuzijų praktiškai nėra visada lengva ypač kai jų savybės-ribos yra tarpusavyje susijusios ir susilieja. Nusivylimas ir neišsipildę lūkesčiai dažnai

¹³⁷ *Moneta P.* Ten pat. P. 253

¹³⁸ *Moneta P.* Ten pat. P. 253-254

¹³⁹ Plg. *Moneta P.* Ten pat. P. 254

¹⁴⁰ *Moneta P.* Ten pat. P. 254

¹⁴¹ Plg. *Moneta P.* Ten pat. P. 254

kyla iš neteisingo kito sutuoktinio pažinimo arba vertinimo, kai tai, santuokos sudarymo metu, laikoma egzistuojančia realybė-tikrove apie asmenį.¹⁴²

„Pagaliau kan. 1098 reikalauja kad savybės dėk kurių buvo apgudinėjama būtų: << *quae suapte natura consortium vitae coniugalis graviter perturbare potest - savo prigimtimi galinčios sunkiai sudrumsti santuokinio gyvenimo bendrystę*>>.“¹⁴³

„Tam tikras veiksmas paveikiantis *consortium vitae* – gyvenimo bendrystę pristatantis savybę, dėl kurios apgautasis sutuoktinis buvo suklaidintas, gali būti vertinamas pagal du skirtingus kriterijus. Vienas kriterijus yra labiau atsižvelgia objektyvias savybes, paremtas labiau paplitusiu būdu jausti ir daugiau remiasi patirtimi: labiau būtų sutikimo pažeidimas kada savybė, pagal bendrus kriterijus, gali rimtai pakenkti santuokai (taip galvojama pagal bendrą socialinę nuomonę). Kitas kriterijus, priešingai, siekia skirti daugiau dėmesio dominuojančiam būdai norėti ir galvoti, kas būdingam apgautam sutuoktiniui ir įvertinti savybės reikšmę atskiro žmogaus gyvenimo šviesoje bei ypatybes ir unikalias savybes.“¹⁴⁴

„Pirmojo kriterijaus naudai gali būti pasitarnauti argumentas paimtas iš kan. 1098 teksto <<*suapte natura - savo prigimtimi*>> atsižvelgiant į *qualitas – savybę*: išsireiškimas atrodo jog reikalauja objektyvaus charakterio požymio, pajėgiančio įvardinti tokią savybę, kartą ir visiems laikams, savo prigimtimi sugriauti santuokinį gyvenimą.“¹⁴⁵

„Antrojo kriterijus naudai veikia vienas iš pagrindinių principų, labiau charakteringas kanoninei santuokos tvarkai, kurio vaidmuo yra absoliučiai svarbus šalių sutikimui <<*qui nulla humana potentate suppleri valet - kurio papildyti negali jokia žmogiška galia*>>: šis principas suteikia išskirtinę reikšmę šalių – besituokiančiųjų valiai, kuri susiformavo konkrečiose istorinėse ir žmogiškose aplinkybėse ir atveda į konkrečias vestuves.“¹⁴⁶

Apgaulė yra sąmoninga valia įvykdytas nusikaltimas arba neteistas aktas: tipiška vadinama <<pakaltinama valia>>.¹⁴⁷

Apgaulė nedaro įtakos valiai bet protui, įvedant į klaidą, kaip vienbalsiai pripažįsta psichologai ir juristai. Valia veikia arba neveikia priklausomai nuo proto klaidos. Klaida gali būti sukelta įvairių priežasčių: nežinojimas, nepastabumas, užmiršimas, aplaidumas, apgaulė ir t.t. Apgaulė yra sukelta iš *išorės* asmeniui kuris yra suklaidinamas; kitos priežastys – *vidinės*. Apgaulė gali sukelti klaidą, bet ne kiekviena klaida yra apgaulinga.¹⁴⁸

Kad būtų galima taikyti kan. 1098 principą reikia:

¹⁴² Plg. *Moneta P.* Ten pat. P. 254

¹⁴³ *Moneta P.* Ten pat. P. 254-255.

¹⁴⁴ *Moneta P.* Ten pat. P. 255

¹⁴⁵ *Moneta P.* Ten pat. P. 255

¹⁴⁶ *Moneta P.* Ten pat. P. 255

¹⁴⁷ Plg. *Chiappetta L.* Il Matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria. Roma. Edizioni Dehoniane. 1990. P. 219.

¹⁴⁸ Plg. *Chiappetta L.* Ten pat. P. 219.

1. „Kad apgaulės priežastimi-tikslu būtų pasekminga sutuoktinio apgaulė arba suklaidinimas. Jeigu klaida neturi konkretaus subjekto, apgaulė nukreipta prieš jį neturi jokios juridinės reikšmės.

2. Kad apgaulė būtų sąmoningas aktas (*dolus malus – pakaltinama apgaulė, o ne dolus bonae fidei apgaulė per klaidą-gera valia*) turintis tikslą išvilioti asmens santuokinį sutikimą: jeigu apgaulė turi kitus tikslus (pvz.: apginti savo garbę, išvengti bausmės ir t.t) santuokinis sutikimas nebus pažeistas, net jeigu apgaulė sukelta klasingai ir paveiktų (pakenktų) sutuoktinio laisvą apsisprendimą. Apgaulė gali būti pozityvi ir negatyvi: negatyvi arba neįvykdymas, pvz.: jeigu moteris tyčia ir klasingai nuslėptų sunkią ligą. Nesvarbu ar apgaulę įvykdė partneris ar kitas asmuo: klaida yra jeigu dėl jos santuokos negalioja, nesvarbu kas yra apgaulės autorius.

3. Kad apgaulė turėtų objektu ne bet kokį faktą, bet fizinę ar moralinę asmens savybę dėl kurios <<*deceptus - apgautasis*>> siekia susituokti, o ne kitus faktus, nors šie ir būtų labai susiję, pvz.: uošvienė turėtų gyventi su sutuoktiniais.

4. Kad apgavystė būtų <<*grave - sunki*>>, bet jau objekto prasme: konkrečiai kad savybė ar kokybinė aplinkybė susijusi su apgaule savo prigimtimi gali sunkiai sudrumsti ir sukelti nepataisomą santuokiniam gyvenimui. Kalba eina apie tai ar savybė egzistuoja ar neegzistuoja santuokos sudarymo metu, ir tai atsitiko ne vėliau, laike santuokos: <<*dolus causam dans*>> negali būti kitoks kaip tik išankstinis. <<*Dolus causam dans*>> yra tokia apgaulė, be kurios aktas nebūtų įvykęs.¹⁴⁹

Kiti jurisprudencijos specialistai papildė šiuos kriterijus susijusius su santuoka, kai sutuoktinis, nežino tam tikros kito, asmens savybės, kuri savo prigimtimi gali rimtai sutrukdyti bendrą santuokinį gyvenimą.

Kad santuoka dėl apgaulės būtų negaliojanti, turi egzistuoti šie elementai:

- a) Apgaulė turi būti tikra, kai kitas asmuo nuslepia tikrą tam tikrą dalyką. Tačiau, jei tai sužinoma kitu keliu, tuomet apgaulė nebus tikra.
- b) Apgaulė turi būti susijusi su sutuoktiniu, o ne su aplinkybėmis ar kitokiais įvykiais.
- c) Apgaulės pasekmės turi sunkiai ir rimtai sudrumsti bendrą sutuoktinių gyvenimą, padarydama jį neįmanomu. (pvz.: sterilumas – negalėjimas turėti vaikų; paveldimos lygos; ištvirkęs gyvenimas; nepagydomas alkoholizmas arba narkomanija). Tačiau santuokos nedarą negaliojančia tokios subjektyvios sutuoktinio/nės savybės, kurios tiesiogiai neįtakoja bendro šeimos gyvenimo. (pvz.: apsimetimas, jo nebaigtas aukštasis išsilavinimas)¹⁵⁰

Apgaulės įtaką santuoką ir jos sunkumą turi įvertinti bažnytinio teismo teisėjai, remdamiesi objektyviais kriterijais ir atsižvelgiant į kultūrą bei bendrą socialinį požiūrį.

¹⁴⁹ Chiappetta L. Ten pat. P. 220-221.

¹⁵⁰ Plg. Bersini Fr. E'valido il mio matrimonio. Torino 1990. P. 26-28

3.4 Retroaktyvumas kan. 1102

„Teisinėje praktikoje iškyla problema dėl naujos kanonų normos sąlygai į ateitį kan. 1102 § 1 taikymo ar netaikymo santuokoms sudarytoms iki 1983 lapkričio 27 - datos nuo kada įsigaliojo naujasis kanonų kodeksas.“¹⁵¹ Šis klausimas turi savo tarptautinį pavadinimą – retroaktyvumas – atgalinis įstatymo galiojimas.¹⁵²

Dabartinis Kanonų teisės Kodeksas kan. 9 sako: „*Istatymai yra nukreipti į ateitį, o ne į praeitį, nebent juose būtų konkrečiai nustatyta apie praeities dalykus.*“¹⁵³ Tačiau apie santuokinį sutikimo su sąlyga atgalinį veikimą kanonai neužsimena. O retroaktyvumo klausimas yra labai susijęs su mūsų analizuojama tema apie santuokinį sutikimą su sąlyga.

„Romos Rotos jurisprudencija yra labai aiški ir kategoriškai atmeta dabartinės teisinės normos taikymą atgaline data, motyvuodama jog turi būti taikomi tie teisės aktai kurie galiojo santuokos sudarymo metu o ne naujas įstatymas.“¹⁵⁴

„Romos Rotos jurisprudencija vienbalsiai tvirtina, jog kan. 1102 normai negalioja retroaktyvumas (*atgalinis įstatymo galiojimas*) ir su išvada tenka visiškai sutikti. Pirmiausia taikomas galiojantis principas <<*tempus regit actum – laikas vadovauja aktams*>>, tačiau reikia pastebėti kad yra atvejų kai tai reikia įrodyti.“¹⁵⁵

„Tiesa ta kad Įstatymų leidėjas turėjo skirtingą požiūrį atsižvelgiant į asmenis, vietas, liką, sąlygų objektus tie ir yra suvokimas, kuris mus verčia daryti išvadą, kad dabartiniai įstatymai, šiuo klausimu, negali būti kitokie kaip pozityvios teisės ir negali turėti jokio grįžtamojo veikimo – retroaktyvumo.“¹⁵⁶

„Panagrinėkime įstatymų Leidėjo požiūrį è objektą iškeltą sąlygoje.

A. *Sąlyga priešinga santuokos esmei*

Šios rūšies sąlygoms įstatymų Leidėjas visada turėjo patovų požiūrį nepriklausomai nuo asmens, vietos ir laiko detalių. Šis norminis sprendimas gali būti laikomas visuotiniu ir to priežastis yra akivaizdi: kalba eina apie simuliaciją (kan. 1101 § 2). Ši sąlyga yra negaliojanti nes yra susijusi su dieviškąja-prigimtaine teise (santykiyje su santuokinio ryšio neišsardomumu) ir taip visada yra todėl, kad nepriklausomai nuo fakto buvimo ar ne, tai aiškiai nurodo pozityvioji teisė.“¹⁵⁷

B. *Sąlyga būtina, neįmanoma, nedora.*

¹⁵¹ *Putrino Giuseppe*. Il consenso matrimoniale condizionato //AA.VV. Matrimonio e disciplina ecclesiastica. Quadreni della Mendola. 3 XXI Incontro Studio. Glossa, Milano 1996. P. 113

¹⁵² Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, Vilnius 1985. P. 425

¹⁵³ Can 9 – *Leges respiciunt futura, non praeterita, nisi nominatim in eis de praeteritis caveatur*

¹⁵⁴ *Putrino G.* Ten pat. P. 113

¹⁵⁵ Gullo Carlo. Il problema della retroattività o meno della norma riguardante il matrimonio condizionato (Can. 1102 § 1 CIC e Can. 826 CCEO) // A.A.V.V. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Vol. II. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana. 2003. P. 481

¹⁵⁶ Gullo C. Ten pat. P. 481

¹⁵⁷ Gullo C. Ten pat. P. 483

Šių sąlygų pridėjimas buvo reglanuotas lotynų Bažnyčios 1917 metų kodekso, kurias laikė kaip <<non adiectae>> nepridėta; niekada nebuvo reglamentuotas, net ir pastaruoju metu; Rytų Bažnyčia jas aiškiai laikė sąlygomis prieš santuokos esmę – *contra matrimonii substantiam*; šios sąlygos išnyko ir iš dabartinio kodekso. Kodėl?

Todėl kad buvo šitokios sąlygos buvo laikomos nepridėtomis; nebuvo laikomos rimtais ketinimais (ne rimta valia-nerimtas noras): šia prasme yra vienodumas ir tęstinumas kanonų teisėje. Nedoros (gėdingos) sąlygos yra laikomos tamptariai susijusios su absoliučia simuliacija, nes paneigia – atmeta pačią santuoką ir sakralumą.¹⁵⁸

C. Sąlyga į praeitį ir dabartį

Kan. 1102 § 2 pripažysta sąlygų į praeitį ir dabartį svarbą, nustatydamas, kad santuoka galios ar negalios, pagal tai ar sąlyga pasitvirtina ar ne. Jau minėjome, kad šią materiją Rytų Bažnyčios kanonai reglamentuoja visiškai priešingai – jie paprasčiausiai sąlygų pridėjimą laiko sugiaunančiu sutikimu.

Lotynų Bažnyčios įstatymo Leidėjas pripažyta tikintiesiems galimybę nustatyti sąlygas, suteikia galią iškelti sąlygas savo santuokiniam sutikimui, šios galios savo tikintiesiems Rytų Bažnyčios įstatymo leidėjas nepripažįsta.

Bet kokiū atveju mes negalime kalbėti apie galią suteikiamą pačios prigimtinės teisės, kadangi nėra visiškai tiesa, kad prigimtinė teisė leistų tikintiesiems pateikti sąlygas savo sutikimui. Nes kaip gi gali būti ši galia iš prigimtinės teisės nes lotynų Kodeksas sąlygas santuokiniame sutikime leidžia o Rytų Bažnyčios kodeksas draudžia?¹⁵⁹

D. Sąlyga į ateitį

„Kan. 1102 § 1, normoje netaikomas santuokinio sutikimo nepažeidžiamumo principas; sutuoktinis yra laivas tuoktis tuo momentu kuriuo aplinkybė, esanti jam labai svarbi, pasitvirtina, taip pat įstatymo Leidėjas yra laivas nesutikti, kad besituokiantysis pakeistų -modifikuotų savo sutikimą, įterpdamas į sąlygą elementą svetimą santuokos esmei, todėl sutikimas lieka suspenduotas, kol viskas pasitvirtins. Kadangi sutikimas pajungtas sąlygai <<į ateitį – *de futuro*>> todėl toks sutuoktuvių aktas neegzistuoja – yra niekinis, įstatymo Leidėjas teisėtai skelbia tokią santuoką negaliojančia, ir laiko kad absoliučiai nesvarbu ar vėliau sąlygota aplinkybė pasitvirtina ar nepasitvirtina.“¹⁶⁰

„Įstatymų Leidėjas nei anksčiau nei dabar nepapildo trūkumo santuokinio sutikimo <<*qui nulla humana potestate suppleri valet (kan. 1057 § 1)*>>; išskyrus tai, kad anksčiau kanaonai sutiko, kad sutarties- santuokos galiojimas ir veiksmingumas galėtų būti <<*suspenduotas*>> iki kada pasitvirtins ar ne iškelta sąlyga, šiandienos kodekse taip nėra. Sutikimas yra - arba jis yra

¹⁵⁸ *Gullo C. Ten pat. P. 483*

¹⁵⁹ *Plg. Gullo C. Ten pat. P. 482-483.*

¹⁶⁰ *Gullo C. Ten pat. P.483*

tikras (visiškas) santuokos sudarymo metu arba jo nėra ir Įstatymo leidėjas nepriima to, kad sutikimo galiojimas ir veiksmingumas liktų suspenduotas. Įstatymo leidėjas nesutinka, kad sutartis būtų formuojama etapais, bet reikalauja kad ji būtų tobula <<*in actu*>> t.y. sutikimo davimo metu. Kalba eina apie išskirtinį įstatymo leidėjo politikos pasirinkimą, kuri neturi nieko bendra su prigimtaine teise ir negali būti taikoma atgaline data (netaikomas retroaktyvumas - atgalinis galiojimas).¹⁶¹

V. VIETOS ORDINARO LEIDIMO SANTUOKOMS SU SĄLYGA SVARBA

Kadangi santuokinis sutikimas su sąlyga yra tam tikra prasme anomalija santuokos sudaryme, galima netiesiogiai pasakyti, jog kanoniškai reikalaujams vietos Ordinaro leidimas tokioms santuokoms, gali atitolinti tikinčiuosius nuo santuokos <<*sub condicione – su sąlyga*>>. „Ordinaro intervencija gali būti reali aplinkybių solidumo ir rimtumo garantija kurioms palenkiamas sutikimas, gali padėti, tam tikru atveju, apmąstyti ir atmesti tuos dalykus kurie netinkami, arba tiesiog paviršutiniški arba neadekvatūs, santuokinės sutarties antgamtiškumui, svarbumui ir charakteriui; tam tikra prasme atrasti senovinį posakį <<*condiciones turpes, illicitae et contra matrimonii substantiam – nedoros sąlygos ura neteisėtos ir priešingos santuokos esmei*>>, kad nebūtų peržengta pastoracinės išminties kriterijų. Tam padėtų ir sistema: <<*condicio in pactum deducta*>>, kuri, bent jau, yra reikalinga santuokos sutarties nuoširdumui, tiek sutuoktinių ketinimams – intencijoms, kad santuoka sudarymas būtų šventas ir sakramentinis. Galiausiai procedūrų srityje, būtų didelis įrodymų tikrumas dėl duoto sutikimo su sąlyga, nes įrodymai būtų raštiški (vietos Ordinaro duotas leidimas santuokai su sąlyga).¹⁶²

Iš tiesų čia kalba eina apie <<*pastoracinę*>> arba <<*atsargumo*>> normą ir todėl vietos Ordinaro neturi įtakos santuokos galiojimui (*licite apponi neguit*). Manykime, kad ši taisyklė gali būti laikoma kaip *idealas*, kurį vargu ar galima pasiekti ir todėl labiau laikytina kaip *nerealias*. Tokios nuomonės priežastis tame, kad jeigu asmuo ketina iškelti santuokiniame sutikime sąlygą, ypač jeigu kalba eina apie nelabai <<švarią>> sąlygą, tuomet jis nesikreips į vietos Ordinarą raštiško leidimo. Pirmiausia, dėl to, kad ne visi o gal net niekas, nežino kad egzistuoja tokia norma. Bet ir todėl, kad sunku suvokti jog kas nor ketindamas pateikti sąlygotą sutikimą eitų apie tai vietos Ordinarui. Bet kuriuo atveju, ši norma yra tik *ad liceitatem – leistinumui* ir todėl santuoka sudaryta

¹⁶¹ *Gullo C.* Il problema della retroattività o meno della norma riguardante il matrimonio condizionato (Can. 1102 § 1 CIC e Can. 826 CCEO) // A.A.V.V. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Vol. II. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana. 2003. P.483-484

¹⁶² *Ruiz Josè Marija Serrano.* Ten pat. P. 404

sąlygojant sutikimą *su* leidimu arba *be* leidimo vis tiek bus galiojanti arba negaliojanti priklausomai, ar tuoktuvių metu iškelta sąlyga egzistuoja ar ne.¹⁶³

Štai kodėl iškyla tokie dideli sunkumai, procesualiai įrodinėjant sąlygotą sutikimą, kuomet tuokdamiesi, sutuoktiniai nesikreipė pas vietos Ordinara o sąlygas iškėlė tik žinant vienas kitam ar vos keliems liudininkams.

„Visų pirma, reikia ir pramatyti būtinybę, kad Ordinaras turėtų galimybę uždrausti santuokas su sąlyga, jeigu to reikalautų bendras gėris ir ne tik atskiroms santuokoms, kurios nori sutikimo su sąlyga, bet ir visoms.“¹⁶⁴

Tai pat turime pagalvoti ir apie žalos atlyginimą, nepaisant teisinių nuostatų, kai viena ar abi šalys (sutuoktiniai) buvo davę sutikimą << su sąlyga >> be raštiško Ordinaro leidimo.¹⁶⁵

Kitas pramatymas būtų susijęs su bausme kurią skirtų Ordinaras jeigu nepasitvirtintų sąlyga, pripažinta sutuoktinio ar abiejų sutuoktinių kurie davė sutikimą su sąlyga.¹⁶⁶

Ordinaro dalyvavimas reikalaujamas santuokos su sąlyga leistinumui. Po to kas buvo pasakyta, atrodytų, kad tikrasis vyskupijos Vyskupo vaidmuo, kai susiduria su tokia santuoka, arba visiškai arba absoliučiai turėtų pašalinti tokią galimybę arba laukti tam tikrą laiką arba patikrinti spėjamos sąlygos egzistavimą ar ne, kai sąlyga išnyksta iki santuokos sudarymo. Tai gali tapti normuota specialiais Vyskupų Konferencijos teisės aktais. Kiekvienu atveju pramatant Ordinaro dalyvavimą yra tikrai pagrindžiama garantija kad nepastebėtai neįvyktų santuoka kuriai grėsia niekinumas arba bent jau neautentiškumas.¹⁶⁷

---

¹⁶³ Plg. *Castano Jose.F.O.P.* Il sacramento del matrimonio. Roma 1992. P. 392-393.

¹⁶⁴ Plg. *Ruiz Josè Marija Serrano.* Ten pat. P.404

¹⁶⁵ Plg. *Ruiz Josè Marija Serrano.* Ten pat. P.404

¹⁶⁶ Plg. *Ruiz Josè Marija Serrano.* Ten pat. P.404

¹⁶⁷ Plg. *Ruiz Josè Marija Serrano.* Ten pat. P.409

VL SANTUOKOS NEGALIOJIMO DĖL IŠKELTOS SĄLYGOS PROCESINIO ĮRODYMO YPATYBĖS.

Labai sunku įrodyti sąlygos egzistavimą, nes ji gali būti supainiota su kitomis panašiomis aplinkybėmis (pvz.: simuliacija). Teisės mokslui tai vienos iš sunkiausiai įrodomų bylų. Visų pirma būtina atskirti sąlygos į ateitį ir dabartį arba praeitį įrodymus.

Sąlygų į ateitį atveju, įrodymas susideda iš pridėtos sąlygos pozityviu valios aktu patikrinimo. Įrodymai renkami pagal kriterijus panašius į simuliaciją. Tiriant atkreipiamas ir dėmesys į pozityvią intenciją (sustabdančią arba nutraukiančią), bent jau netiesioginę ir virtualią, neatšauktą pirmiau sutikimo davimo ir neatšauktą sutikimo davimo metu. Tuomet sąlyga laikoma sutikimą darančia negaliojančiu, nepriklausomai ar sąlygos aplinkybės leistinos ar ne, galimos ar ne, pasitvirtina ar nepasitvirtina.

Dabarties ar praeities sąlygų atveju patikrinama ar valios aktas nebuvo atšauktas iki santuokos sudarumo. Vėliau patikrinamas įvykis nuo kurio priklauso sąlygotas santuokinis sutikimas.

Įrodymų būdai (bendros abiejų tipų sąlygoms) yra tiesioginiai: šalių pareiškimai, liudininkų parodymai (sutampantys su šalių, jų artimųjų parodymais santuokos sudarymo metu) ir netiesioginiai: netiesioginiai įkalčiai ir aplinkybės.

Visų pirma netiesioginiai įkalčiai keliantys *įtarimus* – atsizvelgtina į abejones buvimą, kai jau nuo pradžios buvo abejonės dėl sąlygoto įvykio egzistencijos arba dėl kokybės (asmens savybės) nuo kurios priklauso santuokinio sutikimo veiksmingumas. Tiriama besituokiančiojo sąlygos galiojimas atsizvelgiant ar egzistuoja ar neegzistuoja sąlygotas faktas. Kuo didesnis būtų tikrumas, tuo mažiau tikėtina kad sąlygotas sutikime įvykis yra tikras ir atvirkščiai. Kuo tvirtesni įrodymai abejotinių veiksnių, tuo labiau tikėtina, kad sąlyga buvo pridėta. Dauguma Romos Rotos jurisprudencijos atstovų šiuo atžvilgiu, vis dėlto kai kuriuose nuosprendžiuose kalba apie abejonės būtinumą tik pradžioje, kiti kalba apie apsprendžiančią idėją ir tarsi nepaliojančią kuomet nesant abejonės, šalis duotų sutikimą. Pastaruoju atveju, įrodomoji dalis būtų priskirtina prie klaidos dėl asmens savybės bylų, savybių kurių viena iš šalių tiesiogiai siekė.

Įrodant iškeltą santuokiniame sutikime sąlygą yra dvi kategorijos kurias parengė jurisprudencija iš atžvilgio į netiesioginius įkalčius kurie suteikia tikėtinumą jog egzistavo sąlyga:

- a) *Criterion aestimationis* – vertinimo kriterijus pagal kurį reikia vertinti aplinkybių svarbą, kurios. Tikėtina, jog buvo pridėtos prie sąlygos ir jų ryšį su vedybinio gyvenimo sukūrimu. Šios analizės turėtų būti atliekama tiek pagal objektyvų tiek subjektyvų požiūrį, įvertinant aplinkybių sutapimą su besituokiančiojo noru. Į čia įeina ir abejonės tema (nes yra labai sunku įrodyti sąlygą, jeigu nėra jokių

abejonių, bet jau pačioje pradžioje) ir asmens įsipareigojimas patikrinti ar egzistuoja aplinkybės kurios jam yra taip svarbios.

- b) *Criterion reactionis – reagavimo(elgesio) kriterijus*. Asmens (sutuoktinio/ės) elgesys, kai tik sužinojo, jog iškelta sąlyga nepasitvirtino, kaip pagrindinė priežastis. Jeigu sutuoktinis nutraukia bendrą gyvenimą, laiko save nesusituokusiu/se, kreipiasi į bažnytinį teismą dėl santuokos niekinumo, tuomet galima manyti, jog egzistuoja tikra sąlyga kuri nepasitvirtino. Jeigu sutuoktinis ar sutuoktinė nieko nedaro, tuomet sunkiai įrodoma jog egzistavo tikra sąlyga. Pavyzdžiui: Kas yra susituokęs su sąlyga, jog jo žmona yra nekalta mergaitė ir vėliau paaiškėja jog nėra mergaitė, tačiau tęsia santuokinį gyvenimą su ja, tuomet prileidžiama, jog tikriausiai santuokinis sutikimas nebuvo tikrai sąlygotas žmonos nekaltybės sąlyga: žinoma, šias prielaidas būtina patikrinti.

Šias kategorijas plačiau pristatysime pasirenkami kitais autoriais skyrelyje - Sutikimo su sąlyga įrodymo pagrindai

Analizuojant sąlygą *potestativa*, sutuoktinio/ės reakcija gali padėti perprasti ar kalba eina apie sąlygą į ateitį ar dabartį. Pavyzdžiui: jeigu žmona yra kantri vyro, kuris pažadėjo negerti, atkritimams, tuomet dovanojimas, vyrui kurio įsipareigojimas būti ištikimu, buvo žmonos iškelta sąlyga.

Labiau už žodinius paliudijimus yra svarbūs faktai, reali asmens valia: kartais galima teigti, jog asmuo santuokiniame sutikime iškėlė sąlygą bet dažniausiai tuo tik išreiškia paprasčiausią troškimą kuris neturi tikos sąlygos charakteristikų. Nėra būtina, kad sutuoktinis sąmoningai suformuluotų sąlygą, kad žinotų padarinius darančius santuoką negaliojančia, kad galėtų paaiškinti iškeltos sąlygos struktūrą.

Bažnytinio teismo teisėjas privalo kruopščiai patikrinti:

„a) Ne tik sąlygos egzistavimą, bet ar ji buvo sudarant ir pateikiant sutikimą. Patikrinti ar sąlyga buvo realiai pridėta pozityviu valios aktu, aktualiai ar bent jau virtualiai, nebūtinai aiškiai – tiesinis įrodymas. Teisminio tyrimo pagrindas turi tikslą identifikuoti tikrą besituokiančiojo valią tuoktis su sąlyga.

b) Didelę vertę įgauna kokybės ir aplinkybių pridėtų prie sąlygos reikšmingumas, susijęs su vedybinio gyvenimo sandara. Šiuo atžvilgiu mes turime nepamiršti, ne tik etinių ir socialinių sampratų bet ir liaudies sąmonės papročių, tradicijų ir jausmų, kurie galioja tam tikroje istorinėje epochoje ir specifinėje bendruomenės santvarkoje. Taip pat ne abstrakčius, subjektyvius kriterijus, konkrečiai įvertintus, kurie sudaro besituokiančiojo su sąlyga mentalitetą.

c) Ne mažiau svarbi yra sąlygos ypatingų charakteristikų reikšmė: dviejų visiškai priešingų prielaidų atskleidimas, spėjamas santuokos su sąlyga negaliojimas - niekinumas, objektyvi intencija tuoktis su sąlyga, valios su sąlyga teigiamumas, tiek vienpusis tiek abipusis, tariama išstvermė, ir galiausiai, galimas valios nebuvimas vykdyti sąlygas.

d) Nors ne visada būtinas abejonės buvimas, nei iš pradžių apie sąlygos objektą, asmuo galėtų pridėti sąlygą dėl savo mąstymo būdo ar įkyrios idėjos, pozityviu ir dominuojančiu aktu, kad santuoka būtų sudaryta tik esant konkrečiai aplinkybei. Teisėjas turi būti tikras jog patvirtintas abejonės egzistavimas arba paprastas besituokiančiojo netikrumas sudaro unikalią įrodomąją vertę. Ir nekenkia tikrumui.

e) Teisėjas turi veikti labiau už valią ir protą vertindamas žodžių išorę ir specifiškumą. Teisėjas, kad adekvačiai ir teisingai vertintų faktus, turi atkreipti dėmesį į praktinį tikslą, į konkretų tikslą, tikslą kurį pridedantis sąlygą ketina pasiekti dėka savo atsargumo priemonių.

f) Net jei tam tikra prasme sumažėjo svarba, atsižvelgiant į pirmiau išdėstytus faktus, būdas kuriuo atsiskleidžia šalių elgesys – atsiskleidžiant aplinkybėms, įvardintoms sąlygoje. Nepasitvirtina, bet išlieka visada svarbios, kalbant apie įrodymus, sudaro neabejotiną objektyvų ikivedybinės valios elgesio patikrinimą.

„Tačiau turime įspėti, kad, atsižvelgiant į socialinę reikšmę ir teisinius reikalavimus ir į šeimyninės padėties faktą, ne visada yra lengva praktika sutuoktinio gyvenimo nutraukimas, betarpiškas ir konkretus. Žinoma, tuo atveju būtina daugiau dėmesio skirti sąlygą iškėlusio asmens logikai ir psichologijai.“¹⁶⁸

„Kas susiję su kan. 1102 § 1, teigiančiu, kad bet kuri sąlyga į ateitį pridėta prie sutikimo, daro santuoką niekine (negaliojančia). Todėl būtina (ir pakanka) patikrinti (įrodyti) pridėtos sąlygos tikrumą, t.y. pozityvų valios aktą, realią ar bent virtualią, kurios dėka siekta susieti santuokos galiojimą su ypatinga sąlyga. Sąlygų klausime, iš tikrųjų <<primum locum voluntas obtinet eaque regit cinditiones – pirmą vietą užima valia ir sąlygas valdo>>. Šios rūšies sąlyga kuri sukelia santuokos negaliojimo padarinius, privalo būti atskirta nuo kitokio tipo sąlygų, kurios neturi negaliojimą sukeliančių padarinių: sąlyga arba intencija (noras), <<paaiškinamoji>>, kuri niekada nebuvo realiai iškelta, bet tik vėliau, santuokai yrant, pridėta. Kai šalis (vienas iš sutuoktinių) pradėjo galvoti, kad troško sumoje dalyko, kurios nesant nebūtų susituokę; <<įprasta>> sąlyga atspindi poziciją panašią į sąlygą, bet niekada nenuteikia valio išreikšti tikrą sutikimą su sąlyga. Sąlyga daranti santuoką negaliojančia turi būti atskirta nuo <<prielaidos >> arba <<būtinės savybės>> kurios yra tik kelias į sąlygą, bet jos skiriasi savo evoliucijoje ir intensyvume nuo kurių nepriklauso santuokos galiojimas, bet tik sprendimą tuoktis. Be to, sąlyga neturi būti painiojama su <<būdu>> arba <<įsipareigojimu>>, kurie pridedamai prie jau tobulai savo sudėtinėmis dalimis,

¹⁶⁸ Rosario C. Ten pat. P.437

sudarytos santuokos ir todėl absoliučiai galiojančios. Galiausiai, skirtinga nuo <<priežasties>> kuri yra tik motyvas dėl kurio tuokiamasi (susituoksiu <<kadangi>> esi kilnus) ir nuo <<įrodymo-išreiškimo>> kuris išreiškia savybę kurią tikisi rasti kitame sutuoktinyje/nėje (susituoksiu <<todėl kad>> esi taurus). Visi šie atvejai neturi įtakos santuokos galiojimui, kadangi pridėtas įvykis ar savybė neturėjo tokios jėgos kaip sąlyga, apie kurią eina kalba - kuomet pozityviu valios aktu santuokos egzistavimas susiejamas su įvykiu arba savybe. Sąlyga tampa santuokos sutarties esminiu elementu: jei to nėra, tuomet nėra nei santuokos.¹⁶⁹

„Siekiant teisiškai įrodyti valios aktą mums gali pasitarnauti jurisprudencijos ir doktrinos sukurtos įrodymų formos. Vis dar galioja, net jei ir numanoma, 1917 m. Kanonų teisės Kodekso prielaida, tai yra sąlyga, vieną kartą pareikšta, manoma jog išlieka ir, reikalui esant, turi būti įrodytas sąlygos atšaukimas. Dėl *netiesioginių* įrodymų jurisprudencija parengė du papildomus kriterijus turinčius tikslą nustatyti pridėtos sąlygos tikrumą, *criterium aestimationis - vertinimo kriterijus* kad įvertinti subjekto duotos sąlygos svarbą, pridėjimo faktą ir *criterium reactionis – veikimo kriterijus*, reakcija į neišsipildžiusį įvykį: jei sutuoktinis nedelsiant nutraukia bendrą gyvenimą tuomet tikėtina, kad jis tikrai troškęs santuokos, tik priklausomai nuo fakto, pridėto sąlygoje.¹⁷⁰

„Kitas įrodymams svarbus dalykas, kuris buvo priskirtas prie motyvų kategorijos, yra abejonių buvimas, netikrumo situacija, bent jau iš pradžių, kuri gali pateisinti sąlygos iškelimą. Jurisprudencija iškelia naują abejonės kategoriją, <<folie du doute – abejonių beprotybė>>, tai yra nervinė manija, kuri skatina asmenį abejoti.¹⁷¹

„Kalbant apie *nebūdingas* sąlygas, pabrėžtina, kad tokiu atveju santuoka galios ar negalios priklausomai nuo to ar pridėta sąlyga yra tikra ar ne. Šiuo atžvilgiu reikia nustatyti tris dalykus: kokia sąlyga buvo pridėta, ar ji nebuvo atšaukta ir ar sąlyga pasitvirtino. Kaip ir kitais atvejais, reikia *tiesiogiai* įrodyti pozityvų valios aktą. Tam pasitarnauja sąlygą pridėjusios šalies prisipažinimas (parodymai), tiek teisme tiek šalia teismo, vertų pasitikėjimo liudininkų <<*de audito proprio – patys girdėję*>> arba bent <<*de audito ab aliis – girdėję iš kitų*>>, kurie neturėtų jokių įtarimų. *Netiesiogiai* įrodinėjant naudojami doktrinos ir jurisprudencijos sukurti kriterijai susiję su sąlygomis įvardintomis § 1: *criterium aestimationis* ir *criterium reactionis*. Norėdami įrodyti sąlygos išsipildymą, būtina įrodyti sąlygoje pridėtą faktą, tam pasitarnauja, pagal fakto prigimtį: liudininkų parodymai, ekspertai, dokumentai ir t.t.¹⁷²

---

¹⁶⁹ Tinti M. Il consenso matrimoniale condizionato, con particolare riferimento alle condizioni „De praeterito et de prasenti“// A.A.V.V. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Vol. II. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2003. P.466-467.

¹⁷⁰ Tinti M. Ten pat. P. 467

¹⁷¹ Tinti M. Ten pat. P.467

¹⁷² Tinti M. Ten Pat. P. 468

„Naujajame Kanonų teisės Kodekse, leistam nebūdingos sąlygos pridėjimui būtinas vietos Ordinaro leidimas (kan. 1102, § 3), kuris bus viešu bažnytiniu dokumentu apie kurį kalba kan. 1540, § 1 ir kuris bus patikimas tame ką tiesiogiai ir principiniai patvirtina (kan. 1541) ir gali teisme būti pilnu pridėtos sąlygos įrodymu. Bet kuriuo atveju, kadangi lieidimas nėra *ad validitatem – santuokos galiojimui* jo apleidimas (nebuvimas) neįrodo, kad sąlyga nebuvo pridėta.“¹⁷³

„Todėl tais atvejais, kada santuoka yra sudaryta tarp lotynų apeigų ir rytų apeigų asmenų, iškyla problema sprendžiant kokią teisės sistemą (Lotynų Bažnyčios kanonus ar Rytų katalikų bažnyčios kanonus) taikyti santuokai su sąlyga į *dabartį* ar *ateitį*. Atrodo, kad turėtų tikintiesiems būti taikomos labiau palankesnės teisinės normos, turint omenyje, kad santuokinio sutikimo sąlygos neprieštarauja prigimtinei teisei ir nėra priešasties taikyti teisinės naikinančios (irritantes) normos Lotynų Bažnyčios tikintiesiems, juo labiau jog naikinantys arba neveiksnumą apibrėžiantys įstatymai yra taikomi griežta siaura prasme abejuose Kodeksuose (CIC, kan. 18; CCEO, can. 1500).¹⁷⁴ Tarp šių dviejų skirtingų rytų ir lotynų kanonų kodeksų, mūsų analizuojamu klausimu, nėra prieštaravimų. Tačiau kalbant apie sąlygą į *ateitį*, abu teisynei respektuoja nepakeičiamumo santuokinio principą ir negalimumą laikyti sutikimą kaip „nepateiktą“. Gindama santuokinio sutikimo <<grynumą>> Rytų Bažnyčios teisė ir priešingai, Lotynų Bažnyčia labiau susijusi su realybe, bent jau kas susiję su netipinėmis sąlygomis kurios nesukelia daug pačios santuokos egzistavimo netikrumo problemų.“¹⁷⁵

„Analizuojant Romos Rotos (Apaštališkasis Romos Rotos Tribunolas – aukščiausias apeliacinis teismas) teismo praktiką susijusią su santuokomis kuriose iškelta sąlyga, pastebėta, jog 1983 m. paskelbus naują Kodeksą labai sumažėjo santuokos niekinumo, dėl sąlygos, bylų. Tarp 1918 ir 1983 buvo 405 sprendimai susiję su santuoka kurioje iškelta sąlyga, tai šiek tiek daugiau nei šeši sprendimai per metus. Tarp 1984 ir 2005 buvo tik 38 sprendimai, vidutiniškai trys sprendimai per metus. O nuo 1996 iki 2005 tik 17 sprendimų susijusių su sąlyga ir tik trys buvo išspręsti teigiamai. Čia dera pastebėti, kad dauguma sprendimų yra susiję su santuokomis sudarytomis iki 1983 kurioms buvo taikomas ankstesnis kodeksas.“¹⁷⁶

„Jurisprudencija pažymi, jog griežta prasme, sąlyga remiasi išorine aplinkybe, kurią besituokiantysis, aiškiu valios aktu, prideda kaip būtiną savybę savo santuokinio sutikimo

---

¹⁷³ Tinti M. Yen pat. P. 468

¹⁷⁴ „Can. 10 - Irritantes aut inhabilitantes eae tantum leges habendae sunt, quibus actu esse nullum aut inhabilem esse personam expresse statutur“ - Naikinanciais arba neveiksnumą apibrėžiančiais laikytini tik tie įstatymai, kurie įsakmiai nustato, jog aktas yra niekinis arba asmuo neveiksnus.

„Can. 18 – Leges quae poenam statuunt aut liberum iurium exercitium coarctant aut exceptionem a lege continent, strictae subsunt interpretationi. – „Įstatymai, nustatantys bausmę, ribojantys laisvą naudojimąsi teisėmis arba nustatantys įstatymo išimtį, aiškinami siaurąją prasme.“

¹⁷⁵ Tinti M. Ten pat. P. 469

¹⁷⁶ Franceschi F. Héctor. La prova del consenso condizionato nella giurisprudenza recente della Rota Romana.// A.A. V.V. „Jus Ecclesiae“ Rivista internazionale di Diritto Canonico. Pontificia Università della Santa Croce. Fabrizio Serra editore. Pisa-Roma. Vol. 20. (2008). P. 14-15.

egzistavimui. Sąlygos pridėjimo priežastis yra netikrumas - abejonė, kurią dėl konkrečios savybės egzistavimo turi besituokiantysis ir kuri yra svarbi jo santuokai: savybė neturi būti supainiota su klaida dėl asmens savybės. Teisės praktikoje netrūksta nuorodų į kriterijus įvertinant ir patvirtinant tikros sąlygos faktišką pridėjimą. Sąlygos įrodymo pagrindai: a) sąlygos objekto esmė ir svarba; b) abejonių egzistavimas, kurios neišsiskleidė atlikus patikrinimą; c) sutuoktinio reakcija kuomet nepasitvirtina sąlyga pridėta, nutraukiant bendrą gyvenimą. Reikėtų pažymėti, jog jurisprudencijoje tęsiama kalba apie sąlygos įrodymo tikslus ir abejonės egzistavimą.¹⁷⁷ (p. 15)

Bendrai galima pasakyti, jog nuo 1996 iki 2005 buvo tik 17 sprendimų dėl sąlygų tarp kurių tik 3 buvo išspręsti teigiamai. Be to dauguma iš 17 sprendimų buvo susiję su santuokomis sudarytomis iki įsigaliojant 1983 metų Kodeksui, kuris esminiai pakeitė santuokų su sąlyga tvarką.

„Apžvelgus Romos Rotos sprendimų, susijusių su santuokomis su sąlyga, suvestines, iškyla klausimas: kodėl nuo kodekso pasikeitimo taip sumažėjo sprendimų susijusių su santuokiniu sutikimu su sąlyga ir kodėl visi sprendimai buvo neigiami?“¹⁷⁸

Atsakymas į šį klausimą yra tampriai susijęs su sutikimo su sąlyga įrodymu ir įvairiomis jo formomis.

„Pirmas klausimas yra tame, ar yra lengva ar sunku įrodyti tikros sąlygos egzistavimą, tiek praeities, tiek dabarties arba ateities. Faktų tikrovė mums parodo, jog praeities arba dabarties tikra sąlyga, pridėta lotynų įstatymo leidėjo, praktiškai sako, jog visi negatyvūs sprendimai buvo padaryti ne dėl to, kad neįrodytas santuokos negaliojimas, bet kad sutikimas buvo sąlygotas įvykio ar aplinkybės, kurie pasitvirtino santuokos sudarymo metu. Šios priežastys, jeigu jų buvo, sunkiai pasiektų Tribunalą. Praktiškai visi teigiami sprendimai susiję su sąlygomis, kurios buvo į praeitį arba į ateitį, bet nepasitvirtino – neįvyko.“¹⁷⁹

„Šiuo atžvilgiu yra labai įdomūs kanonisto Pablo Gefaell svarstymai, kuriuos jis padarė po Rytų katalikų Bažnyčios Kodekso paskelbimo, kur kan. 826 sako, jog absoliučiai negalima sudaryti galiojančios santuokos su sąlyga, net neatsižvelgiant į sąlygų rūšis. Šiuo atveju P. Gefaell sakė, jog problema yra įrodymuose ir tikriausiai nebūtų sprendimų lavinos skelbiant niekinumą tikrai pridėtos ir net nepasitvirtinusios sąlygos. Savo svarstymų pabaigoje jis sakė, jog <<Jurisprudencijai priklauso nustatyti ar naujo kan. 826 egzistavimas Rytų Katalikų bažnyčios Kodekse, sukels ar nesukels santuokų niekinumą dėl pridėtos sąlygos. Tikėsimės, kad jei atsiras griežti jurisprudencijos kriterijai skirti sąlygos buvimo įrodymui, patvirtintų bylų skaičius nebus didesnis už tą kuris iki šiol buvo pateiktas dėl niekinumo sąlygai nepasitvirtinus. >> Faktai patvirtino šiuos pramatymus, kadangi praktiškai neegzistuoja net vietos rytų bažnyčių tribunoluose santuokinių bylų, susijusių su tikrai pridėta sąlyga į praeitį ar dabartį, net jei ji pasitvirtino. Tai, atrodo, kažkiek patvirtina esančią

¹⁷⁷ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 15

¹⁷⁸ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 15

¹⁷⁹ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 16

kanoninę doktriną kuri mato sunkumus derinant tikrą santuokinį sutikimą su valia sąlygoti sutikimo egzistavimą ir galiojimą įvykiu ar išorinėmis aplinkybėmis.“¹⁸⁰

Kitas dalykas, kuris patvirtina,) įrodymų sunkumą dėl egzistavimo tikro sutikimo, tiek į ateitį (kan. 1102 § 1) tiek į praeitį ar dabartį (kan. 1102 § 2) tai faktas, jog Romos Rotos sprendimai pastoviai remiasi taip vadinamomis giminingomis sutikimui formomis. Čia kalba neina apie dirbtiną konstrukciją siekiant pažaboti santuokos niekinumą, bet labiau doktrinos ir jurisprudencijos pastangas suprasti kas iš tikrųjų yra tikrai sąlygotas sutikimas ir kaip jį atskirti nuo kitų, labai panašių, situacijų, kurios savo prigimtimi nesukelia sutikimo negaliojimo dėl konkrečios aplinkybės, įvykio ar savybės.¹⁸¹

Iš tiesų, atskirų nuosprendžių tyrimai išryškina iškilusius teisėjams sunkumus atskirti konkrečiais atvejais tikrą sąlygą nuo kitų panašių figūrų, tokių kaip būdas, priežastis, parodymas, terminas ir prielaida arba sąlyga.¹⁸²

„Todėl jurisprudencija deda pastovias pastanga atskirti tikrą sąlygą – anapus sutuoktinių pavartotų žodžių – į kitas formas, kurios nėra tikros sąlygos nuo kurių priklausytų santuokinio sutikimo galiojimas ar negaliojimas. Kai viena iš sunkiausiai įrodomų sąlygos vietų.“¹⁸³

„Todėl yra tikslinga pateikti keletą nuorodų į panašias figūras bandant įrodyti sąlygotą sutikimą.

- a) *Priežastis* yra motyvas skatinantis sudaryti santuoką: <<susituoksiu su tavimi *nes* esi mergaitė (nekalta)>>, <<*nes* esi pasiruošęs gyventi mano tėvų mieste>>, <<*nes* esi pasiruošęs dirbti su manimi>>. Iš esmės, mes galime pasakyti, kad jeigu trūksta nepasitvirtina priežasties, santuoka yra galiojanti, nebent šito buvo tiesiogiai ir principiniai buvo trokštama, tokiu atveju mes galime atsidurti santuokos niekinumo atvejuje, susijusiame su klaida dėl savybės, kurios buvo tiesiogiai ir principiniai siekta. Nebūtų sąlygos, kurią, savo valia išreiškia besituokiantysis, jeigu <<*nes*>> esi mergaitė arba esi pasiruošęs persikelti, bet sąlyga bus <<*tik jei*>> esi mergaitė, esi pasiruošęs persikelti.
- b) „*Prielaida arba prašymas (postulato)* yra tada kai sprendimas sudaryti santuoką priklauso nuo konkrečios savybės egzistavimo: vieną kartą patikinus, net jei ir klaidingai, santuoka buvo sudaryta turint norą bet ne sąlygą: <<Aš susituoksiu su moterimi kuri bus mergaitė, jei mergaitė (tiesa ar netiesa), tuomet, tuokiuosi>>; <<Susituoksiu su tokios pačios ekonominės padėties vyru, Kajus yra toks vyras (tiesa ar netiesa), vadinasi, tuokiuosi>>; << tuokiuosi su sąlyga, kad tu būtum pasiruošusi gyventi toli nuo savo tėvų, jei nusiteikusi tai padaryti (tiesa ar netiesa), tuomet tuokiuosi>>. Postulatas buvo pasirinkime, motyvuose, bet atsilieka,

¹⁸⁰ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 16

¹⁸¹ Plg. Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 16

¹⁸² Plg. Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 16-17.

¹⁸³ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 17

netampa nei mano sutikimo objektu, nei savybe, nuo kurios priklausytų santuokinis sutikimas, vadinasi, sutampantis su sutikimo davimo momentu. Reikia pasakyti, jog jurisprudencija prileidžia galimybę, jog tam tikru atveju, kuriame pradinės abejonės įtakojusios sutikimo sąlygojimą išnyko dėl melagingo-neteisingo tikrumo. Vis dar įmanoma, jog sutikimas tęsiasi ir yra sąlygojamas realiai egzistuojančio objekto pridėto prie sąlygos. Idant atskirti tikrą sąlygą nuo paprastos prielaidos ar postulato (postulātas [lot. postulatūm — reikalavimas], teiginys, priimamas be įrodymų, kaip viena iš aksiominiu metodu pagrįstos moksl. teorijos pradinių prielaidų.) teisėjai privalo atsižvelgti į jurisprudencijos nustatytus kriterijus skirtus tikro sąlygoto sutikimo nustatymui.

Viename Romos Rotos sprendime viena iš pagrindinių teisėjų analizuotų temų buvo kaip atskirti prielaidą nuo sąlygos. Nuosprendis labai aiškiai paaškina, kaip yra įmanoma, jog prielaida, pasiūlymas ar postulatats prieš apsisprendžiant tuoktis ar ne gali tapti tikra to žodžio prasme sąlyga, kuomet šis padarinys, nuo kurio priklausė apsisprendimas tuoktis, nebuvo iškilęs, bet išlieka norimas-trokštamas kaip sąlyga, net virtualiai, santuokos egzistavimui ir tęstinumui.

c) *Būdas* – tai pridėta prievolė kuria norima įpareigoti kitą šalį (kitą sutuoktinį), tik patobulins sutikimą ir nuo kurio negali priklausyti sutikimo galiojimas, nes sutikimas jau yra geras nepriklausomai nuo to ar išpildyta prievolė ar ne: <<su tavimi tuokiuosi ir tu įsipareigok rūpintis namais>>; <<turėti vaikų>>, <<kartu su manimi studijuoti>>, <<mesti rūkyti>>, <<eiti gyventi su manimi konkrečiame mieste>>. Sutikimo galiojimas nepriklauso nei nuo įvykdymo veiksmingumo nei nuo pažado tai įvykdyti. Vienoje Romos Rotos byloje 1996 03 26 susijusioje su asmeniu kilusiu iš Libano ypač buvo atsižvelgta į skirtumą tarp sąlygos ir būdo, kuriame << consensum non suspendit nec limitat, sed tantum obligationem imponit in futuro praestando – sutikimas nesustabdomas ir neapriojamas, tik uždedamas įsipareigojimas įvykdytiną ateityje>>. Iš tikrųjų teisėjai nepripažino priežastinio ryšio tarp tvirtinamos sąlygos ir santuokinio sutikimo. Tai turi būti įgyvendinta tuo būdu, jie nuo to priklausio sutikimo galiojimas, galėtų tapti tikra ir savita sąlyga.

d) *Terminu* – aiškiai siekiama apriboti sutikimo veiksmingumą laiku, tiek siekiant terminuoti santuokinio ryšio atsiradimą (*dies a quo – diena nuo kada*) nuo pradžių, tiek siekiant nustatyti momentą nuo kurio (*dies ad quem – diena iki kada*) sustabdomi sutikimo padariniai. *Dies ad quem* termino atveju susiduriame su santuokos niekinumu – negaliojimu, net išskiriamas santuokos nesuardomumas, o kada egzistuoja terminas *a quo* - <<tave laikysiu savo vyru kai pasivirtins toks ir toks padarinys ateityje>> - tuomet būsime

pačios santuokos atmetimo akivaizdoje, kadangi visiškai panaikino sutikimo pareiškimo akto turinį.¹⁸⁴

Dėl šito yra sunku pasiekti moralinį tikrumą dėl tikros sąlygos egzistavimo ir nesupainioti su kitomis panašiomis figūromis, Romos Rota iš lėto sukūrė įrodymo sistemą, pagrįstą praktika, kad įrodytų ar egzistuoja ar ne santuokinis sąlygotas sutikimas.

Be to norint suprasti tikrąją sąlygoto sutikimo prigimtį reikia analizuoti atskirus atvejus patenkančius į Romos Rotą. Rotos jurisprudencijos analizė apie sąlygas leidžia geriau suprasti bylos medžiagas ir perprasti kodėl kyla sunkai įrodant tikrą sutikimą su sąlyga. Priešingai nei randama daugelyje doktrinų, pasikartojančiuose pavyzdžiuose iš sąlygoto sutikimo kur yra labiau teorija – nekaltumas – mergystė, tauri sąlyga, tai jurisprudencijoje randame įvairias galimybes kurios padeda giliai suprasti prigimtį ir sąlygoto sutikimo reikšmę ir priemones tam įrodyti.¹⁸⁵

Paskutinis motyvas dėl kurio sumažėjo bylų susijusių su sąlyga pradedant 1983 metais, tai visos Kodekso medžiagos reorganizavimas. Su pasikartojančiu dažniu bylose dėl iškeltos sąlygos kartu su sąlygos negaliojimo pagrindu kartu eina ir klaidos dėl savybės pagrindas *directe et principaliter intenta* – (*savybė*) *tiesiogiai ir esminiai siekiama* – ir apgaulės faktorius. Kaip rodo Rotos praktika, labai dažnai būna sunku atskirti ar esame sąlygos, ar klaidos dėl savybės ar tyčinės apgaulės atvejuose. Esminis skirtumas tarp klaidos, apgaulės ir sąlygos: <<visų pirma būtina pasakyti, jog klaida ir apgaulė, kaip tokios, neatsiranda pozityviu subjekto valios aktu; Sąlyga, priešingai, visada yra pozityvios valios akto rezultatas, antraip, nėra sąlygos. Klaida ir apgaulė kyla iš intelekto (proto) ir priklauso anomalijai, kuria subjekto sutikimas priklauso nuo noro kurio pagrinde siekiama. Sąlyga tiesiogiai kyla iš valios ir priklauso subjekto sričiai, nes vienintelė aktyvi kilmė pačių sprendimų priklauso valiai. Analizuojant simuliaciją, nors bendrai būtų pozityvus valios aktas, yra aišku kad egzistuoja dvi skirtingos teisinės medžiagos, kaip tvirtina kanonų kodekso sudarytojai, kuomet aiškina, kodėl iš Kodekso buvo pašalintos sąlygos prieštaraujančios santuokos esmei, ir kurios sudaro atmetimą ir sąlygotą sutikimą.¹⁸⁶

„Įrodomosios (santuokų su sąlyga) dalys yra skirtingos ir doktrina ją pakankamai suskirsto, konkretaus atvejo įvertinime kartais tikrai yra sunku atskirti ir klasifikuoti teisiškai specifinius faktus. Analizuojant bylas kuriose buvo paskelbtas santuokos niekinumas dėl klaidos susijusios su asmens savybe *directe et principaliter intenta* - *tiesiogiai ir pagrinde norėta*, matome, kad nemažai atvejų jog sąlygos į praeitį buvo sugražintos į kitus senus dalykus ir patvirtintus ankstesnė kanonų doktrina, kaip simuliacija ir sąlyga. Panašiu būdu, jei savybė turėjo tokį didelį svorį apsisprendimui, tuo būdu santuoka nebus sudaroma neegzistuojant šiai savybei, nebus nieko

¹⁸⁴ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 18

¹⁸⁵ Plg. Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 19

¹⁸⁶ Plg. Franceschi F. Héctor. P. 19

keista galvoti apie sąlygotą sutikimą. Galima būtų pasakyti kad savybės atvejuose siekiama savybė savo prigimtimi yra didelės svarbos dėl sėkmingo santuokinio gyvenimo o tuo atveju būtų klaida dėl tos savybės. Daugelyje atvejų gali kilti tyčinis - apgavikiškas elgesys iš apgaviko pusės, bet jau apleidžiant arba nuslepiant tiesą į kurios žinojimą turi teisę kita šalis. Taigi, teisėjų darbas turėti adekvačiai žinių apie kanoninę doktriną ir išmintingai įvertinti kiekvieną atvejį.¹⁸⁷

„Tarp kanoniniame periode (1917-1983) neegzistavo apgaulės teisinės bazės apie kurią kalbama 1098 ir net nebuvo aptariama klaida dėl konkrečios ir principiniai siektos savybės apie kurią kalba kan. 1097 § 2, neretai bylos kurias sprendžiame šiuo pagrindu būdvo kvalifikuojamos kaip sąlygų iškėlimas ir trūkstant vieno iš elementų tipišku sąlygai, arba abejonės dėl egzistavimo ar neegzistavimo įvykio ar aplinkybės pridėtos prie sąlygos, buvo kalbama apie numanomą sąlygą.“¹⁸⁸

„Turėtume paklausti ar šiandien tinka kalbėti apie numanomą-netiesioginę sąlygą tokiais atvejais, kai nagrinėjamas atvejis susisieja su kan. 1102 o ne kaip valios situacija kaip *klaidos dėl savybės* ar atskyrimo ar bylos dėl apgaulės iš kito santuokinio ar iš šalies.“¹⁸⁹

1. Tikros sąlygos egzistavimo įrodymai

„Santuokos su sąlyga įrodymo centrinis taškas, pagal didžiąją dalį dabartinės jurisprudencijos praktikos, yra įrodyme ar buvo pozityvus valios aktas kuriuo buvo sąlygotas sutikimo galiojimas priklausomai nuo aplinkybių arba savybių iškeltų sąlygoje. Romos Rotos sprendimas (Bottone, *Vaticana*, 14 novembre 2002) pabrėžia faktą, kad pridėta aplinkybė prie sąlygos turi dominuoti besituokiančiojo protui taip, jog nuo to priklausytų santuokos galiojimas ir tai būtų sąlygojama pozityviu valios aktu, tiek realiu tiek virtualiu. Vis dėlto pabrėžiama, jog negali egzistuoti dviejų valios aktų: vieno, kuriuo renkamas santuoka ir antro, kuriuo ji pajungiama sąlygai, bet turi būti vienintelis valios aktas kuriuo nuorima santuokos, tačiau su sąlyga.“¹⁹⁰

„Romos Rotos sprendime (Serrano, *Reg. Calabri seu Oppiden.*, del 30 marzo 2000 sentenza 30/00) sakoma, kad pagrindiniai klausimai kuriuos reikia įrodyti yra objektas arba aplinkybės pridėtos prie sąlygos ir ar iš tiesų buvo sąlyga.“¹⁹¹

„Kalba neina apie aklaik taikomų įrodymo schemų pritaikymą sprendžiant tarsi automatiškai, buvo ar nebuvo sutikimas su sąlyga, bet gilinimasis konkrečiu atveju siekiant moralinio tikrumo ar egzistuoja sutikimas pajungtas sąlygai (jei kalba eina apie sąlygą į ateitį) ir ar

¹⁸⁷ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 20

¹⁸⁸ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 20

¹⁸⁹ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 20

¹⁹⁰ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 20-21.

¹⁹¹ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 21

sąlyga nuo kurios realiai priklauso sutikimas pasitvirtino ar ne (sąlygos į praeitį ar dabartį atveju).¹⁹²

„Prileidžiant, kad sąlygotame sutikime privalo būti pozityvios valios aktas, kurio įrodymui, kaip tvirtina didžioji dalis doktrinos, tie patys kriterijai, su atitinkamomis išlygomis, buvo sukurti jurisprudencijos simuliuojančios pozityvios valios akto įrodymui. Šia prasme, sąlygos tiesioginį įrodymą turime liudijime teisme, ką nustato kanonai 1536 § 2 ir 1679: <<Kan. 1536 § 2 Tačiau bylose, susijusiose su viešuoju gėriu, teisminis prisipažinimas ir šalių pareiškimai, kurie nėra prisipažinimai, gali turėti įrodomąją galią, teisėjo vertintiną kartu su kitomis bylos aplinkybėmis, bet jiems negali būti priskirta visiško įrodymo galia, nebent būtų pateikti kiti elementai, kurie juos besąlygiškai sustiprintų.>>; <<Kan. 1679 Jei neturima visiškų įrodymų iš kažkur kitur, teisėjas pagal kan. 1536 normą vertindamas šalių parodymus, be kitų nuorodų ir pagalbinių priemonių, jei įmanoma, turi naudotis liudijimais apie pačių šalių patikimumą.>> Be to, reikia apsvarstyti pareiškimus ir paliudijimus šalia teismo taip vadinamą priedėlį, kurių gali būti daug, ar jie išsamūs, ar jei tarpusavyje nuoseklūs – susiję ir laiko atžvilgiu yra artimi bent jau sutikimo davimo momentui. Šie pareiškimai ir parodymai privalo būti įrodymų, nukreiptų į sąlygotą sutikimą, patvirtinti.¹⁹³

„Būtina tumpai paminėti ir taip vadinamą (potestative) sąlygą, nes įrodant daug kartų kyla problema nustatant sąlygos objektą. Sąlygos (potestativa-atsitiktinė) tema vis dar lieka nėra galutinai aptarta jurisprudencijos doktrinoje. Kaip nustatyti ar konkrečiu atveju mes randamės sąlygos į dabartį ar ateitį akivaizdoje? Tik analizuojant faktus, įrodinėjančius tikrumą. Privalome respektuoti sutikimo tikrumą. Iš faktų analizės galima nustatyti ar norėta duoti rimtą pažadą ar atsakingą įsipareigojimą iš kito sutuoktinio pusės elgtis taip kaip norima pridėtoje sąlygoje – jei sutikimo galiojimas buvo apspręstas pažado rimtumu -, arba kai viso šito elgesio norėjo kitas besituokiantysis, tokiu atveju negalime sakyti kad pasitvirtino prielaida nuo kurios priklausė sutikimo galiojimas: santuoka išliks neterminuotai suspenduota arba, dar blogiau, santuoka bus pajungta anuliuojančiai – panaikinančiai sąlygai, kuri pagal galiojančią doktrinos ir jurisprudencijos teisę, atsižvelgiant į pačius dalykus, bus identifikuojama su esminės santuokos savybės neišardomumo atmetimu – išskyrimu. Taip pat suspenduojančios į ateitį sąlygos atveju, galiojančio kanono 1102 § 1 šviesoje, santuoka nus niekina (negaliojanti). Galų gale, esminis dalykas yra patvirtinime sąlygos tikrumo konkrečiu atveju: negalima sakyti, kad sąlyga (potestativa) visada yra į ateitį, nei kad ji visada yra praeities ar dabarties. Viskas priklauso nuo to ko ištikrųjų norėta:

---

¹⁹² Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 21

¹⁹³ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 21-22.

nuoširdaus pasižadėjimo, elgesio kuris turi tęstis laike, ateities įvykio kas priklauso nuo kito sutuoktinio valios.“¹⁹⁴

Kalbant apie tiesioginius įrodymus, reikia prisiminti kad sąlygos į pareitį ar dabartį atveju, labiau nei pozityvaus valios akto, kuriuo sąlygojamas sutikimas, įrodymai, būtina įrodyti ar įvykis, savybė ar aplinkybė nuo kurios priklauso sutikimas pasitvirtino ar ne. Tam pasitarnauja visi leistini Kanonų teisės Kodekse nustatyti įrodymų rinkimo būdai, tarp kurių pagrindiniai yra šalių ir liudininkų padorymai, dokumentai, o atskirais atvejais net ekspertai, kada reikia nustatyti ar egzistuoja sąlygos objektas ir būtina techninės ekspertų nuomonės: dėl ligos, impotencijos, sterilumo – negalėjimo turėti vaikų, psichinių problemų ir t.t. egzistavimo.¹⁹⁵

Pakalbėjus apie tai, turime peržvelgti jurisprudencijos patirties pagrindus, nušviestus doktrinos, nustatant kaip galima įrodyti, kad esame sutikimo su sąlyga akivaizdoje, kai kas tai vadina netiesioginiais įrodymais, t.y. požymiais, kurie gali įnešti tikrumo dėl sąlygos egzistavimo.¹⁹⁶

2. Sutikimo su sąlyga įrodymo pagrindai

Vienas iš pirmųjų rezultatų, kuriuos gali duoti Romos Rotos jurisprudencijos apie sutikimą su sąlyga analizė yra tai, jog daugumoje atvejų, teisėjai susiduria su dideliais praktiniais sunkumais jei santuokinis sutikimas buvo ar nebuvo pajungtas sąlygai. Atskirais atvejais, pirmas klausimas kurį reikia nustatyti yra tai, ar kalba realiai eina apie sutikimą su sąlyga ir arba apie kitą teisinį institutą, kaip pavyzdžiui, apgaulė arba klaida dėl savybės kurios tiesiogiai ir pagrindinai siekta.¹⁹⁷

Reikia pripažinti sunkumus susijusius su tikros sąlygos atpažinimu, didžioji jų dalis, susijusi daugelio kitų valios būklių kurios yra panašios į sąlygas egzistavimu ir nekartą su besituokiančiųjų valia ir būdais ją išreikšti, visa tai galima supainioti su tikromis sąlygomis. Šios visos figūros yra panašios, kaip kad minėjome anksčiau, su būdu, priežastimi, prielaida arba postulatu, terminu ir kitomis. Kaip matome, nepakanka nustatyti ar egzistuoja sąlyga kaip prielaida ar postulatas, nes konkrečiu atveju ši prielaida ar postulatas, pozityviu valios aktu kuris nebuvo atšauktas, gali pavirsti tikra sąlyga pačiu sutikimo pateikimo momentu.¹⁹⁸

„Nors būtų aišku, kad tai figūros skirtingos nuo sutikimo, įrodyti praktikoje gali būti sunku, jei konkrečiu atveju kalba eina apie tikrą sąlygą arba, priešingai, tik apie panašias į sutikimą figūras, nuo kurių egzistavimo ar neegzistavimo nepriklauso sutikimas. Tiek dėl šių figūrų panašumo, tiek dėl pačių sutuoktinių pažinimo trūkumo, ar dėl techninių žinių trūkumo, ką reiškia

¹⁹⁴ *Franceschi F. Héctor*. Ten pat. P. 22

¹⁹⁵ *Plg. Franceschi F. Héctor*. Ten pat. P. 22

¹⁹⁶ *Plg. Franceschi F. Héctor*. Ten pat. P. 22

¹⁹⁷ *Plg. Franceschi F. Héctor*. Ten pat. P. 23

¹⁹⁸ *Plg. Franceschi F. Héctor*. Ten pat. P. 23

tikras sutikimas, logikos arba dėl sukumo išreikšti tikrą valios turinį santuokinio sutikimo davimo momentu – dėl skirtingos žodžių prasmės-reikšmės, dėl skirtingos kultūros ar mentaliteto – nereti atvejai, kuomet tikroji žodžių prasmė nebuvo adekvačiai suvokta pagal tikrąją jų reikšmę. Visa tai sudaro sunkumus konkrečiu atveju suprasti buvo ar nebuvo tikras sąlygotas sutikimas. Todėl niekinumo-negaliojimo bylose, kaip paprastai, yra sakoma jog faktai labiau domina nei žodžiai. Manoma, kad sąlygoto sutikimo bylose ši jurisprudencijos maksima yra ypatingai svarbu.¹⁹⁹

„Kada viena pusė aiškiai atskiria tarp postulato ir sąlygos ir vėliau, analizuojant konkrečius aktus, atsiskleidžia, jog konkrečiu atveju kuomet iš pradžių buvo postulatas vėliau tapo tikra sąlyga, kadangi pozityvus valios aktas sąlygojantis santuokos sudarymą arba santuoką (postulatas arba ketinimas – pasiūlymas) tęsiasi ir nebuvo sutuoktinio atšauktas: pvz.: susituoksiu, sutikimą sąlygodamas faktu, kad žmona bus pasiruošusi gyventi ne savo tėvų namuose.“²⁰⁰

„Siekiant įrodyti sąlyga, Romos Rotos jurisprudencija nustatė kriterijus kurie padeda atskirti tikrą sutikimą su sąlyga. Šie kriterijai yra teisėjų patirties ir išminties vaisius.

- 1) Sąlygos objekto svarba;
- 2) Asmens, iškelusio sąlygą, elgesys kuomet atsiskleidžia kad sąlyga nepasitvirtino;
- 3) Abejonės buvimas dėl sąlygos objekto egzistavimo ar neegzistavimo.

Jeigu vienas iš šių kriterijų atskirai paėmus nebutų pakankamas sutikimo su sąlyga įrodymui, Romos Rota laiko kartu šių trijų kriterijų egzistavimą pagrindine priemone sąlygos egzistavimo įrodymui. Šia prasme, teisėjas privalo įvertinti sąlygos buvimą ar nebuvimą, turi atsižvelgti į šiuos tris kriterijus priimant sprendimą konkrečiu atveju.²⁰¹

„Paanalizuokime visus šiuos tris jurisprudencijos nustatytus kriterijus kuriuos galime laikyti netiesioginėmis įrodymo priemonėmis: abejonės egzistavimas, *criterium aestimationis* – vertinimo kriterijus ir *criterium reactionis* – reagavimo(*elgesio*) kriterijus.

a) Sutikimo su sąlyga įrodymui, pagrindas, kuris dažniausiai doktrinos ir jurisprudencijos minimas, yra abejonės egzistavimas iki sutikimo davimo, kaip būtina sąlygos savybė. Taip yra tvirtinama, iš principo, kuomet neabejojama, konkretaus fakto ar savybės egzistavimu arba neegzistavimu ir sutikimas nebuvo sustabdytas, bet buvo absoliučiai, nors ir klaidingai, duotas. Kita problema bus konkrečiu atveju vertinant klaidą, jei klaida buvo kaip paprasta klaida arba klaida *causam dans* (suteikianti priežastį) nesvarbi santuokos niekinumo tikslu arba priešingai, tai buvo sutuoktinio savybės klaida tiesiogiai ir principiniai siekta (kan.1097 § 2). Priešingai, abejonės fakto buvimo ar nebuvimo, įvykio arba savybės, pridėtos prie sąlygos įrodymas, kartu su kitais faktoriais, gali būti sutikimo su sąlyga egzistavimo įrodymu.

¹⁹⁹ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 23

²⁰⁰ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 23

²⁰¹ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 23-24.

Atsižvelgiant į abejonės egzistavimą, laikoma, kad bent pradžioje privalo būti abejonė dėl įvykio ar savybės egzistavimo nuo kurių priklauso santuokinio sutikimo veiksmingumas, kuomet sutuoktinis sąlygojo sutikimo galiojimą šio fakto egzistavimu arba neegzistavimu. Romos Rotos jurisprudencija yra pastovi šioje kryptyje, nors kai kuriuose nuosprendžiuose kalba apie abejonės būtinumą tik pačioje pradžioje.

Kiti teismo sprendimai kalba apie apspredžiančią arba apvaldžiusią (sutuoktinį) idėją, kuri ir be abejonės, gali skatinti sukurti išskirti sąlygą. Ši situacija, gali perkelti klausimą į klaidą dėl savybės kurios buvo tiesiogiai siekta. Jurisprudencija po 1983 m. Kodekso kalba apie abejonę, kaip sąlygos įrodymo pagrindą ir daugkart kaip kriterijų padedantį atskirti sutikimą su sąlyga nuo kitų atveju. Skirtingai, iki naujojo kodekso, Romos Rotos jurisprudencija palaikė galimybę sąlygos be jokios abejonės, palaikė galimybę sąlygos ne abejonės sutikimo davimo metu.

b) *Criterion aestimationis*, pagal kurį reikia vertinti aplinkybės kuri buvo pridėta sąlygoje svarbą ir jos sąryšį su vedybinio gyvenimo pradžia. Ši analizė turi būti atliekama atsižvelgiant į objektyvius ir subjektyvius požiūrius, vertinant aplinkybių sutapimą (poveikį) su besituokiančiojo dvasia. Čia pažymėtina abejonės tema, kadangi yra labai sunku patikrinti sąlyga jėgu nebuvo abejonės, bent jau pradiniu momentu.

Kaip matome, daug kartų buvo kartu vertinamos tiek doktrina, tiek jurisprudencija, sutuoktinio savybės arba įvykio ir abejonės dėl jų egzistavimo, svarbos tema. Norėdami įvertinti intencijos susijusios su savybe autentiškumą, svarbių subjektyvių vertinimų akivaizdoje bet nesudarančių sąlygos, jurisprudencija pradėjo reikalauti vadinamosios veikėjo savybės arba *svarbos* išsiaiškinti procese santuokinės valios formavimasi. Ši savybė kuri nebuvo ypač svarbi sutuoktinio pasirinkimo momentu, nėra logikos, kad būtų būvęs <<išskeltas>> į padarinio – rezultato lygmenį, nuo kurio egzistavimas yra susijęs su sutikimo veiksmingumu. Kartą nustačius išankstinės savybės svarbą sąryšyje su subjektyviu sutuoktinio pasirinkimu, ši savybė gali būti vieninteliu bylos motyvu. Būtent iš čia doktrina ir jurisprudencija prideda iš subjekto pusės *abejonės* ir *netikrumo* egzistavimą, susijusį su minėtos savybės vertės ir išskirtinumo buvimu. Kas yra tikras jog išrinktasis (kurį ves ar už kurio ištekės) asmuo turi atitinkamą savybę, nėra verčiamas gintis pozityviu valios aktu ir neverčiamas keisti savo egzistavimą – laiko tai esant tikru – sąlyga išskelta sutikimo galiojimui, siekiant išvengti santuokos tuo atveju jei sąlyga nepasitvirtins. Egzistavimo tikrumas nesuderinamas su pozityviu valios aktu, kuris turi tikslu apsidrausti dėl savybės egzistavimo ns nuo to priklauso sutikimo veiksmingumas. Šis samprotavimas atrodo įtikinamu, ypač kalbant apie <<netiesiogines sąlygas>>.

Komentuojant kriterijus, padedančius nustatyti tikrą sutikimą, ir atsižvelgiant į figūras panašias į sąlygą, santykyje su *criterion aestimationis* - *vertinimo kriterijumi*, teigtume: Jei aplinkybė turi ypatingą reikšmę (sutuoktinių) poros ateities gyvenimui, tada yra labai tikėtina jog

kalba neina apie paprastą būdą, įrodymą, priešastį arba postulaciją, bet apie realią pridėtą prie sutikimo sąlygą. Šios aplinkybės gali būti, pavyzdžiui, ar neserga venerine liga, moters mergystė (nekaltumas), sunkių ir infekcinių ligų buvimas, epilepsijos arba seksualinio iškrypimo buvimas. Tačiau, jeigu savybė yra mažesnės reikšmės-svarbos arba netiesiogiai veikia santuokinį gyvenimą, pavyzdžiui: vyro darbas arba socialinė padėtis, tuomet tai būtų priešinga prielaida.

„c) *Criterion reactionis* – *rekcijos kriterijus*. Subjekto elgesys kai tik sužinojo jog faktas nepasitvirtino yra lemiantis įsitikinimą-manymą ar buvo ar nebuvo sąlyga. Jiegu nutraukia bandrą gyvenimą, ir laiko save nesusituokusiu, reikalauja santuokos niekinumo, tuomet būtų rimtas tikros, nors ir nepasitvirtinusios, sąlygos egzistavimo įrodymas. Jeigu nieko nedaro, tuomet yra sunku įrodyti jog buvo tikra sąlyga. Pavyzdžiui, jei susituokė su sąlyga kad jo žmona yra mergaitė o vėliau išaiškėja jog nėra mergaitė ir taikiai toliau gyvena su ja, tuomet galima prileisti kad savo sutikimo nepajungė moters nekaltumo sąlygai: tuomet būtų prielaidos kurias būtina patikrinti. Įrodymo padariniai, sužinojus savybės neegzistavimą arba nepasitvirtinusi faktą, po santuokos, gali reikšti – patvirtinti sąlygotą intencija, iš kurios natūraliai kyla žinojimas jog santuoka yra niekina, nors ir trūktų techninės konkrečios aplinkos, kuri būtų susijusi su *a posteriori* (iš patirties) sąlygotos valios pažinimu kuri yra *a priori* –(nepriklausomai nuo patirties, iš anksto) nuo subjekto santuokos sudarymo metu.“²⁰²

„Viename garsiaame nuosprendyje (c. Felici, *Forolivien.*, del 17 gennaio 1956) yra išaiškinta kas tai yra *criterion reactionis*. Bylos parodymuose buvo sakoma, jog vienas iš motyvų, kurie nulėmė primos instancijos teisėjų negatyvų sprendimą buvo faktas, kad ieškovas neprašė savo santuokos niekinumo kuomet atsiskleidė jog buvo žmonos apgautas. Į tai nuosprendis atsakė, su dideliu realizmu, jog tai nreiškia kad nebuvo tikros sąlygos, kadangi nežinojimas, iš atžvilgio į teines sąlygos pasekmes, nereiškia kad sąlygos nebuvo. Faktas yra tai, kad buvo stipri reakcija iš ieškovo pusės kuris ne tik atsisakė žmonos, bet pateikė civiliniam teismui ieškinį dėl tėvystės paneigimo, kuris buvo priimtas (tai buvo atvejis kuriame sutikimas buvo sąlygojamas faktu, kad jis yra pradėto vaiko tėvas). Dėl šių priešasčių nuosprendis patvirtino santuokos niekinumą dėl pridėtos sąlygos kuri nepasitvirtino.“²⁰³

Šis kriterijus, kaip matome iš Romos Rotos jurisprudencijos praktikos, siekia nustatyti, jog sąlygų (potestative) atvejais, jeigu sąlygotos valios objektas būtų įsipareigojimo nuoširdumas arba, veikiau, elgesys kuris privalo tęstis laike. Tokiu būdu, rekcija to, kuris pajungtų savo sutikimą sąlygai, atskleidžia kokia buvo jo tikroji valia sutikimo davimo momentu ir padeda mums suprasti ar jo pažadas buvo nuoširdus arba priešingai, elgesys kuris privalėjo tęstis laike. Mūsų nuomone, pastaruoju atveju, būtų ne tik sąlyga į ateitį ir bet lemiančioji sąlyga (santuokos nutraukimo sąlyga),

---

²⁰² *Franceschi F. Héctor*. Ten pat. P.26-27.

²⁰³ *Franceschi F. Héctor*. Ten pat. P.27

kur santuokinio ryšio tęstinumas priklausytų elgesio ateityje ir sutuoktinis pasilieka sau teisę atsisakyti santuokos jei ateityje nepasitvirtins tai, ko jis siekė kaip būtino dalyko santuokinio ryšio buvimui (egzistavimui). Štai pavyzdžiui, ieškovas sąlygojo ne tik sprendimą tuoktis ar nesituokti (ką teismo nuosprendis vadina sąlyginiu pasižadėjimu) bet faktiškai parodė jog pasitvirtino kad žmona nėra nusiteikusi išsikelti iš savo tėvų namų. Todėl vyras išėjo iš namų, nes jautėsi kad ji išdavė savo pasižadėjimą ir santykiai nutrūko.²⁰⁴

Kaip matome, faktai yra svarbesni ir reali subjekto valia, nei žodžiai. Nėra būtina, kad sutuoktinis sąmoningai suformuluotą sąlygą, tačiau būtina jog būtų suvokimas, kad sąlyga būtinai <<priklauso>> nuo sutuoktinio savybės arba aplinkybės egzistavimo, kadangi sutuoktinis dėl šio egzistavimo nebuvo tikras.

Kaip teigiama sprendime, pirmasis uždavinys buvo išspręsti prieštaravimus tarp ieškovo ir atsakovės pareiškimų, kuri neigė, kad vyras sudarė santuoką išskeldamas sąlygą jai įsipareigojant gyventi su vyru ne jos tėvų namuose. Teisėjai, atidžiai įvertinę abiejų šalių pareiškimus ir atsižvelgdami į patikimus liudininkus, nusprendė, jog ieškovu labiau reikia tikėti, ne todėl kad atsakovė melavo, bet buvo nugalėta jo pozicijos, faktų kurie patvirtino ieškovo ir jo pateiktų liudininkų tiesą, kai tuo metu, atsakovė nepristatė nei vieno liudininko patvirtinančio jos teiginius.²⁰⁵

Teisėjai vėliau įanalizavo faktus siekdami nustatyti ar buvo ar nebuvo santuokinis sutikimas su sąlyga. Pagrindinis klausimas šioje byloje buvo, ar ieškovo valia – įrodyta veiksmis – apsigyventi atskiroje vietoje nuo mergaitės tėvų namų, buvo paprasta prielaida iki priimant sprendimą tuoktis ar nesituokti, ar priešingai, tai buvo realus noras (valia) sąlygoti sutikimą šia aplinkybe. Raktas įžiūrėti šioje byloje buvo panašumas ir skirtumai tarp prielaidos ir sąlygos kuo *in iure – teisiškai* - iš savo pusės rėmėsi teisėjai. Teisėjai nusprendė, jog įrodyta kad ieškovas nusprendė sudaryti santuoką tik tuomet, kai gavo norimas- reikalautas garantijas, šiuo atveju nebuvo jokio pagrindo tvirtinti, kad pozityvia valia būtų buvusi atšaukta iki sudarant santuoką. Kad tai nebuvo paprasta prielaida (postulatas) bet tikra sąlyga santuokos sudarymo metu, nes pozityviu valios aktu iškelta ir neatšaukta ir bent jau virtualiai egzistavo sutikimo davimo metu ir sąlygojanti santuokos trukmę. Šia prasme, nuosprendis atsižvelgė į teismų praktiką pagal kurią kad būtų pridėta sąlyga yra būtina kad būtų abejonė bent pradžioje, kuri, tačiau, gali būti klaidingai išsklaidyta, šiuo atveju atsakovei garantuojant, kad neis gyventi į jos tėvų namus. Nors atsakovas sutiko kurį laiką gyventi žmonos tėvų namuose, tačiau veiksmis aiškiai buvo preita išvados, jog laikėsi savo

---

²⁰⁴ Plg. *Franceschi F. Héctor*. Ten pat. P.27

²⁰⁵ Plg. *Franceschi F. Héctor*. Ten pat. P. 28

sprendimo ir nuo pat pradžių atkakliai ieškojo atskirų savų namų, nuspręšamas nutrukti bandrą gyvenimą, nepaisant kad žmona laukiasi kūdikio ir tapo aišku jog žmona nepaliks tėvų namų.²⁰⁶

„Visa tai patvirtino aplinkybės, iš kurių buvo aišku tiek *criterium aestimationis* tiek *criterium reactionis* kurių įprastai byloje dėl iškeltos sąlygos ieško jurisprudencija. Dėl šių priešasčių sprendimas buvo teigiamas vyrui kuris iškėlė sąlygą į ateitį, manant jog šiuo atveju kalba eina apie tikrą sąlygą o ne apie paprastą prielaidą.

Žvelgiant į kitą santuokos niekinumo – negaliojimo priežastį, t.y. atmetimą *bonum sacramenti* iš paties atsakovo pusės, Romos Rotos sprendime buvo tvirtinama, kad jeigu egzistuoja sąlyga į ateitį nukreipta prieš santuokos esmę, labiau nei apie sąlygą būtina kalbėti atmetimą esmės – šiuo atveju apie santuokos neišardomumo atmetimą.

Byloje, dėka ieškovo parodymų, kuriuos patvirtino liudininkai ir aplinkybės, įrodyta, kad jis ėjo į santuoką su pozityvia valia griebtis skyrybų jeigu žmona nesilaikytų susitarimo. Štai kodėl teisėjai sako, jog geriau būtų prašyti santuokos niekinumo santuokos neišardomumo atmetimo pagrindu. Tačiau santuokos niekinumo buvo prašoma akcentuojant sąlygą į ateitį ir dėl santuokos neišardomumo atmetimo, nuosprendis buvo paskelbtas teigiamas iš atžvilgio į sąlygą. O dėl santuokos neišardomumo atmetimo medžiagos, tai teisėjai atsakė jog tai jau įrodyta pirmame santuokos negaliojimo pagrinde (sąlyga į ateitį).

Romos Rotos jurisprudencijos analizė apie santuoką su sąlyga mums atskleidžia kaip yra būtina palyginti kanonišką doktriną su realybe kas yra santuoka. Sąlygas sutuoktiniai gali iškelti, bet ne abstrakčias bet pagal kiekvieno asmeninę patirtį.²⁰⁷

„Šio skyriaus pradžioje, kalbant apie Romos Rotos jurisprudenciją iš atžvilgio į sąlygas santuokoje, turėjome tikslą palyginti kanono komentarą su konkrečiu atveju ir čia iškilo tokie pasikartojantys klausimai: vertinant didelę dalį knygų apie kanoninę santuokinę teisę, dažnai randamas per daug teorinis požiūris, apsisojantis prie bendrų principų, -kad ir pagrindinių – tačiau pavyzdžiai būna mažiau tikėtini, nes yra nutolę nuo socialinės tikrovės - realybės. Dėl to kai kurie klausimai: Ar santuokinio sutikimo su sąlyga atvejais vis dar pasitaiko realiame gyvenime? Kokios iš tikrųjų būna sąlygos iškkeliamos santuokiniame sutikime? Kokios yra santuokos negaliojimo pasekmės? Kaip nustatyti tikros sąlygos egzistavimą?²⁰⁸

„Romos Rotos sprendimų analizė susijusi su sąlygomis santuokiniuose sutikimuose patvirtina šio reiškinio svarbą ir padeda palyginti kanoninę doktriną su realybe-tikrove, ir buvo surasta nemažai nuosprendžių susijusių su santuoka su sąlyga, tačiau jų skaičius labai sumažėjo

²⁰⁶ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 28 –29.

²⁰⁷ Franceschi F. Héctor. Ten pat. P. 29-30.

²⁰⁸ Franceschi F. Héctor . Ten pat. P. 30

pastaraisiais metais, ypač kai įsigaliojo 1983 Kanonų teisės Kodeksas. Stebina, tačiau bylų skaičius ir situacijų įvairovė gali būti sąlygos objektu įrodant santuokinį sutikimą.²⁰⁹

---

²⁰⁹ *Franceschi F. Héctor*. Ten pat. P. 30

IŠVADOS

1. Santuokinis sutikimas su sąlyga yra *anomalinis* reiškinys bažnytinėje santuokinėje teisėje. Istorinė šio fenomeno – instituto apžvalga leidžia daryti išvadą jog bažnytinė teisė tik toleruoja šią galimybę, ieškodama būdų kaip paveikti besituokiančiuosius, kad šie atsisakytų sumanymo tuoktis su sąlyga. Šiais apribojimais siekiama sustiprinti sutuoktinių teisių apsaugą ir kartu paaikškinti santuokinio sutikimo prigimtį ir sakramento šventumo reikšmę. Raštiškas vietos Ordinaro leidimas santuokoms su sąlyga privalo būti garantija, jog sutuoktiniai neiškels lengvabūdiškų sąlygų, rimtai žiūrės į abipusius įsipareigojimus ir santuokos pagrindus bei esmines savybes ir garantuos visas santuokos su sąlyga institutui būtinas charakteristikas.
2. Santuokinio sutikimo su sąlyga egzistavimas padeda apibrėžti iš ko susideda santuokinis sutikimas, koks yra loginis ryšys tarp sutuoktinių mąstymo ir jų elgesio teikiant santuokinį sutikimą su sąlyga.
3. Vienintelė išlikusi sąlyga dabartinėje bažnytinėje teisėje yra sąlyga į praeitį ir dabartį, kuri laikoma galinčia būti vienintele sąlyga garantuojančia santuokinio sutikimo kaip sutarties nuoširdumą ir apsaugiančia santuoką nuo nemalonių netikėtumų, kurie gali smarkiai pakenkti santuokinių gerovei. Sąlyga į ateitį teisės yra atmesta, nes ateitis priklauso nuo daugybės, nuo mūsų nepriklausančių faktorių ir tokia sąlyga gali būti daugelio piktnaudžiavimų priežastimi.
4. Procesualinis santuokinio sutikimo su sąlyga įrodymas yra labai sunkus ir sudėtingas procesas, kadangi jame būtina išanalizuoti ne tik vietos ir laikoaplinkybes, sutuoktinių savybes ir charakterius bet ir sutuoktinių vidinius nusistatymus santuokos atžvilgiu, jų požiūris ne tik vienas į kitą bet ir į santuokos sakralumą.

Santuokinis sutikimas sąlyga gali tapti rimtu sutuoktinių išbandymu ir gera prevencija nuo apgavyčių, nuslėpimų ir nutylėjimų kuomet vienas iš sutuoktinių yra nesąžiningas. Tačiau kitais atvejais sutikimas su sąlyga gali išprovokuoti arba net atskleisti lengvabūdišką požiūrį į santuokas ir į kitą sutuoktinį. Todėl Kanonų teisės Kodeksas apsidrausdamas nuo nemalonių netikėtumų, daug atsakomybės ir teisių suteikia vietos Ordinarui, kuris turi giliai išanalizuoti kiekvieną iškelto sąlygos santuokoje atvejį ir įsitikinti tiek besituokiančių šalių rimtais ketinimais tiek pačių sąlygų korektiškumu ir rimtumu.

LITERATŪRA

Codice di diritto canonico Testo ufficiale e versine italiana Unione editori cattolici italiani
Roma 1984

Gaudium et spes II Vatikano susirinkimo nutarimai Konstitucijos Dekretai Deklaracijos
„Fortuna“ 1994

Jonas Paulius II. Apaštališkoji Adhortacija FAMILIARIS CONSORTIO. - V.:
„LUMEN" fondo leidykla, 1994.

Katalikų Bažnyčios Katekizmas. LKB Tarpdiecezinės Katechetikos Komisijos leidykla, Kaunas,
1997

Leonas XIII .Arcanum divinae sapientiae 11.// A.A.V.V. Paskutiniųjų popiežių enciklikų ir P.
Pijaus XII kalbų rinkinys. LUX. 1949 .

Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso Komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Justitia
Vilnius 2002.

Nuovo dizionario di diritto canonico, a cura di carlos Corral Salvador, Velasio De Paolis
Gianfranco Ghirlanda, Edizioni San Paolo, Torino 1993

Pijus XI . „Casti Connubii“ A.A.V.V. //Paskutiniųjų popiežių enciklikų ir P. Pijaus XII kalbų rinkinys.
LUX. 1949. P.350.

The Code of Canon Law. A Text and Commentary. Edited by J.A. Coriden, T.J. Green, D. E.
Heintschel, New York/Mahwah: Paulist Press, 1985

Abate Antonino M. Il matrimonio nella nuova legislazione canonica.Pontificia Universitas
Urbaniana. Paideia Editrice Brescia 1985.

Bersini Fr. E'valido il mio matrimonio. Torino 1990.

Boccardelli Bruno. La prova della simulazione del nonsenso matrimoniale /La simulazione del
consenso matrimoniale canonico. Città del Vaticano. Libreria editrice Vaticana. 1990.

Castano Jose.F. O.P. Il sacramento del matrimonio. Roma 1992.

Chiappetta L. Il Matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria. Roma. Edizioni
Dehoniane. 1990.

Chiappetta Liugi. Prontuario di diritto canonico e concordatario. Edizioni Dehoniane Roma 1994

Colantonio Rosario. La condicio de futuro// AA.VV. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso.
Vol. II, Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2003.

Coriden, James A., Green Thomas J, and Heintschel Donald E.. 1985. *The Code of Canon Law:
a text and commentary* New York: Paulist Press

Davino Eduardo. Il consenso matrimoniale canonico condizionato, con particolare riferimento
alle condizioni <<De praeredito et de praesenti>>// Il consenso matrimoniale condizionato
Dottrina e giurisprudenza rotale recente. Libreria editrice Vaticana Città del Vaticano 1993.

Franceschi Héctor F. La prova del consenso condizionato nella giurisprudenza recente della Rota Romana.// A.A. V.V. „Jus Ecclesiae“ Rivista internazionale di Diritto Canonico. Pontificia Università della Santa Croce. Fabrizio Serra editore. Pisa-Roma. Vol. 20. (2008).

Gullo Carlo. Il problema della retroattività o meno della norma riguardante il matrimonio condizionato (Can. 1102 § 1 CIC e Can. 826 CCEO) // A.A.V.V. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Vol. II. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana. 2003.

Moneta Paolo. Il matrimonio// Il diritto nel mistero della Chiesa. Pontificia università Lateranense. Roma. Quaderni di Apolinaris 10. 1992.

Putrino Giuseppe. Il consenso matrimoniale condizionato //AA.VV. Matrimonio e disciplina ecclesiastica. Quadreni della Mendola. 3 XXI Incontro Studio. Glossa, Milano 1996.

Ruiz Josè Marija Serrano. Il consenso matrimoniale condizionato. // AA.VV. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2003.

Sebott Reinhold, Marucci Corrado. Il nuovo diritto matrimoniale della Chiesa, Commento giuridico e teologico ai can. 1055 -1165 del nuovo CIC. Neapoli. Edizioni Dehoniane. 1985. P. 147.

.Takanen Flavio. La Condizione.

<http://www.takanenlaw.com/studi%20giuridici%20canonistici/condizione.htm>

Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, Vilnius 1985 Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, Vilnius 1985

Tinti Myriam. Il consenso matrimoniale condizionato, con particolare riferimento alle condizioni „De praeterito et de prasenti“// A.A.V.V. Diritto matrimoniale canonico. Il consenso. Vol. II. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana. 2003. P.441

SANTRAUKOS

FC - FAMILIARIS CONSORTIO

GS – GAUDIUM ET SPES